

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

HADİSLERDE MAHREMİYET OLGUSU

Yüksek Lisans Tezi

Sinan KOCABAŞ

Danışman
Doç. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU

SAMSUN
2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Sinan KOCABAŞ tarafından **Doç. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU** danışmanlığında hazırlanan “**HADİSLERDE MAHREMİYET OLGUSU**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından (Savunma Sınavı Tarihi) tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Hüseyin AKGÜN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU Ondokuz Mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Recep KÖKLÜ Samsun Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Faik Ahmet SESLİ
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar 'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

... / ... / 20...

Sinan KOCABAŞ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: HADİSLERDE MAHREMİYET OLGUSU

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 09/07/2024 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : %9

Tek kaynak oranı : %3 çıkmıştır.

09 /07 / 2024

Doç. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU

ÖZET

HADİSLERDE MAHREMİYET OLGUSU

Sinan KOCABAŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri / Hadis Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Temmuz / 2024

Danışman: Doç. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU

Çalışmamızda, Kütüb-i Sitte kapsamında hadislerde mahremiyet olgusu incelenmiş; mahremiyet konusundaki hadisler değerlendirilirken, bu kavramın bireyler ve toplumlar üzerindeki etkileri ile meydana getirdiği değişim ve dönüşüm süreçleri ele alınmıştır. Mahremiyetin toplum nezdinde yeniden kazanılması için bireylerin ve toplumsal yapının hangi adımları atması gerektiği üzerinde durulmuş, bu bağlamda hadisler ışığında çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Mahremiyet duygusunun zayıflaması veya tamamen terk edilmesi, bireyler arasındaki sınırların ortadan kalkmasına, toplumların ahlaki yozlaşmasına, bireyler arasındaki saygı ve sevgi bağlarının zayıflamasına neden olacağı için, hadislerde ifade edilen mahremiyetin korunması gerekliliği hem bireysel hem de toplumsal düzlemde büyük bir önem arz etmektedir. Ayrıca mahremiyet kavramının içinin boşaltılması aile, mahremiyet ve kişisel alan gibi kavramların toplumsal hafızadan silinmesine yol açabilmektedir.

Çalışmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir. Giriş kısmında çalışmanın konusu, amaçları, özgün değeri ve araştırma yöntemleri ele alınmıştır. Tezin ilk bölümünde, mahremiyetle ilgili temel kavramlar incelenmektedir. Özellikle “tecessüs”, “haya” ve “mahremiyet” gibi kavramlar açıklanmıştır. İslam öncesi dönemde mahremiyet kavramı ele alınmış, Kur’an-ı Kerim ve tefsirlerde mahremiyetin nasıl anlaşıldığı ve İslam hukukundaki yeri incelenmiştir. İkinci bölümde, mahremiyetin görüldüğü alanlar, mahremiyet ile ilgili hadislerin günümüz açısından yorumlanması ve mahremiyetin sağlanması için yapılması gerekenler gibi konular ele alınmaktadır. Tezimizin sonunda, ek olarak toplum nezdinde mahremiyetle ilgili meşhur olan İbn Ümmü Mektûm hadisinin tahriri de gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mahrem, Mahremiyet, Mahremiyet Eğitimi, Sosyal Medyada Mahremiyet, Mesken Mahremiyeti

ABSTRACT

THE PHENOMENON OF PRIVACY IN HADITH

Sinan KOCABAŞ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Basic Islamic sciences / Department of Hadith

M.A. / July / 2024

Supervisor: Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU

In our study, the concept of privacy in hadiths was examined within the scope of Kutub-i Sitt; while evaluating the hadiths on privacy, the effects of this concept on individuals and societies and the processes of change and transformation it brought about were discussed. It was emphasized which steps individuals and social structures should take in order to regain privacy in the eyes of society, and in this context, solution suggestions were tried to be presented in the light of the hadiths.

Since the weakening or complete abandonment of the sense of privacy will cause the boundaries between individuals to disappear, societies to become morally corrupt, and the bonds of respect and love between individuals to weaken, the necessity of protecting privacy expressed in the hadiths is of great importance both on an individual and social level. In addition, emptying the concept of privacy can lead to the erasure of concepts such as family, privacy, and personal space from social memory.

Our study consists of an introduction, two sections, and a conclusion. The introduction section addresses the subject, objectives, original value, and research methods of the study. The first section of the thesis examines the basic concepts related to privacy. In particular, concepts such as “spying”, “modesty” and “privacy” are explained. The concept of privacy in the pre-Islamic period is discussed, how privacy is understood in the Quran and its interpretations and its place in Islamic law are examined. In the second section, the areas where privacy is seen, the interpretation of the hadiths related to privacy in terms of today and what needs to be done to ensure privacy are discussed. At the end of our thesis, in addition, the transcription of the famous hadith of Umm Maktum regarding privacy in the eyes of the society is also carried out.

Key Words: Privacy, Privacy, Privacy Education, Privacy in Social Media, Home Privacy

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜRLER

Günümüzde internet çağının yaygınlaşması ve mahremiyet duygusunun genel olarak azalması, mahremiyet olgusunun daha fazla önem kazanmasına neden olmuş, ancak aynı zamanda mahremiyet duygusunun yozlaşmasıyla ilgili sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu noktada, “Hadislerde Mahremiyet Olgusu” konusunun önemi, değerlendirilmesi gereken bir mesele haline gelmiştir.

Konunun seçim sürecinde, belirlenmesinde ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında sağladığı her türlü desteklerinden dolayı danışmanım Doç. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU’ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunmayı bir borç biliyorum. Aynı zamanda savunma sürecinde sunduğu olumlu eleştiriler ve yönlendirdiği önerileri için jüri üyelerim Prof. Dr. Hüseyin AKGÜN ve Dr. Öğr. Üyesi Recep KÖKLÜ hocama teşekkürlerimi iletiyorum.

Tez çalışmam süresince fedakarlıkla her türlü yardımını esirgemeyen kıymetli eşime ve çocuklarıma derin teşekkürlerimi sunmayı bir görev biliyorum.

Sinan KOCABAŞ

Samsun, 2024

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜRLER	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	1
1.2.Araştırmanın Amaç ve Hedefleri	3
1.3.Araştırmanın Özgün Değeri.....	5
1.4.Araştırmanın Yöntemi	6
2.MAHREMİYET KAVRAMI VE İSLAM DİNİNDEKİ YERİ.....	8
2.1.Mahremiyet Kavramı.....	8
2.1.1.Mahremiyet, İffet ve Haya Kavramlarının İlişkisi	11
2.1.2.Tesettür ve Mahremiyet.....	15
2.1.3.Söz ve Konuşmanın Mahremiyetle İlişkisi.....	20
2.1.3.1.Sesin Etkileyiciliği	23
2.1.3.2.Konuşma Adabının Mahremiyetle İlişkisi	24
2.2. Kur'ân-ı Kerim ve Tefsirlerde Mahremiyet Olgusu	26
2.3.İslam'dan Önceki Devirde Mahremiyet	29
2.4.İslam Hukukunda Mahremiyet	32
2.5.Mahremiyet Algısına Etki Eden Unsurlar	34
2.5.1.Toplumun Zamanla Değişmesi	34
2.5.2.Mahremiyetsizliğin Normalleşmesi.....	35
2.5.3.Mahremiyet Eğitimi	37
2.5.4.Mahremiyet Hakları	39
2.5.5. Mahremiyetin Korunmasında Hadislerin Rolü	47
3.HADİSLERDE MAHREMİYET	50
3.1.Hadislerle Göre Mahremiyetin Görüldüğü Alanlar	50
3.1.1.Avret Kavramı Açısından Mahremiyet	50
3.1.2. Bedensel Mahremiyet.....	51
3.1.3.Sosyal Medyada Mahremiyet	56
3.1.4.Ev ve Mekanların Mahremiyeti.....	64
3.1.5.Kamusal Alanda Mahremiyet.....	79
3.1.6.Aile İçi Mahremiyet	82
3.1.7. İletişim ve Kişisel Verilerin Mahremiyeti	91
3.2.Mahremiyet İle İlgili Hadislerin Günümüz Açısından Yorumlanması.....	97
3.2.1.Mahremiyet Algısındaki Toplumsal Değişimi	97
3.2.2.Mahremiyetin Sağlanması İçin Yapılması Gerekenler.....	99
3.2.2.1.Mahremiyeti Korumaya Dikkat Etmek.....	99
3.2.2.2.Gözlerin Bakışlarına Sahip Çıkmak.....	100
3.2.2.3.Mahrem Yerlerini Kimseye Göstermemek	100
3.2.2.4.Başını Layıkıyla Örtmek	101
3.2.2.5.Dış Elbisesini Örtmek	101
3.2.2.6. Mesken Mahremiyeti Konusunda Yapılması Gerekenler	102
3.2.2.7.Sosyal Medya Alanında Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler	103
3.2.2.8.Toplum Olarak Yapılması Gerekenler	105
SONUÇ	106
KAYNAKÇA.....	109
EK 1	119

1.Mahremiyet İle İlgili Meşhur İbn Ümmü Mektûm Hadisinin İncelenmesi	119
1.1. İbn Ümmü Mektûm Hadisi	119
1.1.1. Hadis Rivayetlerinin Senet Açısından Tahlili	119
1.1.2. Râviler Hakkındaki Görüşler	121
ÖZ GEÇMİŞ	125

KISALTMALAR

D.İ.A.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
İ.T.Ü.	: İstanbul Teknik Üniversitesi
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
Yay.	: Yayıncılık
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayıları
C.	: Cilt
t.y.	: Tarih Yok
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
Akt.	: Aktaran
ASPB	: Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı
as.	: Aleyhi's-Selam
b.	: İbn/bin
bkz.	: Bakınız
H.z.	: Hazreti
ö.	: Ölüm
ra.	: Radiyallâhu anhü
sas.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
terc.	: Tercüme
thk.	: Tahkik
h.	: Hicri
m.	: Miladi
y.y.	: Yeri Yok
v.	: Ve

1.GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Türkçe lügatlerde mahremiyet kelimesi; “gizlilik, gizli durum, sır, başkalarından saklanan, başkalarının görmesini duymasını bilmesini istemediği şey” anlamına gelmektedir.¹ Genelde İslam hukuku ve fıkıhta “akrabalardan kendileriyle nikahlanılması men edilmiş kişiler”² ve “mahrem olma durumunu”³ ifade etmektedir.

Mahremiyet olgusu, insanın varlığıyla birlikte temel bir kavram olarak varlığını sürdürmüştür. İnsanlık tarihindeki en eski dönemlerde de mahremiyet duygusunun varlığına işaret edilmektedir. Bu durum, insanın doğasında yer alan bir özellik olarak kabul edilir ve insan var olduğu sürece mahremiyet kavramı da geçerliliğini korur.

İslam dininde mahremiyetin korunması ve mahremiyete saygı gösterilmesi, dinin temel kaynakları olan Kur'an ve sünnete dayanmaktadır. Bu konuda Kur'an ve hadislerde belirtilen kaynaklar, mahremiyetin sınırlarını çizmekte ve bu sınırlara riayet etmenin önemini vurgulamaktadır. Mahremiyetin ihlali, İslam toplumunda suç olarak kabul edilmekte ve bu suçun cezai müeyyideleri bulunmaktadır. İslam dininde mahremiyet olgusunun temelini oluşturan unsurlardan biri, “*Birbirinizin gizli hâllerini araştırmayınız!*”⁴ şeklinde ifade edilen âyet-i kerîmedir.

İslam dini, insanların özel hayatlarını, aile yapılarını ve toplumsal ilişkilerini düzenleyen kapsamlı bir sistem getirmiştir. Bu sistem, ev yaşantısından giyim tarzına, arkadaşlık ilişkilerinden aile içi etkileşimlere kadar çeşitli alanlarda kurallar ve prensipler içerir. İslam'ın getirdiği kurallar, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde adil, saygılı ve dengeli bir şekilde davranmalarını teşvik eder.

İslam, bu kavramı sadece kendi toplumunda değil, diğer toplumlarda da geçerli kılmıştır. Mahremiyetin ihlali, herhangi bir toplumda hoş karşılanmayan bir davranış

¹ Ferid Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Anakara, Aydın Kitabevi, 1993), 569

² Salim Ögüt, “Mahrem”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 27/388-389

³ Şemsü'l-eimme es-Serahsî, *el-Mebsût*, 2. basım, (Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1406/1986), 4/ 206; Abdullâh b. Mahmûd el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-ta'lîl'l-Muhtâr*, nşr. Mahmûd Ebû Dakika, (Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987), 2/ 25-26

⁴ *Kur'an-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), el-Hucurât 49/58-59.

olarak kabul edilir. Dolayısıyla, İslam'ın getirdiği kurallar ve mahremiyet duygusu, toplumun refahı ve huzuru için önemli bir rol oynamaktadır. Bu kurallar, insanların birbirlerine karşı olan saygı ve anlayışlarını artırarak yaşam kalitelerini iyileştirir ve toplumda barış ve uyumu destekler.

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, özellikle sosyal medya ve internetin yaygınlaşması, mahremiyet kavramında önemli değişimlere neden olmuştur. Bu değişim, toplumların bilgiye erişimini kolaylaştırması ve mesafelerin azalmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Günümüzde, insanlar birbirlerinin özel hayatları hakkında daha fazla bilgiye sahip olmaktadır ve toplumlar arasındaki etkileşim artmıştır. Bu durum, meskenlerin yapısal özelliklerinden, evlerin dışarıya olan görünüşünden giyim tarzlarına kadar birçok alanda değişikliklere yol açmıştır.

Örneğin, evlerin mimari özellikleri günümüzde daha açık ve şeffaf hale gelmiştir. Büyük camlar ve daha az örtülen pencereler, evlerin dışarıdan daha kolay görünmesine neden olmuştur. Giyim tarzları da bu değişimden etkilenmiştir. Dini değerlere verilen önemin azalmasıyla birlikte, insanların giyim tarzlarında da esneklik gözlemlenmektedir. Bu durum, insanların kadın-erkek ayrımı yapmaksızın aynı ortamlarda bulunmalarına neden olmaktadır.

Bu gelişmeler, mahremiyet kavramının toplumsal dinamikler içinde nasıl şekillendiğini ve değiştiğini göstermektedir. Günümüzdeki teknolojik ve sosyal gelişmeler, mahremiyetin tanımını ve sınırlarını hadisler bağlamında yeniden değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bunun için toplumların mahremiyet algısının nasıl değiştiğini anlamak ve bu konuda bilinçli bir yaklaşım geliştirmek önemlidir.

Tezimiz de günümüz şartlarında mahremiyet olgusunun nasıl değişikliklere uğradığını ve hangi alanlarda yeni açılımlar gösterdiğini incelemeyi amaçlamaktayız. Mahremiyet kavramı, İslam hadis literatüründe geniş bir kapsama sahiptir ve pek çok farklı konuyu içermektedir. Bu sebeple çalışmamızı Kütüb-i Sitte'deki bazı hadislerin ışığında ele alacağız. Günümüzdeki teknolojik, sosyal ve kültürel değişimlerin mahremiyet olgusunu nasıl etkilediğini anlamak ve bu değişikliklere hadislerin nasıl bir rehberlik sunduğunu değerlendirmek, çalışmamızın ana hedefini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, hadis literatüründeki mahremiyetle ilgili rivayetlerin günümüz

bağlamında nasıl yorumlanabileceğini ve hangi yeni perspektiflerin ortaya çıkabileceğini araştıracağız.

1.2.Araştırmanın Amaç ve Hedefleri

İslam'ın erken dönemlerinde, iletişim araçlarının sınırlı olması sebebiyle, toplumlar arasındaki etkileşim oldukça kısıtlıydı. Bu dönemlerde, uzak mesafeler ve farklı coğrafyalardaki toplumlar arasında iletişim ve etkileşim düşük düzeydeydi. Ancak günümüzde, internet ve sosyal medyanın yaygın kullanımıyla birlikte, toplumlar arasındaki etkileşim hızla artmıştır. İnternetin ve sosyal medyanın da yaygınlaşması farklı kültürler arasındaki etkileşimi artırmış, toplumlar birbirine daha yakın hale getirmiştir. Bu durum, adetlerin, geleneklerin ve göreneklerin birbirine benzer hale gelmesine yol açmıştır.

Ancak, artan etkileşim ve kültürel yaklaşma, aynı zamanda dini hassasiyetlerin azalmasına da neden olmuştur. Günümüzde dini eğitimin azalması ve dini bilincin zayıflaması, mahremiyet olgusuna verilen değerin de azalmasına yol açmıştır. Dini değerlerin zayıflamasıyla birlikte, mahremiyet kavramı da eskisi kadar önemli görülmemekte ve korunmamaktadır. Bu durum, toplumların mahremiyet konusundaki duyarlılığının azalmasına ve mahremiyetin sınırlarının bulanıklaşmasına yol açmaktadır.

İslam dini, mahremiyet konusunda ayrıntılı düzenlemeler getirmiştir. Müslüman erkeklere ve kadınlara kötü niyetle göz teması sağlamamaları, Allah'ın emrettiği örtünme kurallarına riayet etmeleri emredilmektedir. Bireylerin özel yaşantılarını ve gizli bilgilerini öğrenme çabalarını ifade eden tecessüsten kaçınılması ve gıybet şeklindeki hoş olmayan konuşmalardan uzak durulması emredilmektedir.

İslam dini, evlerdeki mahremiyeti korumaya yönelik kurallar da koymuştur. Geçmiş dönemlerde, insanlar istedikleri zaman izinsiz olarak evlere ve odalara girebilirlerdi. Ev sakinleriyle tesettürsüz şekilde karşılaşmalarında İslam dini sakınca görmüş ve bunu yasaklamıştır. Çünkü bu durum insanlar için rahatsız ediciydi ve insanlar bu konuda şikayetlerini Peygamber Efendimize iletiyorlardı. Bu şikayetlerin artmasıyla birlikte, Nûr Suresi'nde aile hayatını korumaya yönelik izin âyetleri peş peşe gelmiş ve İslam dini mahremiyet konusunda sınırlar çizmiştir.

Günümüzde ise, internet ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal yapıda meydana gelen değişimler, mahremiyet kavramına verilen önemin azalmasına ve insanlar arasındaki mahremiyet duygusunun zayıflamasına neden olmuştur. Bu durum, evlerin mimarisinden insanların giyim tarzına kadar çeşitli alanlarda farklılıklar ortaya çıkarmaktadır.

Tezimizin yazılmasındaki temel amaç, hadislerde geçen mahremiyetle ilgili konuları günümüz sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmelere uygun bir şekilde değerlendirmek. Günümüzün özel hayat, iletişim ve teknoloji gibi değişen dinamiklerini göz önünde bulundurarak mahremiyet olgusunun günümüzdeki önemini anlamak.

Bu amacın yanında tezimiz başka amaçlar da hedeflemektedir. Bunlardan bazıları da şunlardır:

1. Mahremiyet kavramının toplumsal etkilerini ve insan ilişkileri üzerindeki rolünü anlamak. Mahremiyetin toplumda, aile içinde ve bireyler arasındaki ilişkilerdeki yeri ve etkilerini araştırmak.

2. Hadislerde geçen mahremiyetle ilgili öğretilerin günümüzdeki yaşam tarzına nasıl uyarlanabileceğini ve uygulanabilirliğini incelemek. Bu öğretilerin pratikte nasıl kullanılabileceğini ve insanların günlük hayatlarında nasıl bir rehberlik sağlayabileceğini göstermek.

3. Mahremiyet kavramını farklı açılardan ele alarak, dinamik bir bakış açısı sunmak ve bu konuda yeni bir perspektif oluşturmak.

Tezimiz bu amaçları ortaya koyabilmek için şu sorulara cevap aramaktadır:

“Hadislerde mahremiyet kavramı nasıl tanımlanır ve nasıl işlenir, işlevi ve görevi nedir, sosyal hayata etkisi günümüz bağlamında nasıl değerlendirilir?”

1.3.Araştırmanın Özgün Değeri

Mahremiyet konusu ile ilgili farklı alanlarda birçok çalışma yapılmıştır.

Eğitim alanında; Ramazan Diler tarafından “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”,⁵ ve “4-6 Yaş Kur’ân Kursu Öğreticilerine Göre Mahremiyet Eğitimi ve Önemi (Nitel Bir Analiz)”,⁶ adlı çalışma,

Sosyal medya ve dijital medya alanında; Seçil Utma tarafından “Mahremiyet Olgusu ve Sosyal Medya”,⁷ Fatma Barkus tarafından ise “Dijital Mahremiyet”,⁸ adlı çalışma,

Sağlık hizmetleri alanında Elif Avaner “Mahremiyetin Sağlık Hizmetleri Bakımından Görünürlüğü”,⁹ adlı çalışma,

Toplumsal yaşam alanında; Tuba Livberber tarafından “Toplumsal Yaşamda Bireylerin Mahremiyet Yönelimleri”¹⁰ adlı çalışma,

Mahremiyet konusunun bütün alanları ile geniş bir çerçevede yapılan bir çalışma olarak Yavuz Ünal hocamızın editörlüğünde “Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu”¹¹ adlı çalışma, bu alanda yapılan çalışmaların önde gelenlerindendir.

Mahremiyet alanındaki akademik çalışmalar incelendiğinde, genellikle mahremiyet eğitimi ve mahremiyet kavramının çeşitli yönleri üzerinde yoğunlaşıldığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmalar, mahremiyet kavramının anlaşılması ve mahremiyet bilincinin geliştirilmesi üzerine odaklanmaktadır.

⁵ Ramazan Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, *Gaziosmanpaşa İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/1, (2020), 22

⁶ Ramazan Diler, “4-6 Yaş Kur’ân Kursu Öğreticilerine Göre Mahremiyet Eğitimi ve Önemi (Nitel Bir Analiz)”, *Eskiye*, 41, (Eylül 2020), 623-652

⁷ Seçil Utma, “Mahremiyet Olgusu ve Sosyal Medyada Mahremiyetin Serüveni”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2018), 11/59

⁸ Fatma Barkuş-Mustafa Koç, “Dijital mahremiyet kavramı ve ilgili çalışmalar üzerine bir derleme”, *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 3/1, 35-44

⁹ Elif Avaner, “Mahremiyet Nedir? Mahremiyetin Sağlık Hizmetleri Penceresinden Görünürlüğü Nasıldır?”, *Türkiye Biyoetik Dergisi*, (2018) 5/3, 110-116

¹⁰ Tuba Livberber Göçmen, *Toplumsal Yaşamda Bireylerin Mahremiyet Yönelimleri*, (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 333

¹¹ Yavuz Ünal (ed.), *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı, 2015)

Bizim tez çalışmamızda ise mahremiyet konusunu hadislerin ışığında ele alma amacını taşımaktayız. Hadis metinlerinin, günümüzdeki mahremiyet anlayışına nasıl katkı sağlayabileceği ve mahremiyetin farklı boyutlarını açığa çıkaracak şekilde nasıl yorumlanabileceği üzerine odaklanarak, günümüz toplumunun modernleşmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni sorunlara yeni bir bakış açısı sunmayı hedefliyoruz. Bu bağlamda, hadislerin mahremiyet olgusunu nasıl şekillendirdiğini ve günümüz şartlarına nasıl uyarlanabileceğini detaylı bir şekilde inceleyerek, literatüre yeni bir perspektif kazandırmayı amaçlıyoruz.

1.4.Araştırmanın Yöntemi

Çalışma da takip edilen yöntemler şunlardır:

1. Kütüb-i Sitte de geçen mahremiyetle ilgili hadislerin tespit edilmesi, toplanılması ve bunların analiz edilmesi.
2. İlgili hadislerin geçtiği tarihsel dönemi ve o dönemdeki toplumsal, kültürel ve dini bağlamın araştırılması. Bu çalışma, hadislerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda bize daha fazla perspektif kazandırabilir.
3. Farklı hadis kaynaklarını karşılaştırarak ve mahremiyetle ilgili konuların hangi hadislerde nasıl ele alındığını karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmesi.
4. Mahremiyetle ilgili hadislerin şerhlerini ve farklı alimlerin yorumlarını incelenmesi. Farklı alimlerin görüşlerini değerlendirerek konuya farklı perspektiflerden yaklaşılması.
5. Topladığımız verileri analiz ederek ve ortaya çıkan sonuçları kullanarak tezimizin ana argümanlarının desteklenmesi. Ayrıca farklı görüşleri ve argümanların da değerlendirilmesi.

Tez iki ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, çalışmanın temel odak noktası olan mahremiyet kavramı ve bu kavramın İslam dinindeki önemi üzerine odaklanılacaktır. Bu bölümde, mahremiyet kavramının tanımı ve bu kavramın İslam hukukunda, Kur'an-ı Kerim'de ve tefsirlerde nasıl ifade edildiği incelenecektir.

İkinci bölümde, hadislerde mahremiyetin önemi vurgulanacak ve bu kavramın hangi alanlarda ve hangi bağlamlarda görüldüğü araştırılacaktır. Yine bu bölümde hadislerde yer alan mahremiyetle ilgili konular günümüz perspektifinden değerlendirilecek ve modern teknolojinin mahremiyet üzerindeki etkileri incelenecektir. Bu değerlendirme, hadislerde geçen mahremiyetle ilgili öğretilerin günümüz şartlarına nasıl uyarlanabileceği konusunda yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmamızın sonunda, halk arasında İbn Ümmü Mektûm hadisi olarak bilinen ve mahremiyetle ilgili en güncel hadis olan bu metnin tahriri gerçekleştirilecektir.

2.MAHREMİYET KAVRAMI VE İSLAM DİNİNDEKİ YERİ

2.1.Mahremiyet Kavramı

Mahrem terimi, Arapça kökenli olan “haram” kelimesinden türetilmiştir. “Mahrum”, “hürmet”, “muharrem”, “tahrim” gibi kavramlarda mahremiyet kavramı ile aynı kavramdan türer ve yasaklama, iptal etme, yararlandırmama, izin verilmeme, temas edebilmeme, bazı şeylerden vazgeçme gibi anlamları içerirler. Bu kelimeler aynı zamanda, insanoğlunun sorumluluğu altındaki kişilere sahip çıktığı, bayan ve evlenmenin yasak olduğu akrabalar gibi anlamları içerirler.¹² Mahremiyet kavramı ise, aynı kelimedenden türetilen terim olup, gizlilik¹³ ve bir şeyin gizli hali¹⁴ olarak tanımlanır.¹⁵ Bu bağlamda, mahremiyet kavramı insanın dokunulmazlığına da işaret eder. Bu terimlerden özellikle iki cinsin ilişkilerinde özel anlam kazandırdığı ve cinsel mahremiyet alanını ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bütün dönemlerde önemini yitirmeyen önemli kavram olarak mahremiyet, son zamanlarda hakkında sürekli gündem olan bir alandır. Yalnız bir ilim dalının konusu değildir mahremiyet; fıkıh, ahlâk, psikoloji, sosyoloji vb. gibi alanlarla ilişkili çok yönlü bir terimdir. Bu nedenle bu kavramın tanımı farklı şekillerde yapılmıştır. Tanım yapabilmek için şüphesiz dilini, kökünü ve kullanımlarını bilmek gerekmektedir.

Cenab-ı Allah, Kur’an-ı Kerîm’de belirtildiği üzere, insanoğlunu en şerefli¹⁶ varlık olarak yaratmıştır. İnsanoğlu, Rabbinin sözünü ve emrini dinlediği ve itaat ettiği müddetçe bu şerefli konumunu korur. Ancak, Allah’a isyan eder ve Rabbinden yüz çevirirse, Kur’an-ı Kerîm’de de belirtildiği gibi¹⁷, hayvanlardan daha aşağı bir duruma düşer. Rabbimiz insanı güzel ahlakla süslemiştir.

Mahrem kelimesinin kullanım bakımından değişik anlamları olduğu gözlemlenmektedir. Bunlardan bazıları şu şekilde açıklanmaktadır.

¹² İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *Mu'cemû's-Sihah Kamus Arabi-Arabi*, nşr. Halil Me'mun Şeyha, (Daru'l Marife, Beyrut, 2008), 227-228; Ebu'l Kasım Mahmud b. Ömer ez- Zemahşeri, *Esasu'l Belağa*, (Daru'n-Nefais, Dımaşk, 2009), 113

¹³ TDK Genel Türkçe Sözlük, “Mahremiyet” (Erişim: 14.01.2024)

¹⁴ Abdullah Yeğin vd., *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat*, (Türdav Y. İstanbul, 1993), 579; Mazhar Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, (Yarın Y. İstanbul, 2011), 579.

¹⁵ Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, 184-185

¹⁶ et-Tîn 95/4

¹⁷ el-Furkân 25/44

*Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zıfafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zıfafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.*¹⁸

Rabbimiz yukarıdaki âyetinde geçen bu kişilerle evlenmeyi ebediyen yasaklamaktadır. Haram, mahrem ve mahremiyet terimleri genel olarak dini hükümlerle ilgili yasakları ifade etmek için kullanılmaktadır. Ancak, mahrem ve mahremiyet terimleri, farklı anlamlara gelmektedir aile hukuku açısından. İzdivaç yapmaları ömür boyu yasaklanmış akrabalar için bizzat mahrem kavramı kullanılmaktadır. Bu kişiler arasındaki nikahlanamama olayına ise “mahremiyet” denmiştir. Buna karşılık, “namahrem” terimi, belirli nedenlerden dolayı nikah yapılamayan kişiler için kullanılmaktadır.¹⁹

Mahremiyet kavramı bazı alanlarda, bireyin bilgi olarak sakladığı sırları, vücudu ve özel olması gereken yerler için kullanılmaktadır. Örneğin, bir Müslüman için yaşadığı ev, başkalarının serbestçe giremeyeceği,²⁰ içindeki olaylara müdahale edilmemesi gereken “mahrem” bir mekân olarak kabul edilir. Bu bağlamda, İslam’da ev için “harem” terimi kullanılmıştır. Dolayısıyla, peygamberimiz (sav), başkalarının evine izinsiz girmeyi, dinlemeyi ve başkalarının özel durumlarına, sırlarına müdahale etmeyi yasaklamıştır.²¹

Mahremiyet başka bir mana açısından ise, bireylere, ailelere ve hatta topluluklara özgü haremelerin, tanıdıkların dışında olan kimselerin giremeyeceği özel mekanların dokunulmazlığını ifade eder. Örneğin, kutsal beldeler belirli sınırlar içinde İslam ümmetinin mahremleridir ve bu bölgelere gayri Müslimler giremez. Benzer

¹⁸ en-Nisâ 4/23

¹⁹ Devellioğlu, “Namahrem”, 691

²⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *el-Câmiu’s-Sahih*, (Çağrı Yay., İstanbul 1992), “Nikâh”, 18

²¹ Ebû Dâvûd Süleymân b. El- Eş’âs es- Sicistânî (öl. 275/889), es-Sünen, 1-5, (2. Baskı, İstanbul, 1992), “Edeb”, 126, 127; Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (öl. 279/892), *el-Câmi’u’s-şahîh*, (Dâru’l-Ma’rife, Beyrut 2002), “İsti’zân”, 18

şekilde, bir ev, o evde yaşayan ailenin mahremidir. Evin mahremi olmayanlar, yani namahremler, bu eve izinsiz giremezler.²²

Mahremiyet terimi, insan vücudundaki bakılması, özel bölgelerin korunmasını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Nur Suresi'nin 24/31. âyetinde kadın ve erkeğe mahrem yerlerini koruma emri verilmiştir. Mahrem yerleri korumamak ve teşhircilik, olumsuz davranışlara yol açabilecek durumları beraberinde getirebilir. Bu durum sadece kadınlar açısından değil, aynı şekilde erkeklerin de mahrem yerlerini teşhir etmekten kaçınmaları gerekmektedir. Hadislerde, “Kadın kadınla, erkek erkekle mübâşeretle bulunmasın”,²³ “Bayanın aynı cinsine kapalı bir örtü altında temas etmesinin ve yabancı bayanların bedenlerini kocalarına anlatmanın çok yanlış olacağını söylemiştir.”²⁴ “Erkek, erkeğin ve kadın, kadının avret yerine bakması helal olmaz”²⁵ şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Bu hadislerde, erkeklerin hemcinslerinin avret bölgesine bakamayacağı, bayanında hemcinslerinin avretine bakamayacağı, bakmanın helal olmayacağı vurgulanmaktadır. Bu konular alimler arasında görüş birliğinin olduğu konulardır. Ayrıca, iki tarafında karşılıklı avret yerlerine bakmanın kesinlikle helal olmayacağı dinimizce belirtilmiştir. Karı-kocanın durumu bu anlatılanın dışındadır.²⁶ Rabbimizin özellikle kadınlardan ziynetlerini gizlemelerini ve korumalarını istemesi, kadınların erkeklere göre daha güzel, çekici yaratılmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Peygamberimiz, bir hadisinde “, Erkekler için sınanma konusunda kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadığını”²⁷ buyurarak dikkatleri bu konuya çekmiştir.

Mahremiyet kavramı, insanın cinsel konulardaki gizliliğini ifade etmektedir ve bu bağlamda cinsel dokunulmazlıkla ilişkilendirilmektedir. İnsanın avret yerinin vücudun açılması ve örtülmesi gereken kısımlar olduğu belirtilmiş, bu bölgelerin Hz. Peygamber tarafından belirlendiği vurgulanmıştır.²⁸

²² Buhârî, “İsti'zân”, 11; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi 'u 'ş-şahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56), “Âdâb”, 40

²³ Müslim, “Hayız”, 74; Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 2

²⁴ Buhârî, “Nikâh” 118

²⁵ Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kâdîhân el-Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l- 'ummâl fî süneni'l-aqvâl ve'l-ef'âl*, 5/325, (Darü'r-Risaletü'l-Alemyye, Beyrut,1985), 13052

²⁶ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, (Akçağ Yay, Ankara 1989), 16/84-85, 5723

²⁷ Tirmizî, “Edeb” 31

²⁸ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 37

2.1.1.Mahremiyet, İffet ve Haya Kavramlarının İlişkisi

Mahremiyetin korunması ve gözlerin harama bakmaktan sakındırılması hem dini hem de ahlaki bir öneme sahip iki temel değeri beraberinde getirmektedir. Bu değerler, iffet ve hayâ olarak adlandırılmaktadır. İffet, bireyin cinsel konularda temiz, dürüst ve ahlaki bir davranış sergilemesini ifade ederken, hayâ ise utanma duygusu, özür ve mahremiyetle bağlantılı olarak insanın onuru ve ahlaki değerleriyle uyumlu bir şekilde davranmasını anlatır.

“İffet” terimi, Arapça kökenli olan “affe” kökünden türetilmiştir ve temizlik, namus, kötülüklerden kaçınma, haramlardan sakınma gibi anlamları içermektedir.²⁹ Ahlaki fiillerin kaynağı olarak kabul edilen nefsin kuvvetlerinden biri olan şehvet gücünün ideal bir ortamda bulunma durumu olarak kabul edilen iffet, Allah’ın yasakladığı eylemlerden kaçınmak, Allah’ın yasaklamış olduğu fiillerden uzak durmak, güzellik, haram olan kelam ve eylemlerden uzaklaşmak, ahlaki değerlere bağlı kalmak, yeme, içme, cinsel ilişki ve giyim gibi konularda akıl ve dinin izin verdiği sınırlar içinde hareket etmek anlamına gelir. Bu bağlamda, iffet kavramı insanın bedenini sadece ihtiyacı kadar kullanmasıyla da ilişkilendirilmiştir.³⁰

Kur’an, şehveti kontrol altına alma konusunda öncelikli olarak evlenmeyi önerir ve evlenme imkânı bulamayanlara iffetli bir yaşam sürdürmelerini tavsiye eder. Evlenme konusundaki bu önerilerde, Kur’an, evlenecek kadın ve erkeklerin belirli niteliklere sahip olmalarını vurgular. Evlenecek kadınların inanan, hür, iffetli, kitap ehli, zina yapmayan ve gizli dost tutmayan kişiler olması gerektiğini belirtir. Bu niteliklere sahip kadınlar ve erkeklerle evlenmenin helal olduğunu ifade eder.³¹ Zira Rabbimiz, İslam’a göre temiz olmayan kadınların kötü adamlara, yine temiz olmayan erkeklerin ise kötü bayanlara uygun olduğunu, temiz kadınların ise temiz erkeklere ve temiz erkeklerin de temiz kadınlara uygun olduğunu ifade eder. Müşrik eşlerle evlenmeyi Müslümanlara yasaklayan Kur’an,³² bu durumu haram kabul eder ve müşriklerle evliliği bir mahremiyet alanı olarak ele alır.

²⁹ Hüseyin Atay vd., *Arapça-Türkçe Büyük Lügat*, (Ankara yay. 1981), 42

³⁰ Hüseyin Remzi, *Ahlak-ı Hamide*, (Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1310), 40-43

³¹ Nûr 24/26

³² Nûr 24/3

Kur'an, evlenilecek kişilerin nitelikleriyle ilgili olarak *“zina eden erkek, zina eden ya da müşrik olan bir kadından başkasını nikâhlayamaz; zina eden kadını da zina eden ya da müşrik olan bir erkekten başkası nikâhlayamaz. Bu Müminlere haram kılınmıştır”*³³ şeklinde hükmetmektedir. Bu bağlamda, müşrik erkek ve kadınlar ile Müslüman kadın ve erkeğin birbirleriyle evlenmeleri haramdır. Bu durum, namusunu koruyan bir birey, evleneceği kişinin de namuslu olmasını arzu eder. Rabbimiz, namuslu bir kişinin namussuzluk yapan biriyle evlenmesini haram kılmıştır. Ancak bu durumu değiştirebilecek bir faktör olarak, tövbe edip inanan ve salih amel işleyen kişileri³⁴ belirtir. Bu kişilere yönelik olarak Allah'ın kötülüklerini iyiliklere çevireceğini, çok bağışlayan ve çok merhamet eden olduğunu ifade eder.³⁵

İffetli bir yaşam sürdürmenin birkaç yöntemi vardır. Öncelikle, iffetin fitrî bir yanı olmasına rağmen, asıl olarak iffetin öğrenilerek bilinçli bir eğitimle kazanılacak bir özellik olduğu ifade edilmelidir. İffetin korunabilmesi için en önemli yöntemlerden biri, Kur'an'ın da vurguladığı gibi evliliklerdir. Ayrıca, oruç ve namaz gibi bazı ibadetler de iffeti sürdürmeye yönelik olarak takip edilmekte ve desteklenmektedir. Evliliğin mahremiyeti koruma ve sürdürme hususunda bireysel ve toplumsal pek çok faydası bulunmaktadır. Bu faydalardan bazıları şu şekildedir: Öncelikle evlilik, insan ruhuna huzur ve sükûn getirir, kalbi rahatlatır ve ibadete teşvik eder. Aynı zamanda gözü haramdan korur, bireyin harama ve zinaya yönelme eğilimini kırar. Evlilik, cinsel ihtiyaçların helal yoldan karşılanmasını sağlayarak, mutedil bir şekilde cinsellik yaşanmasına imkân tanır. Bu sayede evlenme yoluyla harama sapma ve günaha düşme riski önlenmiş olur. Hem kadın hem de erkek, zinadan kaçınarak nesillerini helal bir şekilde sürdürmüş olur. Bu durum, bireyin günlük hayatını düzenler ve toplumsal hayatın teminat altına alınmasına katkı sağlar. Peygamber Efendimiz (sav) toplum düzeni ile ilgili olarak, *“Dininden ve ahlâkından emin olduğunuz biri sizden kız istemeye gelirse, verin! Vermezseniz, yeryüzünde kargaşa ve bozgunculuk olur”*³⁶ şeklinde öğüt vermiştir. Ayrıca, Allah'ın Resulü (sav), sevenlerin helal yoldan

³³ Nûr 24/3

³⁴ el-Furkân 70-71

³⁵ el-Bakara 2/192

³⁶ Tirmizî, “Nikâh” 3

birleşmelerini nikâh yoluyla en güzel şekilde nitelendirmiştir,³⁷ çünkü toplum, iffetli bireylerin oluşturduğu bir bütündür.

Fuhşiyâta ve zinaya karşı insanları koruyan bazı etkili yöntemler vardır. Bunlardan biri de oruç tutmaktır. Oruç tutmak, ahlaki değerlerin ve iffetin gelişiminde kritik bir rol oynar. Zira Hz. Peygamber, orucun kötülükleri engellediğini,³⁸ nefsin arzularına karşı bir kalkan³⁹ görevi gördüğünü, şehveti kontrol altına aldığını ve ihtirasları yenmekte yardımcı olduğunu vurgulamaktadır. Oruç,⁴⁰ bu yolla şehvetin dengelenmiş bir seviyeye getirilmesine katkıda bulunarak, bireyin ahlaki itidale erişmesine⁴¹ yönelik bir aracı temsil etmektedir.

İffetin gerçekleştirilmesi ve bireyin kötülüklerden ve fuhşiyattan sakındırılmasının etkili yöntemlerinden biri de düzenli olarak namaz kılmak⁴² ve bu ibadeti içtenlikle⁴³ yerine getirmektir. Rabbimiz, bu konuda şu şekilde ifade buyurur: *“Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.”*⁴⁴ Bu emir, namazın bireyi ahlaki değerlere bağlı kılma, iffetini koruma ve kötü davranışlardan kaçınma konusunda etkili bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Hayâ kelimesi,⁴⁵ genellikle utanma, sıkılma ve namus gibi anlamlara gelir. Ahlaki değerlendirme bağlamında, bazı ahlakçılar hayâyı hem Allah’a hem de topluma karşı utanma ve arlanma olarak tanımlarlar. Diğer bir görüşe göre ise hayâ, akıl ve dine, medeni ve insanî kanuna aykırı her türlü kötü davranıştan dolayı nefsin utandığı ve sakındığı bir durumu ifade eder.

Terim olarak hayânın anlamı, imanımızdan aldığımız sorumluluk duygusu sebebiyle Allah’ın razı olmadığı çirkin eylemler ve helal olmayan fiillerden kaçınmayı ve ahlak dışı işler gerçekleştirmeden utanmayı ifade etmektedir. Bu bağlamda, iffet ve

³⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*. çev. Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2012), “Zühd”, 29

³⁸ Buhârî, “İmân” 28, “Savm” 6

³⁹ Tirmizî “Savm” 55

⁴⁰ Buhârî, “Cihâd” 36; Müslim, “Sıyâm” 167-168

⁴¹ Buhârî, “Savm” 9; Müslim, “Sıyâm” 163

⁴² Buhârî, “Mevâkî” 6

⁴³ Müslim, “Tahâret” 7

⁴⁴ el-Ankebût 29/45

⁴⁵ Mustafa Çağrı, “Hayâ”, (27.01.2024).

hayâ, bizleri alenen veya açık olmayan fiilleri yapmaktan meneden, iyi şeyler yapmaya sevk eden faziletlerdir. İffet ve hayâ, her türlü haramdan sakınmayı yabancılardan titizlikle kaçınmak gerektiğini içerir. Bu bağlamda, mahremiyet sınırlarını zorlamamak, insanın hayâsını koruması açısından önemli bir unsurdur.

İnsanlar, hayâ duygusunun gerekliliklerine uygun davranışlar sergilerler. Bu davranışları belirleyen temel unsur, Allah'ın her an insanları gözlemlediği, her eylemi kayıt altına aldığı bilincidir. Bu bilinçle hareket eden kişi, toplum içinde ve yalnızken edep ve hayâya uygun davranışlarda bulunmaya özen gösterir. Birey, kendisini yalnız hissettiği anlarda dahi Rabbimizin sürekli bizi gördüğü şuuru içinde olmalıdır. Bu nedenle Allah'a duyulan saygı ve utanan bir insanın, toplum içinde ve bireysel anlamda edepli ve hayâlı davranışlar sergilemesi beklenir. Zira Yüce Allah, “kendisinden utanılmaya insanlardan daha layıktır”⁴⁶ prensibiyle insanları şuurlandırmıştır.

Hayâ duygusu, insanlar için önemli bir kontrol mekanizmasıdır. Bu duygu, insanın her türlü kötülük ve ahlaksızlıktan çekinmesini sağlar. Hz. Peygamber'in (sav) ifadesiyle, “Utanma (hayâ) duygusunu kaybettiysen istediğin her şeyi yap”⁴⁷ Bu söz, hayâ duygusunun insanın davranışlarını sınırlayıcı ve düzenleyici bir etkisi olduğunu vurgular. Hayâ duygusu olmayan bir insan, Allah'tan korkmaz ve başkalarından utanmaz, bu da onun her türlü kötülüğü serbestçe yapmasına neden olabilir. İman ile hayâ arasında Hz. Peygamber tarafından kurulan sıkı ilişki, bu iki değer birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu ortaya koyar. Eğer biri yok olursa, diğerinin de zayıflayacağı ifade edilir. Bu bağlamda hayasızlık, zamanla insanın sahip olduğu değerlerin erozyona uğramasına ve güvenilirlik ile merhamet duygularını kaybetmesine sebep olabilir. Hayâ duygusunu yitiren bireylerin toplumda hoş karşılanmayan kişilere dönüştükleri gözlemlenebilir.

Rabbimiz, insanın çıplak olarak yaratılmasıyla onda utanma duygusunu harekete geçirerek hayâ duygusunu bir imtihan olarak kullanmıştır. Bu bağlamda, insanın örtünmesi, Cenab-ı Hakk'ın “Size ayıp yerlerinizi örtecek ve süslenmenizi sağlayacak

⁴⁶ Tirmizî, “Edeb”, 22

⁴⁷ Buhârî, “Edeb”, 78

elbiseler gönderdik”⁴⁸ şeklinde ifade ettiği bir düzenlemenin bir sonucudur. İslâm dini, örtünmeye büyük önem vermiştir ve bu emir, bireyin ruhsal sağlığını, fitrî yapısını, onurunu koruma, toplumun genel ahlâkını muhafaza etme gibi çeşitli hedeflere yöneliktir. Bu nedenle örtünme, İslâm’ın temel değerleri arasında önemli bir yer tutar ve bireyin hem kendi onurunu hem de toplumsal düzeni koruma amacını taşır.

Mahremleri örtmek ve saklamak için, insanın hayâ duygusunun öncelikle oluşması ve gelişmesi gereklidir. Hayâ duygusu, insanın ahlaki ve estetik güzelliklere duyarlı olmasını sağlar. Bu duygu, açık ve gizli kötülüklerden kaçınmaya, hayır ve iyiliğe yönelmeye sevk eden önemli bir karakter özelliğidir. Bazı ahlâkçılar, âlemin düzenini hayâya bağlarlar ve hayâyı, namus ve imanın bir göstergesi olarak kabul ederler. Hayâsızlığı ise alçaklık ve namussuzlukla ilişkilendirirler. Kur’an ve hadislerde de hayâ ile din ve iman arasında sıkı bir münasebetin vurgulandığına rastlanır. İffet ve hayâ duygularının imanla yakından ilişkili olması, bu değerlerin dünya hırsını yenmede önemli bir rol oynadığını gösterir. Bu bağlamda, çocuklara ve gençlere küçük yaşlardan itibaren iffet ve hayâ eğitimi vermek, ebeveynlere ve eğitimcilere önemli bir sorumluluk yükler.

İffet ve hayâ, her birey için şerefli bir örtüdür; ancak özellikle kadınlar için daha da önemli ve uygun bir fazilettir. Kur’an-ı Kerîm, iffet ve hayâyı ailenin temel şartlarından biri olarak belirlemiş, gözleri haramdan sakınmayı, zinadan kaçınmayı ve evlenmeyi iffeti korumanın bir yolu olarak öne sürmüştür. Bu sebeple, iletişimde ölçülü olmak, mahrem yerleri dikkatlice örtmeye çalışmak ve kötü sözlerden kaçınmak, iffet ve hayâyı devam ettirmek açısından son derece önemlidir.

2.1.2. Tesettür ve Mahremiyet

Tesettür konusunun en önemli âyetlerinin başında Nûr suresi 30 ve 31. âyetleri gelmektedir.

Nûr suresi 24/30. âyette Allah Teala, “*Mü’min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.*” buyurmaktadır.

⁴⁸ el-A’râf 7/26

...Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî (öl. 150/767) , mü'minlerin bakılması haram olan şeylerin tamamından haramdan kaçmaları ve gözleri ile temas etmemeleri gerektiği,⁴⁹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (öl. 310/923) ise kaçınılması gereken göz temasının şehvetle içten gelerek bakmanın olduğunu,⁵⁰ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî (öl. 333/944) hazretlerinin zinanın önünü kesmenin, bakışlara sahip olunması gerektiğini bizlere ifade etmiştir.⁵¹ Ebü'l-Hasen Alî b. Abdilazîz b. el-Merzübân el-Begavî (öl. 286/899) ise; buradaki bakıştan kastın kendisine caiz olmayan kişiye bakmanın olduğunu⁵² söylemiştir.⁵³

Kur'an âyetleri ve hadisler, Müslüman erkeklere, gözlerini harama dikmemeleri konusunda açık emirler vermektedir. Erkeğin yabancı kadınlara karşı tekrar tekrar bakması, sadece evleneceği kadına veya şahitlik yaparken bir kadına bakması dışında doğru bir davranış olarak kabul edilmemektedir. Hadislerde, tesadüfi bile olsa gözlerin harama yönlendirilmesinden kaçınılması⁵⁴ gerektiği vurgulanmıştır. Müslüman erkeğin, Allah'ın yasaklarına uymayan veya süslerini açıkça gösteren kadınlara şehvetle bakması yasaklanmıştır.⁵⁵ Bazı durumlarda erkeklerin, kadınların tesettür sorumluluğunu öne çıkararak onları bu konuda suçlamaları, kendi sorumluluklarını göz ardı etmelerine ve ihmal etmelerine yol açabilir. Ancak, Allah'ın emrine muhatap olan tesettür sorumluluğu bulunan bir kadın, bu emri ihlal etmekle günah işlerken, bakışlarını kontrol etme konusundaki sorumluluğunu yerine getirmeyen bir erkek de günah işlemektedir. Bu alandaki sorumluluklar, tesettürü yerine getiren kadınlarla ilgili değil, aynı zamanda erkeklerin şehvetle dolu bakışlarından sakınma sorumluluğunu da içermektedir. Toplumun her kesimi gibi, bu alanda da her bireyin

⁴⁹ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 3/195,196

⁵⁰ Muhammed İbn Cerîr et-Taberî, *el-Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, (Müessesetü'r-Risâle, yrs., 1420/2000), 19/154

⁵¹ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, Tahkik: Dr. Mecdi Baslum, (Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Lübnan, 2005), 7/ 544

⁵² Ebü'l-Hasen Alî b. Abdilazîz b. el-Merzübân el-Begavî, *Meâlimü't-Tenzil*, Tahkik: Abdü'r-Rezzak el-Mehdî, (Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut), 1420, 3/401

⁵³ Orhan İyibilgin, "Naslar çerçevesinde Tesettür ve Sorumluluk", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., Ordu (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/331

⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/323

⁵⁵ Buhârî, "İsti'zân" 12; Müslim, "Kader", 20-21; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 43

kendi sorumluluklarına odaklanması ve karşısındakinin sorumluluk alanını çiğnememesi, istenmeyen olayların önlenmesine katkı sağlar.

Nûr Suresi'nin 31. âyeti,⁵⁶ Mü'min kadınların gözlerini korumaları ve iffetlerini muhafaza etmeleri konusunda bir emirle başlar. Bu âyet, Mü'min kadınların Allah'a karşı sorumlulukları bağlamında bakışlarını kontrol etmeleri ve kişisel ırzlarını korumaları gerektiğini vurgular.

Rabbimiz Ahzâb suresi 59. âyetinde mahremiyet konusunda bizlere geniş bir yelpaze sunmaktadır.

“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu, onların tanınıp incitilmemelerine de daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” (Ahzâb 33/59)

Cilbab terimi, çeşitli yorumlara konu olan bir kavram olup farklı görüşlere dayanmaktadır. Bu görüşler arasında; gömleğe atıfta bulunmak, bayanların vücudunun dış kısmını dışardan belli olmayacak şekilde örten elbise olarak tanımlanmaktadır.⁵⁷ Ayrıca cilbâbın, kadınların giydikleri çarşaftan daha küçük bir geniş elbise olduğu, baştan aşağı örten çarşaf, ferace, ceket benzeri dış elbisenin bir türü olduğu ifade edilmektedir. Bu terim ayrıca kadınların giysilerinin üzerine giydikleri çeşitli kıyafetler olarak da tanımlanmaktadır. Genellikle baştan ayağa kadar örten bir giysi olarak nitelendirilen cilbab, kadınların tesettürlerini tamamlamak için kullandıkları bir çeşit elbise veya örtü olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda cilbab terimi, çarşaf ve peçe gibi örtüleri de içerebilmektedir.⁵⁸

Medine döneminde, tuvaletlerin evlerde bulunmamasıyla ilgili bir durum yaşanmaktaydı. Bu durumda, Peygamber Efendimiz'in eşleri ve diğer kadınlar,

⁵⁶ “Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, ziynet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Ziynetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkeklığı kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!” (Nûr Sûresi 24/31)

⁵⁷ H. Yunus Apaydın, “Tesettür”, (28.01.2024).

⁵⁸ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (Eser Neşriyat, y.y, t.y.), 8/100

geceleyin tuvalet ihtiyaçlarını gidermek üzere evlerinden dışarı çıkıyorlardı. Bu esnada, erkekler de kadınlarla konuşmak için yollarda oturuyorlardı. Rivayetlere göre, bu durum üzerine ilgili âyetin indirildiği ifade edilmektedir. Söz konusu âyet, bir münafık şahsın mü'min kadınları rahatsız etmesi üzerine ona bu tür davranışlarda bulunmaması gerektiği söylendiğinde, bu kişinin "Onu cariye zannettim." şeklinde cevap vermesi üzerine nazil oldu.⁵⁹ Âyette, kadınların cariyeler gibi giyinmemeleri, vücutlarını örtecek elbiseleri giymeleri ve yüzlerini dışında kalan kısımlarını da kapatmaları söylenmiş, "...*Bu onların tanınıp incitilmemeleri için daha uygundur...*" buyrulmuştur.⁶⁰ Bu rivayetler, kadınların ihtiyaçlarını karşılamak üzere dışarı çıktıklarında cilbâblarını yanlarında bulundurmaları ve incitilmemeleri için kıyafetleriyle cariyelerden ayrılmasının emredildiğini aktarmaktadır.

Nûr Suresi'nin 31. âyetinde geçen "*Görünen kısımlar müstesna, ziynetlerini göstermesinler, başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar...*" ifadesiyle, ziynetin kendisiyle süslenen her türlü takı,⁶¹ renkli maddeler gibi unsurları içeren güzellik ve süsleme amaçlı kullanılan nesneleri ifade etmektedir.⁶² Bu âyet, kadınların özellikle bedenlerini örten giysileriyle ziynetlerini açıkça sergilememeleri ve başörtülerini yakalarının üzerine örtmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Ebû'l-Abbâs Abdullâh b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî (öl. 68/687-88)'nin görüşüne göre, kadının el ve yüzü açık olan ve doğal olarak görünen bölgeleri ziynettir; ancak bunların dışında kalan kısımların yabancı erkeklere gösterilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu görüşü desteklemek amacıyla, peygamberimizin baldızı Zâtü'n-nitâkayn Esmâ bint Ebî Bekr es-Sıddîk b. Ebî Kuhâfe el-Kureşîyye et-Teymiyye (öl. 73/692) Efendimiz'in (s.a.v.) huzuruna ince elbiselerle girdiği ve Peygamber'in (s.a.v.) kendisine yönelerek "*Ey Esmâ! Kadın aybaşı dönemine girdiğinde, burası dışında görünmesi caiz değildir.*" şeklinde sözlerle yüzünü ve avuçlarını işaret ettiği rivayeti söylemiştir. Ayrıca, namaz esnasında kadının el ve yüzünü örtmesinin gerekli olmaması da bu argümanın bir parçası olarak sunulmuştur. Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh

⁵⁹ el-Ahzâb 33/59

⁶⁰ el-Ahzâb 33/59

⁶¹ Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *Sihah*, (Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1998), 2/1065

⁶² Muhammed Ali Sâys, *Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm*, (el-Mektebetü'l-Asriyye, 2002), 584 2

(öl. 150/767)'ya atfedilen bir görüşe göre ise kadının ayakları da avret mahalli olarak kabul edilmemektedir.⁶³

Cenabı-ı Allah “...Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar...” diye emrederek, bayanların başörtülerinde sadece saç kısmını değil baştan aşağıda bulunan boyun ve göğüslerinin üzerine doğru elbise ile örtünmelerini bu âyetle emretmiştir. Hz. Âişe annemiz: “Allah ilk muhacir kadınlara rahmet etsin. Yüce Allah: “...Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar...” âyetini indirdiği zaman onlar elbiselerinin üzerine giydikleri çarşaflarını yırttılar ve başlarını örttüler” demiştir.⁶⁴ Kur’an’daki ilgili âyette geçen ifadeler, Müslüman kadınlara ziynetlerini göstermemeleri emriyle birlikte vücutlarını örtmeleri gerektiğini, başörtülerini ise yakalarının üzerine kadar salmaları gerektiğini belirtir. Âyet-i kerîmede geçen kavram, herhangi bir elbise türünü değil de avret yeri sayılan bölgelerin örtünmesini bizlere söylemektedir. Bu da zamanla veya kültürel alışkanlıklarla değişebilecek örtü türlerine değil, örtülmesi gereken bölgelere işaret eder.

Yine Nûr suresi 60. âyette rabbimiz tesettür ile ilgili şöyle buyurmuştur.

“Artık evlenme ümidi beslemeyen, hayızdan ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınların zînetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah yoktur. Ama yine sakınmaları onlar için daha hayırlıdır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.” (Nûr 24/ 60)

Begavî’nin yorumuna göre, ilgili âyette bahsi geçen kadınlar, yaşlı dahi olsalar erkeklerin dikkatini çekebilecek bir güzellik izi veya kalıntısı bulunanlar kapsamına dahil edilemezler. Onun değerlendirmesine göre, ilgili âyette bahsedilen kadınlar, erkeklerin ilgisini çekmeyen ve evlenme niyeti olmayan kadınlar olarak anlaşılmalıdır.⁶⁵ Âyet-i kerîmede kadınların kimlerin yanında ziynetlerini gösterebilecekleri açıklanmıştır.

“...Ziynetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut

⁶³ Sâys, *Tefsîru Âyâtî’l-Ahkâm*, 586

⁶⁴ Taberî, *el-Câmiu’l-Beyân an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 19/159

⁶⁵ Begavî, *Meâlimu’t-Tenzîl*, 6/62

Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler...” (Nûr 24/31)

“...Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!” (Nûr 24/31) âyetinde kadınların gizledikleri ziynetlerinin halhal olduğu ifade edilmiştir. Günümüzde kadınların ayaklarına halhal takmamasına rağmen ses çıkaran ayakkabılar giymeleri veya erkekleri cezbetmeye yönelik koku kullanmaları da günümüz dünyasında aynı kategoride değerlendirilmektedir.⁶⁶

2.1.3.Söz ve Konuşmanın Mahremiyetle İlişkisi

Mahremiyet kavramı, İslami literatürde önemli bir yer tutmaktadır. “*Birbirinizin eksikliğini görmeye (ve duymaya) çalışmayın, birbirinizin mahrem hayatını araştırmayın*”⁶⁷ şeklindeki hadis değerlendirildiğinde, mahremiyet bireyin kişisel ve özel nitelikteki unsurlarını içermekte ve korumaktadır. Bu unsurlar bedensel özelliklerin yanı sıra duyguları, düşünceleri, yaşantıları da içerebilir. Mahremiyet, kişinin şahsi yaşam alanını, özel ve hassas konularını içeren geniş bir kavramdır, kişinin kendisine ait olan ve başkalarıyla paylaşmayı tercih etmediği özel alanlarını ifade etmektedir. Bu bağlamda, mahremiyetin korunması, bireyin özel ve kişisel alanının gizliliğini ve dokunulmazlığını teminat altına alarak saygı gösterilmesi gereken önemli bir meseledir.

Mahremiyet kavramı, zaman içinde değişen toplumsal ve kültürel dinamiklerin etkisiyle evrilen ve anlam bakımından dönüşüme uğrayan bir olgudur. Geçmişte mahremiyetin içeriği ve algılanışı, toplumun belirli normları ve dini değerleri çerçevesinde şekillenmiştir. Örneğin, geçmişte kızların evlilik konusunda sessiz kalmaları veya bu konuda konuşmaktan kaçınmaları, ailelerin ve toplumun kabul gören normları arasında yer alıyordu. Ancak günümüzde, mahremiyet algısında yaşanan değişimlerle birlikte, evlilik gibi fitri bir eylemin bile artık mahrem kabul

⁶⁶ Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ’, *Maâni’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî, vd., (Dâru’l-Mısriyye, Mısır, 1. bs., trs.), 2/249

⁶⁷ Buhârî, “Edeb”, 57

edilmesi ve bu konuda konuşmaktan kaçınılması yerini, gençlerin ailelerinin gözleri önünde flörtleşmelerinin doğal kabul edilmesi şeklinde değişikliğe uğraması almıştır.

Günümüz dünyasında, mahremiyet kavramı dinimizdeki kavramından farklı bir yola girmiştir. Gelişen bu yeni mahremiyet anlayışında, kişinin kendi isteğiyle sergilemek istediği kısımları ile başkalarının izni olmaksızın bedenine ve özel alanına müdahale edilmesi arasında bir ayrım yapılmıştır. Görsel medyanın ve bedenin sergilenmesini teşvik eden politikaların etkisiyle, mahremiyet sınırları oldukça daraltılmış, mahremiyet kavramının içi boşaltılmış ve bu durum bireyin kendi ailesi ile ilgili ilişkilerinden giyinmesine ve her türlü eylemlerine kadar birçok alanda bozulmalara yol açmıştır.

İslam dininde tesettürün anlamı ve amacı, bedenin sadece dış kısmının değil, bütünüünün korunması gerekliliğini vurgulamaktadır. Mahremiyet kapsamında bedenin ifade ettiği ses, sözlü olmayan iletişim araçlarından olan beden dili ve bakışların da dikkate alınması gereken unsurlar arasındadır. Bu bağlamda, bedenin korunması ve mahremiyetin sınırlarının anlaşılması, toplumsal ilişkilerde, giyim kuşamda ve iletişimde önemli bir role sahiptir.⁶⁸

Bireylerin toplumsal yaşama katıldığı süreçlerde, iletişim temel bir gereklilik olarak öne çıkar. İletişim kavramı, bilgi aktarımını sağlayan bir araç olarak çeşitli yollarla ifade edilen ve sözlü ile sözsüz iletişim olmak üzere iki ana gruba ayrılan bir kavramdır. “Sesin ve sözün mahremiyeti” ifadesi, sadece sözlü iletişimi değil, aynı zamanda beden dili gibi sözsüz iletişim araçlarını da içerir ve muhabata aktarılan anlamıyla iletişimi temsil eder. Sözsüz iletişim, genellikle vücut hareketleri ve beden dili gibi görülemeyen ancak hissedilen davranış biçimlerinden oluşan iki temel alana dayanır. Bu alanlar, iletişimde anlamın iletilmesi ve anlaşılması için önemli bir rol oynar.⁶⁹

Ses, fizyolojik olarak “kulağın algılayabildiği titreşimler”⁷⁰ olarak tanımlanmasına rağmen, aslında duyulara hitap eden ve gönderenin ruh halini yansıtan

⁶⁸ Büşra Nur Duran, “Sesin ve Sözün Mahremiyeti”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun, Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/145

⁶⁹<https://ahmethariskaytazoglu.wordpress.com/teorik-calismalar/ogretim-teknolojileri-ve-iletisim-sureci/>

⁷⁰ Kubbealtı Lügati, “Ses”, (01.02.2024)

psikolojik bir araçtır. Sözlü olmayan iletişimde de etkili olan ses, muhataba aktarılan mesajın anlamını belirlemede önemli bir rol oynar. Beden dili olarak adlandırılan oturuş biçimi, jestler, mimikler ve el hareketleri de kişinin duygu ve düşüncelerini ifade eden unsurlar arasındadır. Ses tonu, kelimeler ve beden dili, iletişimin önemli unsurlarıdır ve iletişimi oluşturan temel öğelerdir.

Nûr Suresi'nin 31. âyeti, kadınların dikkat çekici takıları ile ses çıkarmalarını engelleyen bir emir içerir. Bu durum, sesin mahremiyetine vurgu yaparak örtünmenin amacını destekler. Kadınlar örtündüklerinde dahi, ses, koku,⁷¹ tavır gibi unsurlarıyla karşı cinsin dikkatini çekmeye çalışmamalıdır. Örtünmekteki temel amaç, karşı tarafın cinsellik gibi konulara odaklanmasını önlemektir. Örtünmüş bir kadın, davranışları ve duruşuyla edepli⁷² olmalı, gizlediği ziynetlerin görünmesi için çaba göstermemeli ve cinsel çağrışımlara yol açacak şekilde davranmamalıdır.⁷³

Sesin yanı sıra koku kullanımı da⁷⁴ karşı cinsin dikkatini çekmeye yönelik bir eylem olarak değerlendirilmiş ve Hz. Peygamber tarafından bayanlar için camiye gelirken koku sürünülmemesi⁷⁵ konusunda bir yasak getirilmiştir. Bu tür davranışlar, gözleri üzerine çekmeye yönelik tavır, dikkat çekici hareketleri, kelimelerin seçimi ve konuşma tarzı gibi davranışlarla birlikte söz konusu hadislerin kapsamına girmektedir.

Benzer şekilde, koku kullanımı da karşı cinsin dikkatini çekmeye yönelik bir eylem olarak değerlendirilmiş ve Hz. Peygamber tarafından “*Ey kadınlar, herhangi biriniz mescide gelecekseniz kokulanmasın*” şeklinde bir emirle⁷⁶ bayanların koku sürünmesi nehyedilmiştir. Peygamberimizin bir kadının koku sürünerek yabancı erkeklerin dikkatini çekmiş bir vaziyette yanlarından geçmesinin zina etmiş gibi bayanın sayılacağına ilişkin uyarısı⁷⁷ da bu tür davranışları kapsamaktadır.

⁷¹ Tirmizî, “Edeb”, 35

⁷² Buhârî, “İmân”, 16

⁷³ Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 5/3508

⁷⁴ Ebû Dâvûd, “Tereccül” 7; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en- Nesâî, *es-Sünen*, (Çağrı Yay., İstanbul 1992). “Zînet” 35

⁷⁵ Müslim, “Salât” 143, 444; Nesâî, “Zînet” 37, 8, 154

⁷⁶ Müslim, “Salât”, 30

⁷⁷ Nesâî, “Zînet”, 35

2.1.3.1.Sesin Etkileyciliği

Bayanın sesi, cazibesi ve insanı etkileyebilme potansiyeli nedeniyle “ses mahremiyeti” kavramı bağlamında genellikle öne çıkan bir konudur. Kitabımızda, şehvet duyulan şeylerin arasında kadının da yer aldığı ifade edilmiştir.⁷⁸ Tarihsel olarak, güzel sesler eskiler tarafından “su sesi, para sesi, kadın sesi” gibi kategorilere ayrılmıştır. Bunun sonucunda, toplu taşıma araçları, navigasyon cihazları, telesekreterler gibi birçok alanda kadın sesinin kullanımı tercih edilmiştir. Ancak erkek sesinin de kullanım biçimi ve amaçları göz önünde bulundurularak ses mahremiyeti açısından ele alınması gerekmektedir. Kadının konuşurken eğilip bükülmesi ve kırık bir tonla konuşması, erkeklerde ve hatta bazı kadınlarda cinsel bir etki oluşturma potansiyeline sahiptir.⁷⁹ Dinimiz zinaya giden yolları da yasaklamıştır.⁸⁰ Bu bağlamda, sesin cinsel çağrışımlar yapabilecek şekilde kullanımı da bu hassas konuyla ilişkilendirilmiştir.

Sesin yanı sıra, kullanım biçimi de önemli bir etkidir. Peygamberimizin hanımlarına yönelik inmiş bir âyette,⁸¹ yabancı erkeklerle karşı ses tonu ve davranışları konusunda uyarılmıştır. Bu âyette, kadınlar kendileriyle konuşan yabancı erkeklerle karşı, saygılı ve ölçülü bir tutum sergilemeleri, seçecekleri kelimelerin etkisine dikkat etmeleri ve mümkünse evlerinden dışarı çıkmamaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu şekilde, yabancıların kötü düşünceler beslemelerini ve kötü sözler sarf etmelerini önlemek amaçlanmıştır. Bu âyet, genel olarak, yabancı erkeklerle iletişimde kadınlara vakarlı ve ciddi bir tutum sergilemelerini, sözlerinin karşı tarafta kötü bir duygu uyandıracak⁸² şekilde olmamasını, çatışmalar ve yanlış anlamaları engellemeyi önermektedir.⁸³

Bu âyetin sadece Hz. Peygamber’in eşlerine mi⁸⁴ yoksa tüm Müslüman kadınlara mı hitap ettiği konusunda farklı yorumlar bulunmaktadır. Bazı görüşlere

⁷⁸ Âl-i İmrân 3/14

⁷⁹ Murat Sarıcık, *İnanç ve Zihniyet olarak Cahiliyye*, (Nesil yay., İstanbul, 2004), 67

⁸⁰ en-Nisâ 4/69

⁸¹ “...Eğer Allah’a saygı duyuyor/emrine uygun yaşamak istiyorsanız (yabancı erkeklerle karşı) edalı ve cilveli konuşmayın...” (el-Ahzâb 33/32)

⁸² Murat Sarıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-Eşraflık Müessesesi*, (Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 2003), 67

⁸³ Duran, “Sesin ve Sözü Mahremiyeti”, 2/150

⁸⁴ Mehmet Çakır, *Kur'an-ı Kerîm ve Türkçesi*, (Özkan Matbaası, Ankara, 2003), 423

göre, bu emir sadece Hz. Peygamber'in eşlerine yöneliktir, diğer bir görüşe göre ise bu emir tüm Müslüman kadınlara verilmiştir.⁸⁵

Bugüne kadar ele aldığımız konular, mahremiyeti ihlal etme niteliği taşıyan sesin özellikleriyle ilgiliydi. Bununla birlikte, izinsiz olarak birinin evine girmenin mahremiyetin ihlali olduğu gibi, başkalarının özel veya genel konuşmalarını izinsiz dinlemeye çalışmak veya duymak da benzer şekilde değerlendirilmelidir. Apartmanlar, toplu taşıma araçları gibi toplu olarak kullanılan alanlar, insanların konuşmalarını duymaya ya da yabancıların konuşulanları duymasına olanak tanır. Buradaki etik prensip, bireylerin diğerlerinin mahremiyetine müdahale etmekten kaçınmaları gerektiği üzerinedir.

2.1.3.2.Konuşma Adabının Mahremiyetle İlişkisi

Önceki belirlemelerimizde vurgulandığı gibi, kadınların sosyal hayata katılımında dinen bir engel bulunmamaktadır. Din, kadınlara emrettiği namusu koruma emrini, erkekler için de vurgulamaktadır. Kutsal kitabımızda, ırz ve namuslarına sahip çıkan erkek ve bayanlar şeklinde farklı bahsedilerek, bu nitelikleri olanların Allah tarafından büyük ödüllere ve bağışlanmaya mazhar olacağı müjdelenmiştir.⁸⁶ İffetsizlik durumu ise, Kur'an'da sınırları aşmak⁸⁷ olarak tanımlanmış ve ahirette kayba uğrama⁸⁸ sebebi olarak belirtilmiştir.⁸⁹

Mahremiyet kavramı, bir bireyin özel ve kişisel alanlarının, bedeninin ve sırlarının dışarıdan müdahaleye kapalı olduğunu ifade eder. Bu durum, kişisel mahremiyetin bir unsuru olan konuşma eylemiyle de ilgilidir. Bir kimse, başka bir kişi hakkında konuşurken, onun gizli sırlarını ifşa etmek,⁹⁰ kişiye aleyhinde olumsuz ifadeler kullanmak, kişinin beden mahremiyetini açık etmek veya iftira ve küfür gibi zararlı sözler sarf etmek, mahremiyeti ihlal eden davranışlar arasında sayılır. Beden mahremiyeti açısından incelendiğinde, mümine bir bayanın, yabancı erkeklerin yanlarında avret yerlerinin İslam tesettürüne uygun bir şekilde örtmesi gerektiği

⁸⁵ Sarıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakibü'l-eşrâflık Müessesesi*, 67

⁸⁶ el-Ahzâb 33/35

⁸⁷ el-Meâric 70/31

⁸⁸ el-Mâide 5/5

⁸⁹ el-Ahzâb 33/30-31

⁹⁰ Buhârî, "Edeb", 57; Müslim, "Birr", 28

öğretilir.⁹¹ Ayrıca, sahabeden Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. Mes'ûd b. Gâfil b. Habîb el-Hüzelî (öl. 32/652-53)'nin, peygamberimizden aktardığı bir rivayetle, kadınların birbirlerine çıplak bedenlerini göstermemeleri⁹² gerektiği vurgulanır. Bir kadının, başka bir kadının mahrem yerlerini veya özel niteliklerini yabancı erkeklere anlatması yasaklanmıştır.⁹³ Dolayısıyla, kişinin kendi bedeninin ya da başkasının mahremiyetini ifşa etmesi, İslam'da kesin bir şekilde yasaklanmıştır. İslam ahlakına göre, bir başkası hakkında kötü düşünmek, onun mahremiyetini araştırmak ve onun hakkında olumsuz konuşmak, insanların arasına fitne sokan ve zarara yol açan bir davranış biçimi olarak kabul edilmiştir. Bu tür konuşmalar, dedikodu ve iftira olarak nitelendirilir ve bu tür davranışlar, İslam'a aykırı bir tutum olarak görülür.⁹⁴ Hz. Peygamber'in aktardığı bilgiye göre, fitne çıkaran ve kötü konuşan kişiler cennete giremezler.⁹⁵

Bir bireyin eşinin mahremiyetine saygı göstermesi, evlilik ilişkisinde gizlilik ve özel yaşamın korunması açısından büyük önem taşır. Eşler arasındaki mahrem hayatın, üçüncü kişilerle sınırsızca paylaşılması, aile içi ilişkilerin zedelenmesine,⁹⁶ eşe olan saygının kaybolmasına ve hatta anlatılanlar aracılığıyla sosyal statünün artırılmasına neden olabilir. Hz. Peygamber'in uyarısı, eşinin mahremiyetini başkalarıyla paylaşan kişinin, kıyamet gününde Allah katında en aşağılık kişilerden biri olacağını belirtir.⁹⁷

Mahremiyet kavramı, bireyin bedenini, duygularını, düşüncelerini ve yaşam tarzını içeren geniş bir anlam taşır. İslam dininde, kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde belirlenen mahrem sınırlar bulunmaktadır. Bu sınırlar, kadınlarla sınırlı olmayıp, erkeklerin de mahremiyet sınırlarına saygı göstermeleri üzerinde durulur. Mahremiyet anlayışı ve yaşam tarzı birbirini etkileyen unsurlardır. Postmodern dönemde ortaya çıkan kültürel değişimler, mahremiyet algısında değişikliklere yol açmıştır. Hâkim kültürün etkisi altında şekillenen bu algı, dinin belirlediği sınırları ihlal edebilir ve bu durumun nedeni yozlaşma olabilir.

⁹¹ Müslim, "Hayız", 78

⁹² Müslim, "Hayız", 74; Ebû Dâvûd, "Hammâm", 2

⁹³ Buhârî, "Nikah", 119

⁹⁴ el-Hucurât 49/12

⁹⁵ Buhârî, "Edeb", 50

⁹⁶ Ebû Dâvûd, "Edeb", 32

⁹⁷ Müslim, "Nikah", 123-124

Tesettür, sadece bedenin örtülmesi olarak algılanmamalıdır. Sesin ve mahremiyet içeren sözlerin korunması, fiziksel örtünmeyi tamamlayan unsurlardan biridir. Ses ve söz, karşı tarafa iletilen mesajlar bakımından önemlidir. Sesin mahremiyeti, cinsiyete göre değil, nasıl kullanıldığına bağlı olarak değerlendirilir. Konuşma tarzı, tonlama gibi unsurlar da sesin mahremiyetini belirlemede etkilidir. Örneğin, tahrik edici şekilde kullanılan ses tonu ve konuşma tarzı yasaklanmıştır.

2.2. Kur'ân-ı Kerîm ve Tefsirlerde Mahremiyet Olgusu

Mahrem terimi, fıkıh literatüründe kullanılan ve “birbiriyle evlenmesi dini hükümlerle yasaklanmış olan akrabayı” ifade eden bir terim olarak karşımıza çıkar.⁹⁸ Bu terim, aile ilişkilerindeki yakınlık ve akrabalık bağlarını tanımlamak amacıyla fıkıh literatüründe özel bir anlam yüklenmiştir. Mahremiyet, Şâri olan Yaratıcı'nın belirlediği sınırlar çerçevesinde kişinin özel hayatında, hemcinsleriyle, diğer canlılarla ve eşyayla kurduğu ilişkide görev ve sorumlulukları ifade eder. Bu bağlamda beden mahremiyeti veya avret mahremiyeti, kişinin yaratıcısının belirlediği sınırlar içinde bedeni ve cinsiyetine özgü örtülmesi gereken alanlarla ilgili hakları, görevleri ve sorumlulukları içerir. Mahremiyet sadece fiziksel sınırlarla sınırlı olmayıp⁹⁹ aynı zamanda takvâ elbisesiyle¹⁰⁰ ilişkilendirilen görünmezlik ve dokunulmazlık¹⁰¹ gibi unsurları da içerir. Mahremiyetin tarafları ve sınırları, konuşulması gerektiği haller dışında gıybetten kaçınmayı, işaret etmeyi ve hatta hayal etmeyi dini bir sorumluluk çerçevesinde kapsar.

Âdem ile Havvâ'nın cennetten çıkarılmalarıyla birlikte yaşadıkları durumlar¹⁰² ve Hâbil ile Kabil'in kıssasında yaşananlar,¹⁰³ ilahi irade tarafından öğretilen anlamlı mesajlar içerir. Bu olaylar, bedenin örtülmesi gerekliliğini işaret ederken aynı zamanda insanlık tarihindeki temel başlangıcın bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bedenin yaşarken ve ölüm sonrası dahi “örtülmesi”¹⁰⁴ fikri, bedeni mahrem sayma ve

⁹⁸ Ögüt, “Mahrem”, 27/388

⁹⁹ Huriye Martı, “Hz. Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti”, (Marife, (Güz), 2009), 2/10

¹⁰⁰ el-A'râf 7/26

¹⁰¹ Hilmi Yavuz, *Sözün Gücü*, (Dünya Yayınları, İstanbul, 2003), 29-30

¹⁰² el-A'râf 7/20, 22, 26-27

¹⁰³ Mâide 5/27-31

¹⁰⁴ Buhârî, “İmân”, 16

koruma bilincini vurgular. Bu anlayış, sadece insanlığa özgü bir fikir olarak kabul edilebilir.¹⁰⁵

Kur'an'da beden mahremiyeti kavramıyla ilişkilendirilebilecek kelimelerin dördü, ferc, zînet, ceyb ve avret, Nûr Sûresi'nin 24/30-31. âyetlerinde geçmektedir. Se'vat kelimesi ise A'raf suresinin 7/20, 22 ve 26-27. âyetlerinde bahsedilmektedir. Bu âyetleri tefsir kaynaklarından da olsa yakın bir inceleme yapmak, konuyu daha iyi anlamak açısından önemlidir.

“Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.” (Nûr 24/30)

“Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zinetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zinetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!”. (Nûr 24/31)

Bazı tefsirlere göre bu âyet-i kerîmelerde mahremiyet ile ilgili şunlar açıklanmak istenmiştir:

“Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî (öl. 150/767)'nin nakline göre birtakım kadınlar, Esmâ binti Mürşid'in hurmalığına düzgün örtünmeden; saçları, boyunları ve ayakları açık bir şekilde gelip gitmeye başlayınca Nur suresindeki ilgili âyet vahyolunmuştur. Mukatıl'in tefsirine göre, Nur Suresi'ndeki ilgili âyet bayanların dış görünüşlerinde belirgin olan unsurlar, yani bilezikler, süs takıları, eller ve yüzler vurgulanmaktadır. Bu âyette, bayanlara, tesettürlerinin göğüslerini de içerecek şekilde örtmeleri emredilmektedir. Âyette geçen “ziynetlerini göstermemeleri” ifadesi, bayanların dışarı çıkarken cilbâblarını ve dış elbiselerini

¹⁰⁵ el-A'râf 7/26

giymeleri gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca kadınlar ayaklarındaki halhalı farkettilerecek şekilde ayaklarını yere vurmamalıdır. Mukatil'e göre burada kadının avretinden maksat kadınlıktır.¹⁰⁶

Taberî, âyetle gözlerin, şehvetli bakışı celbedecek ve bakılması helâl olmayan şeylerden sakınılması, fercin bir görüşe göre zinâdan, bir görüşe göre bakması helâl olmayan kimselerden korunması, transparan elbise tarzında bir kumaş kullanılmaması gerektiğini bizlere söylemektedir. Taberî, ayrıca süs eşyaları tarzında görünmeyen ve bunun zıttı görünen şeyler olarak iki çeşit ziynet var olduğunu söylemektedir. İlgili âyetle geçen kavramın giyinilen elbise, sürme, yüzük, eller, yüz kısmı, kola takılan süs gibi şeylerin olabileceğine dair görüşleri aktarıp bu konuda en doğru görüşün eller ve yüz olduğunu, çünkü takıların da buna dâhil olduğunu, üstelik namazda eller ve yüzün dışındakilerin örtülmesinde görüş birliği olduğuna, fakat Hz. Muhammed Mustafa'nın (sav) kolların yarı kısmına olan yeri açılabilmesine dair serbestlik verdiği söylenir. Başörtülerin saçları, boyunları ve küpeleri (kulakları) kapatacak şekilde örtülmesi gerektiğini belirtir. Taberî'ye göre kadının avreti ise kadını kadın yapan özelliğidir¹⁰⁷.

Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (öl. 538/1144), ilgili âyetin harama bakmaktan kaçınılması gerektiği, Ebû Muhammed Abdullâh b. Ebî Zeyd Abdırrahmân el-Kayrevânî en-Nefzî (öl. 386/996)'in söylediğine göre ise; kitabımızda insanın fercini korumasının zinaya yaklaşmaması gerektiği, bu âyetle ise avret yerinin kapatılması gerektiğini bizlere nakletmektedir. Aynı şekilde kadının erkeğin avret yerine bakmasının caiz olmadığını, bakışı korumanın zinadan önce zikredildiğini, çünkü bakışın zinaya ve ferce yönelteceğini söyler. Âyetteki zînetten maksadın kadının süslendiği takı, sürme, boya gibi şeyler olduğunu belirtir. Sürme, yüzük, boya gibi açıkta olanların gösterilmesinde beis olmadığını, ancak bilezik, küpe gibi süs eşyalarının sadece kendisine helal olan kimselere gösterebileceği belirtilmektedir. Burada zinanın önünün kesilmesi için ziynet yerlerinin haram olmasının ötesinde ziynetlerin dahi gösterilmemesi emredilmiştir. Çünkü bu takıların takıldığı bölgeler âyetle haram olan yerlerdir.

¹⁰⁶ Mukatil b. Süleyman, *Tefsîru Mukatil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferîd, (Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1424/2003), 2/415-417

¹⁰⁷ Muhammed İbn Cerîr et-Taberî, *el-Câmiu 'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, (Müessesetü'r-Risâle, yrs., 1420/2000), 19/154-159, 164

Âyetteki ceyb' bölgesinin ise insanın göğüs kısmı ve boyun bölgesi olduğu¹⁰⁸ belirtilmektedir.¹⁰⁹

Kur'ân-ı Kerîm'de geçen diğer mahremiyet ile ilgili kelimelerden Sev'e ve Sev'ât kavramlarını anlamak istiyorsak A'râf Sûresindeki 7/20, 22, 26-27. âyetlerini inceleyeceğiz:

".../(Fakat) Şeytan, henüz dikkatlerini çekmemiş olan sev'elerini farkettermek üzere onlara vesvese verdi... O ağacın meyvesini tadar tatmaz sev'elerini farkettiler ve Cennet yapraklarıyla üstlerini başlarını örtmeye başladılar... Ey Âde-moğulları! Size sev'elerinizi örtecek elbise ve süs verdik. Ancak mahzâ hayırlı olan takvâ elbisesidir... Ey Âdemoğulları! Şeytan, sev'elerini farkettermek için, ebeveyniniz (Âdem ile Havvâ'yı) elbiselerini soyarak, Cennet'ten çıkardığı gibi, sakın sizi de fitneye düşürmesin..."¹¹⁰

Müfessirlerin açıklamalarına göre, ilgili âyetlerde geçen "sev'ât" kelimesi, Âdem ile Havvâ'nın avret bölgesini ifade etmektedir.¹¹¹ Dilelerin yorumlarına göre ise "sev'e" kelimesi, cinsel organı temsil eden "ferç" kelimesine işaret etmektedir.¹¹² Bu bağlamda, cinsel organ veya bu bölgeleri gösteren ferc, avret ve sev'ât kelimeleri, sıkça birbirinin yerine kullanılmaktadır.

2.3.İslam'dan Önceki Devirde Mahremiyet

Cahiliye döneminde mahremiyetin zayıf olduğu ve mahremiyet ilkelerinin büyük ölçüde ihlal edildiği bilinen bir gerçektir. Bu dönemde mahremiyet kavramı ile birlikte kadınların toplumsal statüsünün neredeyse hiç olmadığı bir ortam söz konusudur. Özgür kadınlar ve cariyeler, toplum nezdinde değersizleştirilmiş, hakları yok sayılmıştır. Halife Hz. Ömer'in şu sözü Cahiliye Dönemindeki kadınların statüsünü bizlere göstermiştir:

¹⁰⁸ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vücûhi't-Te'vil, Dâru'l-Kütûbi'l-İlmiyye*, (Beyrut, 1407/1986), 3/229-231

¹⁰⁹ Mustafa Şentürk, "Kur'ân'da Beden Mahremiyetini İfade Eden Temel Kavramlar", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun, Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/105

¹¹⁰ A'râf Sûresi 7/20, 22, 26-27

¹¹¹ Mukatil, *Tefsîru Mukatil b. Süleyman*, 1/386-388

¹¹² Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc el-Bağdâdî, *Maâni'l-Kur'ân ve İ'râbuhû*, thk. Abdülcélîl Abdühû Çelebî, (Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1408/1988), 2/327

“Vallahi Câhiliye Dönemi’nde kadınlar bizim gözümüzde bir hiçti. Ta ki Allah Teâlâ onlar hakkında indirdiğini indirinceye kadar.”¹¹³

Peygamber Efendimize gelerek babalarının kim olduğunu soran kimselerin varlığı, Cahiliye döneminde hür kadınlar arasında da zina fiilinin yaygın olduğunu göstermektedir. O dönemde erkekler açısından zina ve fuhuş suç olarak değerlendirilmemiş, aksine övgüyle karşılanmıştır. Erkeklerin zina yapması kınanmak bir yana, bir iftihar vesilesi olarak kabul edilmiştir. Cahiliye dönemi şairlerinin eserleri incelendiğinde, bu dönemde erkeklerin yaşam tarzına dair bu anlayışın yaygın olduğu açıkça görülmektedir.¹¹⁴ Buna bir Örnek vermek gerekirse o zamandan ünlü şairlerinden İmrulkays şiirinde şunlardan bahsetmektedir:

“Senin gibi nice gebe ve emzikli kadınların kapısını çalmış ve onları henüz bir yaşına basmış nazarlıklı yavrularından alıkoyarak eğlendirmişimdir. (...) Yine çadırına girilmesi umulmayan nice gün yüzü görmemiş kadından hiç telaşlanmadan faydalanıp gönlümü eğlendirmişimdir. O kadınların yanlarına ulaşmak için nice muhafızları ve şayet pusuya düşürebilseler beni öldürmeye azmetmiş nice toplulukları aşmışımdır”¹¹⁵

Cahiliye döneminde erkekler, ailenin mutlak sorumlusu olarak kabul edilirken, kadınlar erkeklerin himayesi altında yaşayan ve onların gözetimi altında bulunan bireylerdi. Bu nedenle, kadınlar eşlerine “Efendi” diye hitap eder ve hiçbir hakka sahip olmaksızın tamamen kocalarına hizmet etmekle yükümlü görülürlerdi.¹¹⁶

Bu dönemde evlilik anlamına gelen nikahın toplumsal açıdan bir değeri yoktu. Kadınlar, ancak bir çocuk dünyaya getirdiklerinde sınırlı da olsa bazı haklar elde edebiliyorlardı. Ancak doğan çocuk erkek değil de kız olduğunda, çocuğun vefat etmesi durumunda erkeğe başsağlığı dahi dilenmezdi. Kız çocuklarının, toplumda hiçbir değeri olmadığı gibi, aileler tarafından bir utanç kaynağı olarak görülmekteydi.¹¹⁷

¹¹³ Buhârî, Tefsir, (Ahzâb) 328

¹¹⁴ Ramazan Aksoy, “İslam Öncesi Toplumlarda ve İslam’da Kadının Statüsü”, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (2021), 20-39

¹¹⁵ Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, *Şerhu’l-Muallakâtı’s-Seb’i*. (Beyrut: Dâru’l-İlmiyye, 1993), 22

¹¹⁶ Ali Cevad, *el-Mufasssal fî Târîhi’l-Arabi Kable’l-İslâmi*. (Dâru’s-Sâkî, 4. Basım, 2001), 20/209

¹¹⁷ Cevad, *el-Mufasssal fî Târîhi’l-Arabi Kable’l-İslâmi*, 9/527

Çocuklar üzerindeki haklar, evin reisi olan babaya mutlak şekilde verilmiş olup, çocuğu dünyaya getiren annenin hukuki ya da toplumsal hakları bulunmamaktadır. Çocukların soy bağı tamamen babaya dayandırılmıştır ve çocuğun tüm yaşamsal haklarına ilişkin kararlar babanın yetkisi altındadır. Erkekler, diledikleri kadınlarla evlenme ve istedikleri zaman boşanma haklarına sahiptir. Yine bu dönemde kız çocukları uğursuz sayılmaktaydı. Kadınların cinsel tatmin aracı olarak görülmesi, toplumda kız çocuklarının büyüdülerinde benzer şekilde fuhşiyât yapacağına dair bir inanç erkekler üzerinde oluşturmuştur.¹¹⁸ Bu durum, kız çocuklarının ailenin utanç kaynağı ve ahlaki bir suç unsuru olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Bu sebeple, bu günahı işlememiş olan kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bazı babalar, çocuklarına karşı sevgi beslese de ve kız çocuklarının hayatlarına son vermek istemese de toplumsal baskı nedeniyle bu trajik eylemi gerçekleştirmek zorunda kalmışlardır.¹¹⁹

İslam'ın gelmesiyle birlikte, kadınlara yönelik olumsuz ve uğursuz kabul edilen tüm düşünce ve davranışlar ortadan kaldırılmıştır. Kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi yasaklanmış ve kız çocuklarına yönelik eziyet ve değersizleştirme yasaklanmıştır. İslam, Cahiliye dönemi uygulamalarının tersine, kadınları yüceltmış ve onlara değer vermiştir. “Cennet annelerin ayakları altındadır”¹²⁰ hadisi, çocukların annelerine hizmetkar olmalarını teşvik ederken, eşlerin de birbirlerine güzel davranmaları gerektiği öğütlenmiş ve bu konuda müjdelenmiştir. İslam ile birlikte kadınlar toplumsal hayat içinde değer kazanmış ve onurlandırılmıştır. İslam dini, haksız baskı ve uğursuzluk araçlarını ortadan kaldırarak toplumsal adaletin sağlanmasını hedeflemiştir.¹²¹

Cahiliye döneminde mahremiyet kavramı, kadının değersizleştirildiği ve bireyin kişiliğine değer verilmediği, yalnızca erkek cinsiyetine odaklanan bir anlayışın hâkim olduğu bir dönemi temsil etmektedir. Bu bağlamda, Cahiliye toplumunda mahremiyetten söz etmek neredeyse mümkün değildir. İslam'ın getirdiği prensipler ve

¹¹⁸ Muhammed b. et-Tâhir b. Aşûr Tunûsî, *Tefsîru't-Tâhrîr ve't-Tenvîr*. (Tunus: Daru't-Tunûsiyye, 1984), 15/88

¹¹⁹ Sabri Şakir Ansa, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstiklal Matbacılık, 1954), 76

¹²⁰ Nesâî, “Cihad”, 6

¹²¹ Aksoy, “İslam Öncesi Toplumlarda ve İslam'da Kadının Statüsü”, 13

Peygamber Efendimizin örnek şahsiyeti aracılığıyla, mahremiyet ilkeleri yeniden toplumsal bir değer olarak tesis edilmiştir. Peygamber Efendimizin zamanında, Rabbimizin emirleri ve Peygamber Efendimizin hadisleriyle mahremiyetin sınırları net bir şekilde belirlenmiştir. Bu düzenlemeler, toplumu huzura ve feraha kavuşturmuş, mahremiyet kavramı toplumsal değerleri artırmış ve bireylerin yaşam kalitesini yükseltmiştir.

2.4.İslam Hukukunda Mahremiyet

İslam hukuku, mahremiyeti korumak için hükümler içerir. Özellikle aile hukuku, miras hukuku ve ceza hukuku alanlarında mahremiyeti koruyan kurallar bulunur. Bayan ve erkeklerin mahremiyet konusundaki ilişkileri, Kur'an-ı Kerim'de yer alan mahremiyet âyetleri¹²² ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) mahremiyet konusundaki hadisleri¹²³ çerçevesinde, bütüncül bir şekilde açıklanmalıdır. Müslümanlar arasında sorulan şu soruların cevaplarını bulması gerekmektedir.

Yabancı erkek ve kadının sosyal medyada sohbet etmesini dinen caiz olup olmadığı?

Bayanların sosyal medya kendi özel mahrem fotoğraflarını paylaşımlarının dinen hükmü?

Erkek ve bayanın sosyal medyada birbirlerinin paylaşımlarını incelemesi ve birbirlerinin paylaşımlarını beğenmelerinin caiz olup olmadığı?

Mahremiyet konusu ile ilgili bu soruların İslam hukuku bağlamında cevaplanması gerekmektedir. Dinimize göre, yabancı bir erkekle bir kadının aynı ortamda, yanlarında üçüncü bir kişinin bulunmadığı durumlarda baş başa kalmaları¹²⁴ dinen kesinlikle caiz değildir. Bu husus, Peygamber Efendimiz (sas) hadis-i şeriflerinde¹²⁵ de açıkça belirtilmiştir.¹²⁶ Bir erkek ile bir kadın, evlenme öncesi tanışma aşamasında dahi dinimize göre rahat bir tavırla hareket edemezler ve yine bir

¹²² Nûr, 24/30-31, el-Ahzâb 33/59

¹²³ Buhârî, "İmân", 16; "İsti'zân", 2, 11; Müslim, "Hayız", 74; "Libâs", 114; "Âdâb", 43; Ebû Dâvûd, "Hammâm", 2; "Edeb", 127

¹²⁴ Orhan Çeker, "Halvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989),15/384

¹²⁵ Buhârî, "Nikâh", 111, 112; Müslim, "Hac", 424; "Selâm", 19

¹²⁶ İbrahim Acar, "İslam Hukuku Açısından Nişanlanma", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Erzurum 2005), sy. 23, 87

kadın ile bir erkek, kendi başlarına bir arada kalamazlar. Bu durum, İslam dininde “sedd-i zerâi” (kötülüğe giden yolların kapatılması) ilkesinin bir gereği olarak tanımlanmıştır.¹²⁷

Rabbimizin emretmiş olduğu fıkıh kurallarında, bir erkek ile bir kadının hangi ölçülerde bir arada bulunabilecekleri belirli ilkelerle açıklanmıştır. Örneğin, bir erkek, yabancı bir kadının görünen el ve yüz kısmı hariç, diğer bölgelerine bakamaz. Evleneceği kadını tanımak amacıyla yüzüne bakmasında ise bazı alimlere göre sakınca yoktur.¹²⁸ Benzer şekilde, bir hastanın doktora gitmesi durumunda, doktorun tedavi ve muayene esnasında kadının sadece hastalık bulunan kısmına bakması caiz görülmüştür. Bu durum, başka bir bayan doktorun bulunamaması gibi zaruri hallerde geçerlidir.¹²⁹

İslam, bedenin örtülmesi ve giyim kurallarıyla mahremiyeti korur. Özellikle kadınların örtünmesi ve namuslarına saygı gösterilmesi önemlidir.

İlk insan Hz. Adem'den bu zamana kadar, örtünme duygusu, Rabbimizin insanoğluna bahsettiği fitri bir duygu olarak var olmuştur. İnsanlar, giydikleri elbiseler ince ya da kalın, tamamen örtücü ya da kısmen örtücü olsun, her zaman içlerinde bir kapanma duygusu taşımışlardır. Giyinme ve örtünme, insanın dış vücut hatlarını kapatmanın ötesinde, kişiye kendine güven duygusunu artırmakta ve özel olma, gizlenme hissini vermektedir. Ancak, mahremiyet kavramının dezenformasyona uğramasıyla birlikte, insanlar zamanla bu duygularını yitirmekte ve çıplaklık ile açılma olağan hale gelebilmektedir. Bu durum, mahremiyetin korunmasının önemini bir kez daha ortaya koymakta ve toplumsal değerlerin bu doğrultuda korunması gerektiğini göstermektedir.

Âyet ve hadislerde herhangi bir örtünme tarzından bahsedilmez. Avret sayılan bölgeler örtüldükten sonra, giysilerin formu, modeli, rengi kişinin zevkine, yerel kültüre ve iklim şartlarına göre değişebilir.¹³⁰ İslam'ın giyimle ilgili temel ilkeleri,

¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/222; 3/339; Buhârî, “Nikâh”, 111-112; “Hac”, 424

¹²⁸ Ebü'l-Ferec Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî, *Eş-Şerhu'l-kebîr*, (nşr. M. Reşîd Rızâ, Kahire 1341-1348), 9/489-491

¹²⁹ Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî, *Fethu'l-kadîr li'l'âcizi'l-fakîr*, (Kahire 1306), 10/28-31

¹³⁰ Saffet Köse, *İslâm Hukukunda Hakkın kötüye Kullanılması*, (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 1997), 333, 334

giysilerin örtme ihtiyacını karşılaması, temiz ve estetik olması, cinsiyet farklılıklarını koruması, diğer inançlardan ayrışmayı amaçlaması, aşırılıktan, israftan ve gösterişten kaçınmasıdır.¹³¹ “Cilbâblarını giyinsinler” âyetine¹³² atfen, elbise örtülmesi gereken bölgeleri kapatacak şekilde düzenlenmelidir.

Erkeğin ve kadının avret bölgeleri ile ilgili çeşitli fıkhi görüşler ve hükümler ele alınmaktadır. Genel itibariyle, erkek ve bayanın avret bölgeleri üzerinde birçok fıkhi otoritenin ittifak ettiği görülmektedir. Ancak, erkeğin uyluk kısmının ve kadının avret sınırlarının hangi bölgeler olduğu konusunda farklı mezhepler arasında ihtilaflar mevcuttur. Nûr Suresi’ndeki “*Kendiliğinden görünen kısımlar hariç*”¹³³ ifadesinin, bayanların iki el bölgesi ve yüz kısmını işaret ettiği, günlük yaşamdaki kullanım gereklilikleri ve ibadetlerde bu bölgelerin açık tutulması gerekliliği nedeniyle bu uzuvların tesettürün dışında tutulduğu ifade edilmektedir. Avret bölgeleri dışındaki kısımlara fitne ve şehvet duygularını uyandırmadan bakmanın helal olduğu vurgulanırken, avret yerlerine zaruret olmadıkça bakmanın haram olduğu vurgulanmaktadır.¹³⁴ Cilbâbın şekliyle ilgili farklı görüşler bulunmasından dolayı, Müslüman kadınlar için cilbâbın emredildiği ancak şeklinin ve renginin belirlenmediği ve vücut hatlarını belli etmemesi şartıyla zaman ve mekâna göre değişebileceği ifade edilmektedir. Namazda avretin, kadınlar için yüz ve iki el dışındaki tüm vücut olduğu,¹³⁵ ayakların avret olup olmadığı konusunda ise farklı fıkhi görüşlerin¹³⁶ bulunduğu belirtilmektedir.

2.5.Mahremiyet Algısına Etki Eden Unsurlar

2.5.1.Toplumun Zamanla Değişmesi

Mahremiyet algısının toplumsal yapı içindeki değişimi, günlük yaşamdaki ilişkiler, iletişim tarzları ve kıyafet kodları gibi değişkenler üzerinden incelenebilir. Günlük yaşamın akışı, insanlar arasındaki ilişkilerin seyri, komşuluk bağları, iş arkadaşlıkları ve benzer unsurlar, sosyal alandaki gözlemlere konu olabilir. Bu

¹³¹ Ferhat Koca, *İslam İbadet Esasları*, (Ankara 2013), 352, 353

¹³² el-Ahzâb 33/59

¹³³ Nûr 24/31

¹³⁴ Müslim, “Hayız”, 74; Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 2

¹³⁵ Ebû Davûd, “Libas”, 34

¹³⁶ Ebu Dâvûd, “Salat”, 85; Tirmizî, “Salat”, 277

değişimin anlaşılmasında iki temel olgu üzerinde durulması önemlidir. Birincisi, toplumsal yapıda bireyin merkeze alındığı modernite süreci ve yaşam tarzının tüketim kültürü etrafında şekillendiği durumdur. Modernitenin yaygınlaşmasıyla birlikte birey odaklı bir yaşamın benimsenmesi, insanların toplumsal normların mahremiyet anlayışları üzerindeki etkilerinden giderek uzaklaşmasına yol açtı. Bu durum, bireysel tercihlerin belirleyici olduğu bir mahremiyet sınırını da göstermektedir. Artık insanlar, sosyal çevrenin sınırlarını aşarak teknoloji aracılığıyla farklı erişim imkanlarına sahip olarak sosyalleşme sürecini yaşamaktadırlar. Bu durum, bireye, toplumsal yapının dışında farklı bireysel gelişim ve seçenekler sunabilmektedir. Diğer yandan tüketim kültürü, özellikle 1980'lerden sonra etkisini gösteren bir süreç olup sadece tüketim alışkanlıklarını değil, yaşam tarzı, kimlik gibi bireyin varoluşsal konumunu da köklü bir şekilde değiştiren bir etkidir.¹³⁷ Mahremiyet dahil birçok algı, tüketim kültürü içinde yeniden şekillenmiştir denilebilir.¹³⁸ Türkiye özelinde, tüketimin dini değerleri korurken, bu değerleri modernizmin etkisi altında tüketim kültürüne entegre ettiği gözlemlenir. Örneğin, örtünme konusunda temelde kadınlar örtünme ilkesini yerine getirirken, örtü biçimi, rengi ve giyim tarzı gibi modern alternatifler de ortaya çıkmıştır.¹³⁹ Tüketim kültürünün gelişmesini sağlayan unsurlardan biri teknolojik yeniliklerdir. Teknoloji, insanlar üzerindeki denetleyici ve yönlendirici etki bakımından önemli bir konumdadır. Özellikle internet aracılığıyla kullanılan kanallar, bu etkinin daha da artmasına neden olabilir. Sosyal medya kullanımının yaygınlığı düşünüldüğünde, akıllı telefonlar gibi teknolojik cihazların bu yaygınlığı bir tür bağımlılığa doğru yönlendirdiği ifade edilebilir.¹⁴⁰

2.5.2. Mahremiyetsizliğin Normalleşmesi

Mahremiyet, doğası gereği bireye ait özel alanı temsil ederken, kitle iletişim araçlarının, internetin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle giderek izlenebilir ve takip edilebilir bir hâl almakta.¹⁴¹ İnternet üzerinde bırakılan izler, kredi kartı kullanımları, cep telefonu verileri ve anlık konum paylaşımları gibi uygulamalar, bireyin özel

¹³⁷ Robert Bocock, *Tüketim*, (Dost Kitabevi, Ankara (1997)), 36-41

¹³⁸ David Chaney *Yaşam Tarzları*, (Dost Kitabevi, Ankara (1999)), 14

¹³⁹ Mustafa Orçan, *Modern Türk Tüketim Kültürü*, (Kadim Yayınları, Ankara (2004)), 240

¹⁴⁰ Turan, "İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü", 29

¹⁴¹ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem*, (Metis Yayınları, İstanbul (2001)), 20

hayatının herkes tarafından bilinebilir ve izlenebilir duruma gelmesine katkı sağlamakta. Ayrıca, kullanıcıların kişisel fotoğraf ve bilgi paylaşımları, özel alanla ilgili birçok konunun kamuya açık hale gelmesine neden olmakta. Bunun yanı sıra, bireylerin kişisel alanlarına ait içerikleri paylaşımları, gizlilik ve mahremiyet anlayışlarının artık terk edildiğini, bu tür paylaşımların daha çok bir statü göstergesi haline dönüştüğünü göstermekte. Bu durum, mahremiyet kavramının bittiğini haber veren yaklaşımları gündeme getirmekte. Bu karamsar yaklaşımın dayandığı üç temel zemin üzerinde durulabilir.¹⁴²

İlk olarak, bireyciliğin yükselişi; bireyin kendi çıkarları ve isteklerinin merkezi konumunda olduğu bir yaşam tarzının giderek yaygınlaşmasıdır. Bu durum, yalnız ve kendi dünyasının sınırları içinde yaşayan bencil bir insan profilini işaret etmektedir. Sosyal medya platformları, bu tür bireyler için uygun alanlar sunmaktadır.

İkinci olarak, kapitalizmle birlikte her şeyin pazarlama nesnesi haline gelmesidir. Bu durumun temel nedenlerinden biri, kapitalist sistemin yarattığı rekabet kültürüdür. Bu kültür, sadece iş hayatında ve piyasa koşullarında değil aynı zamanda insan ilişkilerinde de rekabetçi bir kültürü içselleştirmiştir. Bu bağlamda, sosyal medya kullanımı için oluşturulan profil hesapları, bireyin kendine özgü unsurları birer statü simgesine dönüştürmek amacıyla kullanılmaktadır.¹⁴³

Üçüncü neden ise iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ve internet olanaklarının ve akıllı cep telefonları gibi aygıtların herkes tarafından edinilebilir hale gelmesidir. Bu durum, sosyal medya platformlarında daha uzun süreler geçirilmesine ve herkesin her an erişilebilir olmasına olanak tanımaktadır.¹⁴⁴

Tüm bu etkenler bir araya geldiğinde, insanların artık kendi özel hayatlarına ait unsurları sosyal medya aracılığıyla başkalarıyla paylaştıkları ve bu paylaşımların sınırı ve ölçüsü konusunda kendi paylaşımları ve diğerlerinin paylaşımları arasında bir referans oluşturduğu gözlemlenmektedir.¹⁴⁵

¹⁴² Akyüz, “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi”, 1/178

¹⁴³ Andrew Wernick, *Promosyon Kültürü*, (Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara (1996)), 281

¹⁴⁴ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 16

¹⁴⁵ Akyüz, “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi”, 1/178

Günümüzde, teknolojik ilerlemelerin, internetin ve hızın artmasıyla birlikte, küresel düzeyde dolaşımın yoğun bir şekilde yaşandığı bir gündelik yaşam biçimi benimsenmektedir. Bu yaşam biçiminde, internet ve sosyal medya hesapları, insanların günlük yaşamlarında ulaşılabilirlik açısından radikal değişiklikler getirmiştir. Bireylerin aidiyet duyguları, kimlik algıları ve toplumsal yapıyla olan ilişkileri, iletişim ağları içinde şekillenmekte ve ön plana çıkmaktadır.¹⁴⁶

Aynı zamanda, tüketim kültürü içinde yaşamının etkisiyle, bireylerin kişisel hayatları ve yaşam tarzları birbirine benzerlik gösterirken, ayırt edici kodlar da bu sistem içinde aranmaktadır. İnternet ve sosyal medya hesaplarının, bireyin hem iş hem de özel yaşamında oynadığı rol, erişim kolaylığı ve hızı açısından oldukça büyüktür. Bu bağlamda, teknolojik imkanların dışında bir yaşam tarzının var olması pek mümkün görünmemektedir.¹⁴⁷ İnternet ve sosyal medya kullanımının beraberinde getirdiği avantajlarda bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, bilgiye kolay erişim sağlama, içerik üretme, hızlı veri hazırlama ve diğer kişilere hızlı bir şekilde ulaşma gibi açılardan önemli avantajlar sunmaktadır.¹⁴⁸

Sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte etkileşim ve paylaşımın çoğalması, hangi bilgilerin bireyin özel alanına ait olduğunun ve hangi bilgilerin açıkça paylaşılabileceğinin sınırını belirlemede zorluklar yaratmaktadır. Bu durum, mahremiyetin dönüşüm sürecine ve bu algının sınırlarına ve ölçüsüne yeniden odaklanmayı gerektirmektedir.¹⁴⁹

2.5.3. Mahremiyet Eğitimi

Günümüzde, internet ve sosyal medya kullanımı gençlerin mahremiyet anlayışını olumsuz yönde etkilemektedir. Gençler, toplum içinde ifade etmekte zorlandıkları duygu ve düşüncelerini internet platformlarında rahatlıkla paylaşmaktadır. Bu durum, genç neslin mahremiyet eğitimi eksikliğini ve sağlam bir benlik oluşumunu tam olarak gerçekleştirememesini ortaya koymaktadır.¹⁵⁰ Günümüzde mahremiyet eğitimi yerine genellikle cinsel eğitim terimi

¹⁴⁶ Gündüz, “Toplumsal Değişme ve Mahremiyet Algısı”, 2/313

¹⁴⁷ Gündüz, “Toplumsal Değişme ve Mahremiyet Algısı”, 2/313

¹⁴⁸ Pekdemir, “Mahremiyet Algısı Hak Olgusu”, 1/137

¹⁴⁹ Pekdemir, “Mahremiyet Algısı Hak Olgusu”, 1/137

¹⁵⁰ Buhârî, “Edeb”, 78

kullanılmaktadır. Ancak sadece cinsellikle ilgili bilgi edinme ve cinsiyet rollerini öğrenme konusunda verilen eğitimin, kültürel, dini ve ahlaki boyutları tam olarak ele almadığı görülmektedir. Bu nedenle, cinsel eğitim mahremiyet eğitimine dönüştürülmelidir.¹⁵¹

Mahremiyet konusunda insanların eğitimi, bireylerin çocukluktan yetişkinliğe kadar kendilerini ve karşı cinsi tanıma ve sınırlarını belirleme eğitimini içermektedir. Bu eğitimin amacı, bireylerin hem kendi mahrem alanlarını hem de diğerlerinin mahremiyetine saygı gösterme bilincini geliştirmektir. Bu eğitim, cinsel eğitimi de içermekle birlikte, mahremiyet kavramını daha geniş bir perspektiften ele almaktadır.¹⁵² Mahremiyet bilincine sahip olmayan ve teknolojik olanaklar çerçevesinde mahremiyet sınırlarını belirleyemeyen bireyler, çeşitli risklerle karşılaşmakta, kişisel hayatlarını veya aile hayatlarını tehlikeye atmaktadır.

Özellikle internet sohbetleri, çiftler arasında iletişimsizlik ve uyumsuzluk yaratarak boşanmalara neden olabilecek sosyal sorunlarla karşılaşmaktadır. İnternet sohbetlerinin sanal ortamda kalmadığı, tanıştıktan sonra gerçek hayatta buluşmalarla sonuçlanan ilişkilerin bazen ciddi zararlar doğurduğu gözlemlenmektedir. Birçok örnekte, evliliklerin %40'ının etkileşimli mesajlaşma uygulamaları nedeniyle sonlandığına dair raporlar bulunmaktadır. Bu raporlar, sosyal medya kullanımının artmasıyla sarsılmakta olan ilişkilerin WhatsApp gibi platformlar aracılığıyla sona erme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Türkiye’de yapılan bir araştırma, boşanmayı düşünen her dört kişiden birinin internet sohbetlerinin ve paylaşım sitelerinin boşanma kararı almasında etkili olduğunu ortaya koymuştur.¹⁵³ Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte başka kavramların hayatımıza girmesi de kaçınılmazdır. Ancak, toplumun ruh sağlığını ve gelecek nesillerin sağlıklı kişilik yapısını korumak adına mahremiyet eğitimi gibi koruyucu tedbirlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Bu eğitim, küçük yaşlardan itibaren ciddiyetle ele alınmalı ve gençlere mahremiyet bilincini kazandırmak adına önemli bir rol üstlenmelidir.

¹⁵¹ Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 2/72-74

¹⁵² Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 79

¹⁵³ Asiye Kakırman Yıldız, “Sosyal Paylaşım Sitelerinin Dijital Yerlilerin Bilgi Edinme”, (Bilgi Dünyası, 2012), sayı: 2. 3/535

2.5.4.Mahremiyet Hakları

Bugünün beşerî hukuk doktrinleri, insanların yaşam alanlarını üç ana kategoride değerlendiriyor: “toplulukla beraber yaşama alanı”, “tanındıklarıyla beraber yaşam alanı” ve bireyin tek başına tamamen kimsenin bilmediği “kendisi için yaşama alanı”. Bu anlayışlar çerçevesinde, genel olarak insan hakları ve özelde mahremiyet hakkıyla ilgili kanuni düzenlemeler yapılmış, mahremiyet anayasal hakları olarak tanınmıştır.¹⁵⁴

İslam geleneğinde de mahremiyet hem Kur'an'da hem de sünnette belirlenmiş, kapsamı ve sınırları çizilmiştir. Mahremiyetin korunması için hukuki ve ahlaki yaptırımlarla güvence altına alınmıştır. Ancak klasik İslam Hukuku kaynaklarında mahremiyet hakkı, günümüzdeki “Özel Hayatın Gizliliği Hakkı” şeklinde ele alınmamıştır. İslam toplumu, dinin belirlediği mahremiyet hakkıyla modern hukukun “özel yaşamın gizliliği” kavramı arasında sıkışmış durumdadır. Çünkü İslami kaynaklarda belirlenen mahremiyet hakkıyla hem hâkim olan medeniyetin etkisiyle hem de kültürel faktörlerle oluşturulan mahremiyet algısı arasında bir gerilim söz konusudur.

Hak kavramı, Arapça kökenli olup adalet, gerçek, pay ve hisse gibi anlamlara gelir.¹⁵⁵ Klasik İslam hukukçuları, “hak” terimini iktisadi ve içtimai birçok alanda kullanmışlardır. Hem klasik hem de modern kaynaklarda, “hak” hukuki bir terim olarak farklı biçimlerde tanımlanmıştır.¹⁵⁶ Çağdaş İslâm hukukçuları, klasik dönem fıkıhçılarından farklı anlamlar yüklemiş olsalar da bu anlamlar klasik hak anlamından oldukça uzak değildir. Günümüz literatüründe “hak”, en geniş anlamıyla hukuk tarafından korunan irade, menfaat ve yetki anlamlarında kullanılmaktadır.¹⁵⁷

Âyetler ve hadislerle fıkıh külliyatını dikkate aldığımızda, dinimiz de mahremiyetin “Yetkileri yaratıcı tarafından çizilmiş, yaptırımları olan ve yabancılardan korunmuş özel alan” olduğunu söyleyebiliriz. Türkçe ‘de ise

¹⁵⁴ Mehmet Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo Tarihsel Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58/188

¹⁵⁵ Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, (Beyrut, Dâru Sadır, 1414/1994), 3451

¹⁵⁶ Saffet Köse, *İslâm Hukukunda Hakkın kötüye Kullanılması*, (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 1997),56

¹⁵⁷ Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, *İslam'da Şahsiyet Hakları*, (TDV Yayınları, 2010), 1

mahremiyet, gizli özellik ve durum, sır, yabancıların bilmediği, tamamen bireyin kendisinin bildiği özel şeyler olarak kullanılır.¹⁵⁸

Modern hukukta “Mahremiyet hakkı”, insanların bazı durumlarının yabancıların müdahalesinden korunmasını ifade eder ve kişisel hak ve özgürlüklerle doğrudan ilişkilidir. Bu hakkın kaynağı modern hukukta anayasa, özel hukukla ilgili maddeler ve uluslararası sözleşmelerken, Kur’ân ve sünnetin delilleri mahremiyet konusunda İslam hukukunun asıl kaynakları olmuştur. Naslar yoluyla insanların mahremiyet alanları belirlenmiş ve başkalarının müdahalelerinden korunmuştur.

İslam kültüründe, mahremiyet, insan haklarının temel unsurlarından biri olarak kabul edilir ve bu nedenle yaşamın her alanında mahremiyet ilkeleri belirlenmiştir. İslam hukukunda, mahremiyet temel bir insan hakkı olup asıl yollarla kazanılır; yani bir başkasına bağımlı olmadan elde edilir. Bu bağlamda, herkes makam, dil, ırk ve cinsiyet ayrımına tabi olmaksızın eşit bir şekilde mahremiyet hakkına sahiptir.

Mahremiyet hakkı, İslam hukukunda belirli esaslara dayandırılmıştır. Bu esasların en önemlilerinden biri, insanın kişiliğine saygı gösterilmesi, şeref, onur ve haysiyet gibi özelliklere verilen değerdir.¹⁵⁹ Ayrıca, mahremiyet hakkının dayandığı önemli bir diğer ilke de ahlaktır; çünkü mahremiyet hakkı, ahlaki kurallarla desteklenmiştir. Hem maddi hem de manevi özellikleriyle insan kişiliğine saygı gösterildiğinden, haddi aşan davranışlar için Kur’an¹⁶⁰ ve sünnette¹⁶¹ caydırıcı tedbirler belirlenmiştir.

Mahremiyet hakkına riayet etmek hem birey hem de toplum için faydalıdır. Bu hakkın ihlali, bireyin zarar görmesine ve kamu düzeninin bozulmasına sebep olabilir. Rabbimizin belirlediği fıkıh kuralları doğrultusunda, mahremiyet hakkı mutlak bir tabu olarak değerlendirilmemektedir. Dinî öğretiler ve ahlaki değerlerin korunması ile

¹⁵⁸ TDK Genel Türkçe Sözlük, “Mahremiyet” (Erişim: 14.01.2024)

¹⁵⁹ Safiyye Beşatin, *Himâyetü'l-Kanuniyye li'l-Hayati'l-Hassa*, Camiatu Mevlud Muammeri, (Yayınlanmamış Doktora tezi), 34

¹⁶⁰ Nûr 24/4

¹⁶¹ Müslim, “Cennet”, 64; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40; İbn Mâce, *es-Sünen*, “Zühd”, 16

toplumun yaşam düzeninin ve bireylerin güvenliğinin sağlanması amacıyla, mahremiyet kurallarında değişiklik yapılabilir.¹⁶²

Hukukçular arasında, mahremiyet hakkının klasik kaynaklarda hangi kısımda ele alınacağı konusunda ihtilaf vardır. Bu bağlamda şu görüşler ortaya çıkmıştır:

1. Mahremiyet hakkı, Allah hakkının galip olduğu müşterek haklardan biridir. Müslümanlar, başkalarının mahremiyetine saygı göstererek, sırlarını koruyarak, şeref ve onurlarına saygı duyarak bu hakları korumakla sorumludur. Başkalarının bu hakları ihlal etmesi hukuki olarak yasaklanmıştır. İnsanın mahremiyet hakkının ihlali, Allah hakkının ihlali olarak kabul edilir. Bu nedenle insanların başkalarıyla ilgili hakları, Allah hakkı olarak değerlendirilir.

2. Mahremiyet haklarının ihlalinin cezalandırılması sebebiyle, mahremiyetin Allah hakkının galip olduğu müşterek haklardan biri olduğu savunulmuştur.

Beden mahremiyetini sağlayan tesettür, insanların müdahale yetkisi dışında olduğundan Allah hakkı olarak kabul edilir. Mahremiyet hakkı aynı zamanda kul hakkının galip olduğu müşterek haklardandır. Çünkü insan, bazı mahremiyet haklarından iradesiyle vazgeçebilir.

Mahremiyet, sadece insana özgü olan ve insan olmanın getirdiği faaliyetleri içine alan bir özel hayat alanını ifade etmektedir.¹⁶³ Bu sebeple, mahremiyetin başlangıcı, geniş bir perspektiften bakıldığında doğrudan ana rahmine düşme anına dayanmaktadır.

Kişilik hakları, insanın doğuştan sahip olduğu haklar olarak kabul edilmekte ve bu haklar, beden bütünlüğü, gizlilik alanı, resmi bilgileri ve adı gibi kişisel değerlerin hukuki koruma altına alınmasını içermektedir. Bu haklar, bir kişinin kamuya mal olmamış basit bir birey olarak hangi tarihte doğduğu bilgisinin, kişinin rızası olmadan yayınlanmasını yasaklamaktadır. Bu durum, mahremiyete dair hukuki korumanın, doğum anından itibaren geçerli olduğunu göstermektedir.

¹⁶² Abdullah Kahraman, *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği*, (Ankara: Ebabil Yay., 2008), 206,208

¹⁶³ Ersan Şen, *Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*, (Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1996), 230

Mahremiyetin korunması, insanın onurunu ve değerlerini muhafaza etmek amacıyla gerçekleşir.¹⁶⁴ Mahremiyet kavramının odak noktasında ise “hayat” olgusu bulunur. Mahremiyet kapsamında olan özel hayat alanı, bireyin benliğiyle sıkı bir şekilde ilişkilidir.¹⁶⁵ Kişisel haklar, kişinin varlığına dayandığı ve ona sıkı sıkıya bağlı olduğu için, hak sahibinin ortadan kalkmasıyla otomatik olarak sona erer; bu nedenle geniş bir perspektiften bakıldığında mahremiyetin sona erme zamanı, ölüm anıdır. Mahremiyet ilkelerine saygı, ölümden sonra da devam etmektedir. Ölen kişinin hatıraları, eserleri ve geride bıraktıkları, yakınlarının izni alınmadıkça ve ölümünden itibaren belirli bir süre¹⁶⁶ geçmedikçe yayınlanamaz. Bu durum, ölümün ardından dahi mahremiyetin korunduğunu gösterir.¹⁶⁷ Korunan bu değerler, vefat etmiş kişiye yöneliktir, ancak korunmaları, kişiliğin devamıyla ilgili bir sonuç değildir.¹⁶⁸

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte mahremiyetle ilgili kavramlar da dönüşüme uğramıştır.¹⁶⁹ Geçmişte, evlerde mahremiyet ihlalleri genellikle kapı deliğinden gözetleme veya camlardan ve duvarlardan konuşulanları dinleme yoluyla gerçekleştirilirdi. Günümüzde ise teknolojik cihazlarla uzaktan dinleme yapılabilmekte, zoom özellikli kameralarla uzak mesafelerden görüntü alınabilmekte ve hatta evlere gizli kameralar yerleştirilebilmektedir. İki kişi arasındaki özel yazışmaların ihlali, eskiden mektupların veya yazılı notların başkalarının eline geçmesiyle mümkünken, şimdi dijital ortamda sosyal medya yazışmaları üçüncü kişiler tarafından hacklenerek ele geçirilebilmektedir. Bu durum, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni suç¹⁷⁰ algılarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.¹⁷¹

¹⁶⁴ Dilara Yüzer, *1982 Anayasası'nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması*, (Yetkin Yayınları, Ankara, 2013), 105

¹⁶⁵ Hamide Zafer, *Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Ceza Hukukuyla Korunması*, (Beta Yayınları, İstanbul, 2010), 13

¹⁶⁶ B. Zakir Avşar-Gürsel Öngören, *Bilişim Hukuku*, (Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul, 2010), 290

¹⁶⁷ Abdülkâdir Üdeh (öl.1373-1954), *et-Teşrî'u'l-cinâiyyü'l-İslâmî mukârenen bi'l-kânûni'l-vaz'î*, (Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1415/1994), 2/ 399-400

¹⁶⁸ Fuad Köprülü, *Türk edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, (Akçağ Yay., Ankara, 2013), 247-248.

¹⁶⁹ Mehmet Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, (İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1990), 237-248

¹⁷⁰ Bülent Sankur, *İngilizce-Türkçe Ansiklopedik Bilişim Sözlüğü*, 3. basım, (Pusula Yayınları, İstanbul, 2008), 177

¹⁷¹ Cemalettin Şen, *İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisi, Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/492.

Hukuk ilkeleri, insanların onur ve şerefini zedeleyici davranışları, gizli hallerini ifşa eden eylemleri ve hukuka aykırı şekillerde mahremiyetin ihlal edilmesini suç olarak tanımlamaktadır. Dinimizde mahremiyetin ihlali, sadece bir suç olarak değil, aynı zamanda büyük günahlardan biri olarak kabul edilmiştir. Bu anlayış, bireyin kişisel alanına ve mahremiyetin korunmasına verilen önemi vurgular. Bu çerçevede, mahremiyetin kutsallığı ve dokunulmazlığı, toplumların hukuki ve ahlaki değerlerinde öne çıkan bir konu olarak ele alınmaktadır.¹⁷²

Mahremiyet haklarının ihlalinde zamanın etkisi, çoğu konuda karşımıza çıkmaktadır.

Bunlardan bazılarını şu şekilde açıklayabiliriz:

1. İslam hukuku bağlamında, mahremiyet ihlali suçuyla ilgili olarak failin yaş faktörü, cezai yaptırımlar ve tazminat süreçleri açısından önemlidir. Örneğin, ergenlik çağına gelmemiş kişiler cezai sorumluluk taşımazlar; ancak mahremiyetin ihlali sonucunda zarara uğrayan mağdur, maddi veya manevi açıdan tazmin edilebilir. Failin yaşı, kameri takvime göre belirlenir ve bu durumda zarar gören küçük yaştaki kişinin maliyetleri, fail tarafından karşılanır.

2. Mahremiyetin ihlali, cezai yaptırımların belirlenmesinde belirli zaman dilimlerinde artışa neden olabilir. Örneğin, TCK'nın 116/4. ilkesinde şöyledir; konut dokunulmazlığının ihlali durumunda altı aydan başlamak üzere üst sınır olarak iki yıla kadar hapis işlemi cezası verilmekte, bu davranış gündüz değil de gece ise,¹⁷³ bu ceza bir seneden üst sınır olan üç seneye kadar artırılabilir. İslam hukuku açısından da âyet¹⁷⁴ belirli zaman dilimlerinde mahremiyetin daha dikkatli korunması gerektiği konusunda önemli bir vurgu yapmaktadır. Bu âyet, belirli zaman aralıklarında mahremiyete özel bir hassasiyetin gerekliliğini vurgular ve bu süreçlerde özel hayatın korunmasının önemini vurgular.

¹⁷² Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârîkî ed-Dımaşkî, *Kitâbü'l-Kebâir*, (Temel Neşriyat, İstanbul, 1985), 171-172

¹⁷³ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, 5. basım, (Yetkin Yayınları, Ankara, 1996), 280

¹⁷⁴“Ey iman edenler! Elinizin altında bulunanlarla içinizden henüz ergenlik çağına gelmemiş olanlar yanınıza gelmek için sizden üç vakitte izin alsınlar. Sabah namazından önce, öğle sıcağından dolayı (istirahata çekilirken) elbisenizi çıkardığınızda ve yatsı namazından sonra. Bunlar, örtülmesi gereken yerlerinizin açık bulunabileceği üç vakittir...” (en-Nûr 24/58)

3. Belirli zaman dilimlerinin geçmesi, özel hayatın gizliliğinin ihlali bağlamında meşruiyet sınırlarının aşılmasına neden olabilir. Örneğin, TCK'nın 138/1. maddesi, verileri yok etmekle görevli olanlara, belirlenen süreler içinde görevlerini yerine getirmedikleri durumda bir seneden başlamak üzere üst sınır olan iki seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Dinimiz açısından bu hareket zaruret¹⁷⁵ açısından ve ruhsat¹⁷⁶ açısından değerlendirebiliriz. Bazı meslek gruplarındaki kişiler, özel hayatın gizliliğine müdahale durumunda, belirli süreler de azami sınırı geçmemelidir. Mecbur kaldığı durumlarda, sadece yaratıcının evrensel kanunlarının belirlediği sınırların aşılmadığı¹⁷⁷ durumlarda işlenen fiilden dolayı günah bulunmaz¹⁷⁸. Bu durum, mahremiyetin korunması ve özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

4. Mahremiyet kurallarının ihlali, belirli bir alt sınırı olmayan ve çok geniş kapsamlı suç olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, bir bireye ait bilgisayardaki kişisel verilere dahi geçici bir süre için¹⁷⁹ erişim sağlamanın cezai yaptırıma tabi olduğunu ifade eder.

5. Kamu düzeni, can güvenliği gibi hayati konularda gecikmenin risk taşıdığı durumlarda belirli şartlara uyulması şartıyla mahremiyetin ihlali suç kapsamından çıkabilir. Örneğin, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 119/1 ilkesinde, bir hâkimin karar vermesiyle veya acil bir durumda Cumhuriyet savcısının talimatıyla veya savcıya ulaşamayan durumlarda güvenlik güçleri amiri yazılı emirle güvenlik güçlerine arama yapma yetkisi tanır.¹⁸⁰

İnsan hakları kapsamında mahremiyet ilkesinin korunması, daha geniş pencereden incelendiğinde, mahremiyetin ve insan haklarının korunmasının büyük ölçüde eşdeğer olduğu gözlemlenmektedir. Mahremiyet terimi, modern hukuk sistemlerinde talep, dava süreci ve meşru müdafaa gibi çeşitli yöntemlerle korunmaktadır. Benzer bir şekilde, İslam hukukunda da özel hayatın gizliliği benzer

¹⁷⁵ Halit Çalış, “Zaruret”, (Ankara, 2013), 14/141-144

¹⁷⁶ Mustafa Baktır, *İslam Hukukunda Zaruret Hâli*, (Akçağ Yayınları, Ankara, 1986), 250-256

¹⁷⁷ Cemalettin Şen, “Şemsüleimme es-Serahsî'nin el-Mebsût Adlı Eserinin Hacmi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Bursa, 2012), 21/23-41

¹⁷⁸ el-Bakara 2/173

¹⁷⁹ Yusuf Şevki Yavuz, “An”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 3/100-101

¹⁸⁰ Şen, *İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisi*, 2/492

metotlarla sağlanmıştır. Bu koruma yöntemleri, bireylerin kişisel haklarını ve mahremiyetlerini korumak için düzenlenmiş ve uygulanmıştır.

Mahremiyetin korunması konusunda zamanın önemi, çoğu konuda karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde açıklayabiliriz:

1. İslam hukuku bakış açısından mahremiyetin ihlali suçu, mağdurun yaşına, cezai yaptırımlara veya tazminat boyutlarına bağlı olarak değerlendirilmez. Örneğin, özel hayatının gizliliği ihlal edilen bir kişi, hukuki koruma sağlanmaksızın yaşça küçük olsa bile, failin karşılaşacağı yasal yaptırımları gerektirir.¹⁸¹ Mağdurun yaşı, takvim yılı baz alınarak belirlenir ve bu durum, hukukî sürecin yürütülmesinde dikkate alınır.

2. Medya ve iletişim Kanun maddesinin 27/3. ilkesine göre, medya aracılığıyla gerçekleştirilen fiillere ait iddianameler, öncelikli işler olarak kabul edilir. Benzer bir yaklaşım, İslam hukuku bağlamında da uygulanabilir. Örneğin kişisel bilgilerin medya yoluyla teşhir edilmesi durumunda ve zarar görmüş kişi bu olaydan şikayetini gerekli mercilere bildirmişse, böyle davaların acil işler arasında değerlendirilerek, yaptırımların daha hızlı bir şekilde uygulanmasına olanak tanınabilir.

3. Özel hayatın gizliliğini koruma¹⁸², sadece devletin değil, bireylerin de kendi yaşamları boyunca alması gereken temel tedbirler arasındadır.

4. Mahremiyetin korunması, toplumsal huzurun, insan onurunun devamlılığı¹⁸³ ve aile mutluluğunun sağlanması bakımından büyük bir öneme sahiptir.

5. Mahremiyetin ihlaline karşı meşru müdafaa¹⁸⁴, aynı zamanda önleyici bir nitelik taşır. Gelecekteki olası bir saldırıyı önlemek adına ilgili mercilere başvurmak veya diğer yollarla önlem almak mümkündür. Ancak saldırı olduktan sonra yapılan hareketler karşı taraftan intikam alma duygusu içermektedir.

¹⁸¹ Ahmed Ferrâc Hüseyin, *Hurmetü'l-hayâti'l-hâssa fi'l-İslâm*, (ed-Dârü'l-Câmiyye, Beyrut, 1988), 14

¹⁸² Mehmet Emin Özafşar, vd. (ed.), *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 1-7, 2. basım, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013), 4/ 258

¹⁸³ Özafşar, *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 4/ 89

¹⁸⁴ İbrahim Kâfi Dönmez, “Meşrû Müdafaa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/383-387

6. Mahremiyet ihlali suçundan sabıkası olan kişinin cezasının hafifletilmesi, ağırlaştırılması veya ertelenmesi gibi hususlar, ceza adaletinde değerlendirilebilecek unsurlar arasında yer alabilir.

7. Mahremiyet ihlali suçundan sabıkası olan kişinin tazminat ödemesi, peşin veya taksitle ödeme şeklinde değerlendirilebilir.

8. Zaman aşımı¹⁸⁵ etkisi, ta'zir suçları ve cezaları için artık hâkimin inisiyatifinde olan bir sürece everilmiştir. Bu süreçte İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh (öl. 150/767), belirli bir süre önermemiş, bunun yerine devletin veya hâkimin duruma göre belirlemesini uygun görmüştür. Diğer yandan Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Hasen b. Ferkad eş-Şeybânî (öl. 189/805), bu olaylardaki zaman aşımı süresinin ideal olanını altı ay olarak söylemiştir. Bu aşım, olayın dava edilme hakkına sahip olunma vaktinden başlayarak resmi olarak dava açılıncaya kadar sürmektedir. Kameri yıl, zaman aşımında temel alınan zaman birimidir.

9. Mahremiyet kavramının aşılması, ta'zir¹⁸⁶ suçu kapsamına girmekte ve günümüz hukukunda da dile getirilmiş birden fazla kişilere yaptırım içermektedir. Bu sebeple İslam hukuku bakımından da incelenebileceği bilinmelidir.¹⁸⁷

Bu bağlamda, özel hayatın gizliliğinin korunması açısından zaman kavramıyla ilişkilendirilen müeyyideleri kısaca değerlendireceğiz:

1. Hapis ile cezalandırma:¹⁸⁸ Mahremiyet sınırlarını aşan insan, sınırlı sürede hapis cezasına çarptırılabilir. İşlediği fiilin boyutuna bağlı olarak ceza oranı değişebilir.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Osman Kaşıkçı, “Zaman Aşımı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 14/114-116

¹⁸⁶ Tuncay Başoğlu, “Ta'zir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 15/198-202

¹⁸⁷ Şen, *İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisi*, 2/495

¹⁸⁸ Ali Bardakoğlu, “Hapis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 16/54-64

¹⁸⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, 8, (Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985), 3/ 306

2. Başka bir yere Sürgün edileme cezası:¹⁹⁰ Kişi, sınırlı bir süre veya hut süre olmadan başka bir bölgeye gönderilebilir.¹⁹¹ İşlediği eylemin önemine binaen ceza müddeti üst seviyelere çıkarılabilir.

3. Kamu görevinden uzaklaştırma: Özel hayatın gizliliğini görevlerini kötüye kullanarak sınırı aşan devlet görevlisi, işlediği eylemin vasfına bağlı olarak belirli bir zaman veya zaman mefhumu olmadan görevinden el çektirilebilir.

4. Bu ceza ve yaptırımların belirlenmesi ve uygulanması sürecinde, suçun ciddiyeti ve toplumsal etkileri gibi birçok faktör göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yaptırımların amacı, özel hayatın gizliliğinin korunması ve bu ihlallerin önlenmesi için caydırıcı bir etki oluşturmaktır.¹⁹²

Mahremiyet olgusunun zamanla ilişkilendirilmesi, insanoğlunun varoluşundan itibaren geçerli olan bir gerçeği yansıtmaktadır. Zaman, tüm varlıklarla bağlantılı bir süreç olmasına rağmen, sadece insan tarafından algılanabilir ve anlamlandırılabilir bir kavramdır. Mahremiyet ise, insana özgü olan ve diğer canlılardan ayıran bir mefhumdur. Mahremiyet ve zaman kavramlarının insanoğlu tarafından anlaşılmasının, insan haklarının sınırlarının belirlenmesinde hukuki açıdan büyük katkı sağlayacağı bilinmektedir. Bu iki kavramın derinlemesine incelenmesi ve kavranması, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve düzenlenmesi açısından hayati öneme sahiptir.

Mahremiyet ve zaman arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan bu çalışma, özellikle aile hukuku ve ceza hukuku gibi alanlarda zaman kavramının mahremiyet olgusu üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır.

2.5.5. Mahremiyetin Korunmasında Hadislerin Rolü

Mahremiyetin korunmasında hadislerin rolü, İslami yaşamın temel prensiplerinin anlaşılması ve uygulanmasında oldukça büyüktür. Hadisler, İslam toplumunun sosyal, ahlaki ve hukuki kurallarını belirleyen önemli kaynaklardır. Peygamber Efendimiz'in (sav) sözleri, davranışları ve onayları, Müslümanların

¹⁹⁰ Talip Türcan, "Sürgün", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 38/164-166

¹⁹¹ Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâiyyü'l-İslâmî mukârenen bi'l-kânûni'l-vaz'î*, 2/ 699-700

¹⁹² Şen, *İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisi*, 2/497

günlük yaşamlarında rehberlik ederken, mahremiyetin korunması konusunda da kapsamlı bir yol haritası sunar.

Hadislerde mahremiyetin korunması ile ilgili çeşitli prensipler bulunmaktadır:

1. Hadislerde, gözlerin haramdan sakınılması gerektiği sıkça vurgulanır. “Göz zinası”¹⁹³ olarak adlandırılan kavram, kişinin gözlerini haram olan şeylerden sakınmasını ifade eder. Bu, bireylerin mahremiyetine saygı göstermenin bir parçasıdır.¹⁹⁴
2. Hadisi şeriflerde, başkalarının evlerine izinsiz girmek ve ev sahiplerinin mahremiyetine saygı göstermek gerektiği belirtilir. Peygamber Efendimiz (sav), bir eve girerken izin istemenin ve selam vermenin önemine dikkat çekmiştir.¹⁹⁵
3. Peygamber Efendimiz (sav), kişisel mahremiyetin korunmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Bu, insanların özel hayatlarına, sırlarına ve kişisel bilgilerine saygı¹⁹⁶ gösterilmesini içerir.¹⁹⁷
4. Hadislerde hem erkeklerin hem de kadınların uygun şekilde giyinmeleri ve örtünmeleri gerektiği belirtilmiştir.¹⁹⁸ Bu, bireylerin kendi mahremiyetlerini korumalarına yardımcı olur.¹⁹⁹
5. Peygamber Efendimiz (sav), sosyal ilişkilerde de mahremiyete dikkat edilmesini öğütlemiştir. Kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde sınırların belirlenmesi ve mahremiyetin korunması²⁰⁰ bu kapsamda değerlendirilir.²⁰¹

Bu ilkeler, İslam toplumunda mahremiyetin korunmasına yönelik bilinç ve davranışların gelişmesine katkıda bulunur. Hadislerin rehberliğinde, mahremiyetin

¹⁹³ Buhârî, “Kader”, 9; Müslim, “Nikah”, 44

¹⁹⁴ Nûr 24/30-31

¹⁹⁵ Ebû Dâvûd, “Edep”, 126; Tirmizî, “İstîzan”, 16

¹⁹⁶ Tirmizî, “Salat”, 148

¹⁹⁷ Tirmizî, “Libas”, 19

¹⁹⁸ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 31

¹⁹⁹ Tirmizî, “Salât”, 160

²⁰⁰ Müslim, “Hayız” 74; Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 2

²⁰¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 32

korunması hem bireysel hem de toplumsal huzurun sağlanmasında önemli bir rol oynar.²⁰²

Mahremiyet konusunun İslami öğretiler açısından taşıdığı önemin altını çizen hadisler, şüphesiz ki büyük bir rol oynamaktadır. Kur'an-ı Kerîm'de Rabbimizin mahremiyetin önemine dair âyetlerle yaptığı vurgular ve Peygamber Efendimiz 'in (sav) hayatı ve sünneti seniyesi ile ümmetine mahremiyeti öğütlemesi, bu konunun önemini pekiştirmektedir. Bu çalışmamızda, birinci bölümde mahremiyet kavramını detaylandırarak incelemeye çalıştık. Mahremiyetin ilke ve kurallarına dikkat etmemiz gerektiğine dair Peygamber Efendimiz 'in (sav) öğretilerine yer vererek, konunun dini ve ahlaki boyutlarına değindik. İkinci bölümde ise hadislere göre mahremiyetin görüldüğü alanlar hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

²⁰² Âdem Dölek, “Âyetler ve Hadisler Işığında Mahremiyet Açısından Kadın ve Kadın Resminin Reklamlarda Kullanılması”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016) 2/521

3.HADİSLERDE MAHREMİYET

3.1.Hadislere Göre Mahremiyetin Görüldüğü Alanlar

3.1.1.Avret Kavramı Açısından Mahremiyet

عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا بَيْنَ السُّرَّةِ إِلَى الرُّكْبَةِ عَوْرَةٌ

“Erkeğin avret yeri göbeği ile diz kapağı arasındır.”²⁰³ Bu Hadis-i Şerif’te, erkeğin avret bölgesi tanımlanmakta olup, bu kısımlar dışındaki yerlerin görünmesi caizdir. Bu avret yerlerinin, erkekler veya kadınlar tarafından görülmesi kesinlikle haram kabul edilmektedir. İslam dini, cinsel mahremiyeti korumaya büyük önem verir. Evlilik dışı cinsel ilişkiler haram kabul edilir ve evli çiftler arasındaki ilişkiler de özel bir mahremiyetle korunmalıdır.²⁰⁴

Dinimize göre insan bedeninde mahrem bölgeleri “avret mahalli” kavramı ile nitelenmiştir. İslam dini kurallarına göre, erkeğin avret yerleri göbeği ile diz kapağı arasındadır.²⁰⁵ Kadının avret yerleri ise, çoğunluk görüşüne göre, el, yüz ve ayakları hariç bedeninin geri kalan kısmını kapsar ve bu bölgeler tamamen avret olarak kabul edilir. Hukukçular arasında fikir ayrılığı olmakla birlikte genel görüş bu şekildedir.²⁰⁶

Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî fıkıh mezhepleri, bayanların avret yerleri konusunda farklı görüşlere sahiptir. Hanefî mezhebine göre, bayanların avret yerleri elleriyle yüz dışında kalan bütün vücutlarıdır. Ancak bazı Hanbelî alimlerine göre el de avret olarak sayılırken, Hanefî mezhebinde ayak avretten sayılmamaktadır. Mâlikî mezhep imamlarının görüşlerine göre; avret, ağır ve hafif olmak üzere iki kısma ayrılır. Erkeğin avret yerlerinden ağır avret erkeğin erkeklik organları ve oturak yerleridir, diğer bölgeler hafif avrettir.²⁰⁷ Bayanların ise göğüs, sırt, kollar, boynu, başı ve diz altı

²⁰³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/187

²⁰⁴ Selahattin Fettahoğlu, “Mahrem, Nâmahrem, İffet ve Namus Kavramlarının Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Semantiği ve Kur’an’da Kullanış Biçimleri”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 1/128

²⁰⁵ Ebû Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsûṭ*, (Gümüşev Yay. Kahire, 2016), 10/146-147

²⁰⁶ Ayşe Şimşek, “Din ve Ahlakın Mahremiyet Sınırlarını Zorlayan Bir Uygulama Olarak Taşıyıcı Annelik”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 1/189

²⁰⁷ Ebû Davûd, “Libas”, 37

hafif avret bölgeleri olarak kabul edilirken, galiz avret bölgeleri bunlar dışındadır. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise bayanların namaz kılariken örtünmesi gereken bölgelere ayak bölgesi de eklenirken,²⁰⁸ Hanefî mezhep imamlarına göre ise; bayanların ayak bölgelerini açık vaziyette bırakarak namaz ibadetini yapması câiz hükmünde görülür.²⁰⁹

3.1.2. Bedensel Mahremiyet

عن الْمِسْوَرِ بْنِ مَحْرَمَةَ قَالَ: أَقْبَلْتُ بِحَجَرٍ أَثْقَلُهُ ثَقِيلٌ وَعَلَيَّ إِزَارٌ خَفِيفٌ قَالَ: فَأَنْحَلُ إِزَارِي وَمَعِيَ الْحَجَرُ لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَضَعَهُ حَتَّى بَلَغْتُ بِهِ إِلَى مَوْضِعِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ارْجِعْ إِلَى ثَوْبِكَ فَخُذْهُ وَلَا تَمْشُوا عُرَاةً

Peygamberimiz hadisi şerifte şöyle buyurmuştur: “Bir gün ağır bir taş taşıyordum ve üzerimde ince bir peştamal vardı. Taş kucağımdayken peştamalımdan çözülüp ve onu yerine götürene kadar kucağımdan bırakamadım. Bunun üzerine Resulullah (sav), ‘Dön de elbiseni al. Sakın çıplak dolaşmayın!’ buyurdu.”²¹⁰

Peygamberimiz, banyo yaparken ve tuvalet ihtiyacını giderirken mahremiyetin korunması gerektiğini vurgulamış ve sahabelerine bu konuda örnek olmuştur. Onların gusül alırken kapalı bir yerde olmalarını²¹¹ önermiş ve kendi davranışlarıyla bu prensibi hayata geçirmiştir.²¹² Tuvalet ihtiyacını giderirken ise kişilerin birbirlerinin avret yerlerine bakmamalarını²¹³ tavsiye etmiş, kendi abdest alırken de mahremiyetini koruma alışkanlığını sürdürmüştür.²¹⁴ İç çamaşırı olmadan giyilen peştamal veya entari gibi giysilerin mahrem yerleri görünebileceğini belirterek, kişilerin dik bir şekilde oturmalarını önermiştir.²¹⁵ Ayrıca namaz kılariken bedeni örtecek bir kumaşa bürünmeyi²¹⁶ tavsiye etmiş ve erkeklerin²¹⁷ ve kadınların²¹⁸ ibadet sırasında mahremiyetlerini korumalarını istemiştir.²¹⁹

²⁰⁸ İbn Mâce, *es-Sünen*, “Tahâra”, 132; Ebu Dâvûd, “Salat”, 85; Tirmizî “Salat”, 277

²⁰⁹ Mehmet Şener, “Avret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 13.01.2024)

²¹⁰ Müslim, “Hayız”, 78

²¹¹ Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 1; Nesâî, “Gusûl”, 7

²¹² Buhârî, “Gusûl”, 21

²¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/36

²¹⁴ Dârimî, “Tahâret”, 6

²¹⁵ Müslim, “Libâs”, 26

²¹⁶ Buhârî, “Salât”, 4

²¹⁷ Müslim, “Salât”, 277

²¹⁸ Ebû Dâvûd, “Salât”, 83

²¹⁹ Özafşar, *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 4/258

عَنْ يَعْلَى: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ رَأَى رَجُلًا يَغْتَسِلُ بِالزَّارِ، فَصَعِدَ الْمُنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ: "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَلِيمٌ حَبِيٌّ سِيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ، فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَتِرْ.

Ebû Hâlid Ya'la b. Ümeyye b. Ebî Ubeyde b. Hemmâm et-Temîmî el-Hanzâlî (ö. 60/679-80 [?]) tarafından nakledildiğine göre, Allah'ın Resülü (sav) açıkta gusleden bir adam gördü. Bunun üzerine minbere çıktı. Allah'a hamdedip, O'nu övdükten sonra şöyle buyurdu: "Allah halimdir, haya sahibidir, kusurları örtendir. Hayayı ve örtünmeyi sever. Biriniz gusledeceğinde kapalı yerde yıkansın."²²⁰

Örtünme, Allah'ın insana bahşettiği önemli bir haya duygusudur. Bu, insanın değerli eşyalarını sarıp sarmalamasıyla benzetilebilir; Rabbimiz, insanların avret yerlerini örtmelerine dikkat etmelerini isteyerek bu konuya önem vermiştir. İnsanlar, Allah'ın emrine uyduklarında örtünme Âyetinin gereğini yerine getirirlerse, ırzlarını ve namuslarını daha etkin bir şekilde koruyabilirler. Peygamber Efendimizin öğrettiği mahremiyet duygusuyla birlikte, insanlar diğerlerinin kendilerine saygı göstermesine ve onlara saygı duyulmasına yardımcı olabilirler. Unutulmamalıdır ki İslam, rahmet dinidir. Rabbimiz, dünyada daha huzurlu bir yaşam sürmemiz için mahremiyet ile ilgili emirlerini bize göndermiştir.

Bireylerin fiziksel dokunulmazlığının korunması, kişisel alanın ihlal edilmemesi anlamına gelmektedir. Çocuklarımıza, küçük yaştan itibaren vücudumuzun dokunulmaz olduğu bilincini aşılamamız gerekmektedir. Peygamber Efendimiz (sas) bir hadisinde bedenimizin de üzerimizde bir hakkı olduğunu²²¹ ifade etmiştir. Bireye kendini tanıması, bedenine dair sağlıklı bir bilinç geliştirmesi, bedeniyle ve cinsiyetiyle barışık olması, diğerlerinin bedenine müdahalede bulunmaması gibi konularda verilecek eğitimler, geleceğin sağlıklı, özgüvenli, kişilikli, ahlaklı bireyini yetiştirme açısından son derece önemlidir. Bir çocuk kendi mahremine bilmeden çevresindeki insanların mahremine saygı gösteremez.²²²

Bugün herhangi bir pastanede otururken herkesin içinde çocuğunun üstünü değiştirmeye çalışan anneler, sokak tuvaletlerinde kapı kapatmadan çocuğunu herkesin görebileceği şekilde tuvalete sokan anne babalar emzirme odalarında alt

²²⁰ Nesâî, "Gusul", 7

²²¹ Müslim, "Sıyam", 181

²²² Diler, "Mahremiyet Eğitimi ve Önemi", 17

değiştirme yerlerinin açıkta herkesin görebileceği şekilde teşhir edilmesi gibi mahremiyet yoksunu durumlar her geçen gün daha da sıradanlaşıyor. Çocuklarımız, cinsellik ile ilgili sorular sorduğunda, bu soruları yaşlarına uygun bir şekilde ve alanında yetkin bir kişi tarafından yanıtlamamız gerekmektedir. Bu tür yaklaşımlar, çocukların özgüven kazanmalarını, cinsel saldırılara karşı kendilerini koruyabilmelerini ve gelecekte aldatılmaya karşı önemli bir direnç geliştirmelerini sağlar. Çocuklarımız hâlâ kendi başlarına yatamıyor, kıyafetlerini giyemiyor veya banyolarını yapamıyorlarsa, bu çocukların özgüven kazanmaları ve mahremiyet konusunda kendilerini geliştirmeleri²²³ beklenemez. Bu durum, tamamen ailenin mahremiyet konusundaki eğitim eksikliklerinden kaynaklanmaktadır.²²⁴

Aile, çocuğun eğitimi üzerinde etkisi en fazla olana kurumdur. Aile, toplumun en küçük yapı taşı olarak son derece önemlidir. İslam dinine göre, nikahlanmalarında dinen bir sakınca bulunmayan bir erkek ve kadının kendi iradeleri ile evlilik yapmaları, çekirdek ailenin kurulmasını sağlar. İnsanlar, ilk ahlaki eğitimlerini aile ortamında alır ve kişilikleri bu yuvada şekillenmeye başlar.²²⁵

Kur'an'da, beden en mahrem ve özel alanlarından biri olan bedenin paylaşımıyla ilgili net kurallar belirtilerek, insanın beden güvenliği ve emniyeti teminat altına alınmıştır. Bu kurallar, bedenin kiminle ve ne ölçüde paylaşılacağını belirleyerek, insanın doğasından kaynaklanan özelliklerin korunmasını sağlar. İnsanın yaratılışındaki üstünlüğü, beden, akıl ve ruh olarak diğer varlıklardan ayrıcalıklı bir şekilde yaratılmış olmasında yatar. Bu durum, İslam'ın insan bedenine yönelik bakışını, insanın yaratılış özelliklerini ifade eden fıtrat kavramıyla ilişkilendirir. Fıtrat, insanın doğasında bulunan özellikleri ifade ederken, bu özelliklerin ona saygınlık kazandırdığını vurgular.²²⁶

Mükerrerlik kavramı ise insanın, yaratılışındaki değerini ve saygınlığını ifade eder. İnsanın yaratılışındaki üstünlüğü, ona bu mükerrerlik vasfını kazandırır ve

²²³ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, 124

²²⁴ Ramazan Diler, "Mahremiyet Eğitimi ve Önemi", *Gaziosmanpaşa İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Tokat 2014), 2/1, 81

²²⁵ Komisyon, *İslam'a Giriş Gençliğin İslam Bilgisi*, 1. Basım, (Ankara, DİB. Yay. 2006), 339

²²⁶ Nurten Zeliha Şahin, "Mahremiyet Alanı Olarak İnsan Bedeni", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Alguları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 1/166

insanı diğer varlıklardan farklı kılar. Bu bağlamda, İslam'ın bakış açısıyla insanın bedenine yönelik yaklaşım, fıtratın getirdiği yaratılış özelliklerini koruma ve bu özelliklere saygı gösterme sorumluluğuyla ilişkilendirilir. Bu sorumluluk, insanın beden, akıl ve ruh bütünlüğünü korumayı içerir ve insanın yaratılışındaki üstünlüğün ve özel değerinin bilincinde olmayı gerektirir.²²⁷

Fıtrat, Kur'ân'da özgün yaratılışın bozulmamış durumunu koruma anlamında kullanılan bir kavramdır. Rûm suresi 30. âyette Rabbimiz şu şekilde emretmektedir: *“Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fıtrata sımsıkı tutun. Allah'ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur. İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler.”*²²⁸ Bu kavram, insanın mahremiyetini muhafaza etmek ve doğal yapısını korumak için önem taşır. İslam perspektifinde, insan bedeni dış etkenlere karşı korunurken, aynı zamanda kişinin kendi doğasına aykırı eylemlerde bulunmasını engelleyici önlemler alır. Bu şekilde, bireyin kendi bedeninin güvenliğini ve emniyetini sağlamayı amaçlar. İslam'ın mahremiyet kavramı, insanın yaratılışını korumayı hedefler ve bu doğrultuda kişinin içsel bütünlüğünü ve özgünlüğünü muhafaza etmeyi amaçlar.²²⁹

İnsan bedeninin mahremiyeti, bireyin saygınlığını koruma amacını taşır. İnsan ve ona ait herhangi bir parçanın ticaret konusu olmaması, insanın bu saygınlığına dayanır. İnsan veya insanın bir parçasının ticaret konusu yapılması durumunda, insan bir meta gibi ele alınmış olur ki bu durumda insanın diğer varlıklardan farkı ortadan kalkabilir. İnsana ait herhangi bir parça, bir ticaretin konusu olmamalıdır.²³⁰

İslam hukuku, insanın herhangi bir parçasının insanın kendisi gibi değerli olduğunu kabul ederek, insan bedenindeki her bir unsurun ayrı bir saygınlığa sahip olduğunu vurgular. İnsanın saçı veya tırnağı gibi unsurlar da bu bağlamda kişiye özgü ve saygınlığı koruması gereken unsurlardır.²³¹ Dolayısıyla, İslam kültüründe bu

²²⁷ Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Tefsiri Kebir: Mefatihü'l Gayb*, çev. Suat Yıldırım (Ankara: Akçağ Yayınları, 1992), 23/245

²²⁸ er-Rûm 30/30

²²⁹ Şahin, “Mahremiyet Alanı Olarak İnsan Bedeni”, 1/165

²³⁰ Pekdemir, “Mahremiyet Algısı Hak Olgusu”, 1/134

²³¹ Buhârî, “Libas”, 83

maddeler, kökenlerine uygun şekilde saygınlıklarını korumak adına özel bir değer atfedilerek saklanır.²³²

İnsan bedeni, sahibi olan kişiye ait bir mülkiyet veya mal değildir; çünkü insan bedeninin hakiki sahibi, onu yaratan Yüce Allah'tır. Bu sebeple insan bedeni üzerinde, Allah'ın hakkıyla birlikte insanın sorumlulukları da bulunur.²³³ İslam Hukuku'nda Allah hakkı ifadesi, kimsenin mülkiyetinde bulunmayan, kişinin yerine getirmesi gereken sorumlulukları ifade eder. Bu bağlamda insan bedeni değerlendirildiğinde, bedenin hakiki sahibi insanı, bedeni emanet olarak vermiştir. Emanet kavramı, bedeni korumayı ve sahibinin rızası doğrultusunda kullanmayı içerir.²³⁴

Bu nedenle, insanın kendi bedenine yönelik müdahalelerde rıza, öncelikle bedenin hakiki sahibinin iznini gerektirir. İslam'ın insan bedenine yaklaşımıyla, beden, en küçük bileşenine kadar gerçek sahibinin izni olmadan dokunulamayan, mahrem bir alan olarak tanımlanmıştır. İnsan bedeni, içerdği her unsur ile, Allah'ın verdiği emaneti korumak ve O'nun izni doğrultusunda kullanmak adına saygı ve koruma gerektiren bir yapı olarak kabul edilir.²³⁵ İslam dinine göre, Allah'ın yaratmış olduğu insan bedeni üzerinde en büyük hak sahibi Allah'tır. Bu bağlamda, insan yaşamının korunması ve bedensel bütünlüğün muhafaza edilmesi, doğrudan Allah'a ait bir hak olarak kabul edilir. İnsan yaşamı ve bedeni üzerindeki bu ilahi hak, İslam hukukunda ve ahlakında merkezi bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, bireylerin yaşam haklarına ve bedensel bütünlüklerine saygı göstermek, dini bir yükümlülük olarak değerlendirilir. Bu durum, insanın kendi bedenini kullanma hakkına sahip olmasına rağmen, bedenine zarar verici eylemlerde bulunma veya istediği gibi değişiklik yapma hakkının olmadığını vurgular. İslam Hukuku'na göre, kişinin kendi bedenine zarar verici bir eylemde bulunması cezai bir yaptırım gerektirmeyebilir; ancak bu durum, kişinin uhrevi sorumluluğunu etkiler.²³⁶

²³² Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Kitabu'l- Mecmu Şerhu'l- Mühezzeb li's-Şirazi*, (Mektebetu'l- İrşad, Cidde), 3/147

²³³ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Kitabu Beda'i's- Sana'i fi Tertibi's- Şera'i*, thk. Ali Muhammed Muavviz, Adil Ahmed Abdülmevcut. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997/1418). 10/247

²³⁴ Pekdemir, "Mahremiyet Algısı Hak Olgusu", 1/134

²³⁵ Şahin, "Mahremiyet Alanı Olarak İnsan Bedeni", 1/162

²³⁶ Şentürk, "Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar", 1/101

Modern hukuk, insan yaşamını ve beden bütünlüğünü dokunulmaz kişilik hakları içinde değerlendirirken, özel hayata saygı çerçevesinde kişisel tercihlerin beden bütünlüğü üzerinde belirleyici olmasına izin verir. Bununla birlikte, İslam Hukuku’nda, fakihler arasında ortak bir görüş olarak, insanın kendi bedenine zarar verici eylemlerde bulunma, intihar talebi veya yaratılışını değiştirmeye yönelik bir davranış içine girmenin bir hak olarak tanımlanmadığı konusunda icma (fıkhi uzlaş) söz konusudur. Bu durum, İslam Hukuku’nda insanın kendi bedeni üzerinde belirli sınırlar içinde özerklik hakkının bulunduğunu ancak bu özerkliğin belirli sınırlarla kısıtlandığını ortaya koymaktadır.²³⁷

Ebû Saîd Sa’d b. Mâlik b. Sinân el-Hudrî’nin (öl. 74/693-94) babasından naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Erkek erkeğin, kadın da kadının avret yerine bakamaz. Bir örtünün altında erkek erkeğin, kadın da kadının tenine dokunamaz.”²³⁸

Beden mahremiyeti kavramı, genellikle erkeklerle kadınlar arasındaki mahremiyeti ifade etse de aynı cinsiyetten bireyler arasında da belirli mahrem sınırlar bulunmaktadır. Erkekler arasında ve kadınlar arasında da özel bölgelere bakma, temas etme veya dokunma gibi davranışlar mahremiyetin ihlaline yol açar.²³⁹ Peygamber Efendimiz, bu tür davranışları da yasaklamıştır.²⁴⁰

3.1.3.Sosyal Medyada Mahremiyet

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ

Ebû Hüreyre’den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan olarak yeter!”²⁴¹

Yukarıdaki hadîs-i şerifte insanın doğru ya da yanlış olduğunu ayırt etmeden duyduğu şeyleri başkalarına aktarmasının uygun olmadığı, sözün güvenilirliğinin kontrol edilmeden nakledilmesinin sakıncalı olduğu vurgulanmaktadır. İslam dini, bilgi aktarımında güvenilirliği esas almakta, aksi durumun sosyal ve toplumsal

²³⁷ Şentürk, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 1/101

²³⁸ Müslim, “Hayız”, 74; Ebû Dâvûd, “Hamam”, 2

²³⁹ Nesâî, “Zînet”, 20

²⁴⁰ Özafşar, Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu, 4/261

²⁴¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 80

huzursuzluğa yol açabileceğine dikkat çekmektedir. Ayrıca, İslam’da doğru bile olsa bir kişinin arkasından konuşmak, gıybet olarak kabul edilmekte ve bu davranış yasaklanmaktadır. Bu bağlamda, sosyal medyada her duyulan bilginin kontrolsüz bir şekilde paylaşılması, hoş karşılanmayan davranışlar arasında yer almakta ve mahremiyet ilkelerine de uymamaktadır.

Sosyal medya platformları, bireylerin özel hayatlarının gizliliği ve mahremiyet duygularının ihmal edilmesine yol açan önemli etkenlerden biri haline gelmiştir. Bu platformlar aracılığıyla kişisel bilgilerin paylaşılması, fotoğrafların yayınlanması, şahsi yorumların yapılması ve videoların²⁴² paylaşılması oldukça yaygın hale gelmiştir. İnternetin sağladığı özgür iletişim ortamı, düşünce özgürlüğüne katkıda bulunurken aynı zamanda özel hayatın gizliliğine olan duyarlılığın azalmasına²⁴³ neden olmuştur. Sanal tartışma ortamlarının artması bilgi, düşünce ve görüşlerin daha kolay yayılmasını sağlarken, bireyler arasında mekân ve toplumsal bağlılık hissi zayıflamıştır.²⁴⁴

İnternetin bir aracı olarak bireylerin, biyolojik, toplumsal ve bireysel özelliklerini göz önünde bulundurmadan iletişim kurabilmesi tarihte ilk defa gerçekleşmiştir.²⁴⁵ İnternetin anonimliği sayesinde kişiler, gerçek hayatta sergilemeyecekleri davranışları sergileme özgürlüğüne sahiptir. Bu durum, genellikle gençler arasında popüler²⁴⁶ olan internet platformlarına olan ilgiyi artırmıştır. Bu platformlar, insanların yüz yüze iletişimde yaşadığı etkiyi sanal ortamda yeniden üreterek, kullanıcılara farklı²⁴⁷ sosyal ilişkiler içinde bulunma imkânı sağlamaktadır.²⁴⁸ Ancak, bu durumun evrensel ahlaki değerlerin kaybına, güvenlik sorunlarına ve olumsuz bireyler arası ilişkilere sebep olduğu iddiaları sıkça tartışma

²⁴² Ahmet Gündoğdu, “*Dijital Demokratik Toplum, Kamuda Sosyal Politika*”, (Norm Yazılım Ltd. Şti., Ankara 2014), 6

²⁴³ Mehmet Haberli, *Sanal Din: Kurumsal ve Pratik Boyutlarıyla İnternet ve Din*, (Açılım kitap, İstanbul 2014), 40

²⁴⁴ Yahya Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 1/12

²⁴⁵ Nilüfer Timisi, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, (Dost Kitabevi, Ankara, 2003), 170-174

²⁴⁶ Asiye Kakırman Yıldız, “*Sosyal Paylaşım Sitelerinin Dijital Yerlilerin Bilgi Edinme ve Mahremiyet Anlayışına Etkisi*”, (Bilgi Dünyası, 2012), 13/2, 533

²⁴⁷ Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evsaf*, 9/409

²⁴⁸ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 13

konusu olmaktadır. Facebook, Twitter, İnstagram ve Tiktok gibi sosyal medya platformlarının, bireylerin yaşamlarını detaylı bir şekilde paylaşımlarına olanak tanınması, mahremiyeti zedelerken utanma duygusunu azalttığı²⁴⁹ ve kıskançlık duygularını artırdığı iddialarına sahne olmaktadır.²⁵⁰

İslam kültüründe cinsellik mahrem bir konu olarak kabul edilirken, cinsel hayatın açıkça teşhir edilmesine²⁵¹ ve kamuoyuna yayılmasına olumsuz bakılmaktadır. Ancak günümüzde, mahremiyetin korunmasına yönelik tutumlar, bireylerin çevrimiçi platformlarda kişisel bilgilerini paylaşma eğilimleriyle çelişmektedir. Özellikle sosyal medya siteleri aracılığıyla, insanlar ailelerinin, kendilerinin ya da başkalarının mahremiyetine dair fotoğraflar, resimler ve duygusal ifadeler paylaşmaktadırlar.²⁵² Bu durum, mahremiyet duygusunun zayıflamasına ve utanma duygusunun azalmasına yol açmaktadır. Kişisel mahremiyetin, internet üzerinden yayılan bilgilerin herkesin erişimine açık hale gelmesiyle korunması, kanunlarla değil, bireylerin vicdani sorumluluğuyla sağlanmalıdır.²⁵³

Sosyal medya ve internet gibi platformlarda paylaşılan kişisel bilgilerin anında geniş kitlelere yayılması, mahremiyet duygusunun sınırlarını zorlamaktadır. Bu durum, bireylerin çevrimiçi ortamlarda tanımadıkları kişilerle dahi kişisel bilgilerini paylaşma eğilimiyle sonuçlanmaktadır. İnsan, doğası gereği çevresiyle iletişim içinde olan bir varlık olarak bilinir. İletişim araçlarının evrimi, teknoloji ve bilgi akışının gelişimiyle birlikte çeşitlenmiş ve değişmiştir. Yakın geçmişe kadar, telefon, faks, telgraf, mektup gibi iletişim araçları oldukça yaygınken günümüzde mobil telefonlar, e-postalar ve mesajlaşma uygulamaları bu alanlarda öne çıkmıştır. İnternet teknolojisindeki ilerlemelerin hız kazanmasıyla, Web 2.0 adı verilen ikinci nesil internet uygulamaları da başlamıştır. Bu yeni nesil internet, kullanıcıların içerik oluşturma kapasitesine sahip olmalarını sağlayarak sanal dünyada bireylerin ortamlarını farklılaştırmıştır.²⁵⁴ Modern dünya ile birlikte, insanlarda değişim hızla

²⁴⁹ Nesâî, “Gusûl”, 7

²⁵⁰ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/20595-SANAL-ALEM-Fayda--mi-Zarar-mi.aspx>.

²⁵¹ Müslim, “Nikâh” 123, 124; Ebû Dâvûd, “Edeb” 32

²⁵² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/323

²⁵³ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 16

²⁵⁴ Korhan Mavnacıoğlu, “İnternette Kullanıcıların Oluşturduğu ve Dağıttığı İçeriklerin Etik Açısından İncelenmesi: Sosyal Medya Örnekleri”, *Medya ve Etik Sempozyumu Bildiriler*, ed.: Mustafa Yağbasan, (Elâzığ 2009), 63

artmaktadır. Bayan-erkek sanal ortamda tanışıp samimi sohbetler kurmaya başlamıştır. Artık mekân ve zamanın bir önemi kalmamıştır. Farklı bölgelerdeki kişiler, internet üzerinden uzun süreli sohbetler gerçekleştirirken, komşularıyla tanışmayan ve yakın çevresiyle iletişimi ihmal eden²⁵⁵ bireylerin sayısı da gün geçtikçe artmaktadır.²⁵⁶

İnternet ortamında cinsiyetin, yaştan ve niteliklerin önemi azalmaktadır çünkü bu ortam, gerçek dünyaya kıyasla daha aldatıcı ve yanıltıcı olabilir.²⁵⁷ Karşı taraftaki kişinin gerçek kimliğini gizlemesi²⁵⁸ muhtemeldir ve bu durum, hiç tanımadığımız veya hakkında bilgi sahibi olmadığımız kişilerle²⁵⁹ iletişim kurarken güvensizlik hissi yaratmaktadır. Kimlik bilgilerimizin bilinmemesi, bireylerin internet ortamında daha özgür ve cesur davranmalarına olanak tanımaktadır. Bu durum, kişilerin özel ve mahrem bilgilerini, fotoğraflarını paylaşmalarına yol açabilmektedir. Son zamanlarda gençler, sosyal medyayı tanıdıkları arkadaşlarıyla görüşmek, eski tanıdıklarını bulmak, uzakta olan ve yüz yüze görüşme²⁶⁰ fırsatı bulunmayan arkadaşlarla iletişim kurmak, gerçek hayatta olan arkadaşlarıyla daha fazla zaman geçirmek, buluşmak, fotoğraf ve video gibi kişisel bilgileri paylaşmak için sıkça kullanılmaktadır.²⁶¹ İnternet ortamı, bireylere yeni arkadaşlıklar kurma ve sosyal çevrelerini genişletme imkânı sunmaktadır. Ancak, bu iletişim platformlarında mahremiyet ilkelerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Geleneksel yüz yüze etkileşimlerde geçerli olan mahremiyet ilkeleri, sanal ortamlarda sıklıkla ihlal edilmektedir. Bu nedenle, internet üzerinde kurulan ilişkilerde gizlilik ve güvenlik konularına özen gösterilmesi önem arz etmektedir.²⁶²

Mahremiyet kavramı, toplum tarafından verilen anlam bağlamında genellikle cinsellikle ilişkilendirilmektedir.²⁶³ Siber alanın sunduğu özgürlük ve genel ahlaki

²⁵⁵ Ramazan Altınok, “Bir İletişim Aracı Olarak İnternet’in Aile İçi İlişkilere Etkileri: Türkiye’de Devletin ve Ailenin Konuya Bakışı” *Günümüzde Aile, Uluslararası Aile Sempozyumu*, (Ensar Neşriyat, İstanbul 2007), 629-630

²⁵⁶ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 16

²⁵⁷ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsâf*, 9/409

²⁵⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 8

²⁵⁹ Kenan Bölükbaş, “İnternet kullanımında Kadın Erkek Eşitsizliği”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). (Dicle Üniversitesi. Diyarbakır örneği, (2003)), 3

²⁶⁰ Abdullah Düvenci, “Ağ Neslinin İnternet Kullanımı Üzerindeki Sosyal Medya Etkisinin Sosyal Sapma Yaklaşımı ile İncelenmesi”, (Basılmamış Doktora Tezi), (Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Dnş.: Cem Sefa Sütçü, İstanbul, 2012), 186

²⁶¹ Düvenci, Ağ Neslinin İnternet Kullanımı, 186

²⁶² Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 21

²⁶³ Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 80

normlardan bağımsızlık, bireyleri çeşitli maskeler takarak ve “yeni kimlikler” oluşturarak internet platformlarında dolaşmaya teşvik etmektedir.²⁶⁴ İnternet ortamında yakın ilişkiler kurmak, bir kısmını kişisel mahremiyet alanından karşı tarafa açmayı gerektirir. Bu süreç, karşılıklılık ilkesiyle ilerler; “Ben bazı kişisel bilgilerimi sana anlatıyorum, sen de bana mahremiyetini paylaşıyorsun.” Sohbet ilerledikçe, mahremiyet sınırları da genişler.²⁶⁵ Her sohbet odasında veya platformda, bireyler farklı kimliklerle dolaşır ve konuşur.²⁶⁶ İnsanın bilinçaltında bulunan saldırganlık ve vahşilik duyguları, sanal ortamda serbestçe ortaya çıkabilmekte ve bu duygular, karşı tarafa tehdit, şantaj ve küfür gibi²⁶⁷ içeriklerle yansıtılabilmektedir. İnternet ortamında mahremiyetin ihlal edildiği davranışlar, mahcup edici fotoğrafların paylaşılması veya kısa mesajlarla çıplak fotoğrafların gönderilmesi gibi saldırganlık ve cinsellik temelli dürtülerle açıklanabilir. Gerçek yaşamda çaresizlik ve güçsüzlük hissi yaşayan bireyler, sanal ortamda kendilerini güçlü ve cesur hissedebilir; bu durum, bastırılmış duyguların internet ortamında özgürce ifade edilmesine neden olabilir ve mahremiyet sınırlarının ihlal edilmesine yol açabilir.²⁶⁸ Bireylerin gerçek hayattaki bastırılmış yalnızlık hissi, cinsellik ve saldırganlık dürtüsüyle sanal ortamda tatmin arayışı, duygusal doyum ve karşı cinsle bağlantı gibi gerçek hayatta ifade edilemeyen unsurların internetin sohbet odalarında ifade edildiği gözlemlenebilir. Bu durum, mahremiyet sınırlarının ve mahremiyet eğitiminin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.²⁶⁹

Günümüzde teknolojinin ilerlemesi, ailelerin çocuk yetiştirmedeki etkilerinin azaldığı, genç neslin sorumsuz, bencil ve bireysel çıkarları ön planda tutan bir yapıda yetiştiği²⁷⁰ yönünde sıkça vurgulanmaktadır. Bu durumda, mahremiyet eğitiminin önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Aileler, çocuklarını daha yakından takip etmek ve sadece cinsel eğitim değil, aynı zamanda mahremiyet konusunda da eğitmek

²⁶⁴Nihal Gürhani, “Online (Çevrimiçi) Toplumun Doğuşu” <http://kirpi.fisek.com.tr/index.php?metinno=diger/20050315135147.txt>.

²⁶⁵ Mert Denizci, “Bilişim Toplumu Bağlamında İnternet Olgusu ve Sosyopsikolojik Etkileri”, *Marmara İletişim Dergisi*, (İstanbul 2009), 15/ 55

²⁶⁶ Buhârî, “Edeb”, 52

²⁶⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40

²⁶⁸ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 22

²⁶⁹ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 22

²⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/147

durumundadır. Mahremiyet konusundaki duyarlılık gösterilmediğinde bireylerin başına gelen olumsuz olaylar sıklıkla medya organlarında yer almaktadır.²⁷¹ Özellikle devamlı sosyal medya ile meşgul olmak²⁷² aile içindeki evlilikleri etkilemektedir. Örneğin, Whatsapp’ın İtalya’da boşanmalar üzerinde %40 oranında bir etkisi olduğu ifade edilmektedir. Araştırmalar, internetin genel olarak ahlaki değerleri korumadığı yönünde bir kabulün olduğunu göstermektedir. Ülkemizde ise sosyal medyanın kişisel gelişim, ahlaki gelişim ve toplumsal değerler üzerindeki etkileri hakkında elimizde çok sayıda bilgi yoktur.²⁷³

Modernite, insan haklarına ve bireysel özgürlüklere vurgu yaparak yaşam tarzları ve zihniyetlerin evrimine yol açmıştır. Ancak, modern yapılanmalar aynı zamanda mahremiyet kavramının yapısal yapısını değiştirmiştir. Özellikle gazetecilik, reklamcılık gibi modern yaşamın içinde yer alan meslekler, temelde mahremiyetin ihlaline dayalıdır ve bu bağlamda “haber değeri”²⁷⁴ kavramı altında “rasyonelleştirilmiştir”. Medyada, şiddet, felaket, cinsellik ve kişisel itiraflar gibi unsurlar, genellikle mahremiyetin ihlaliyle ilişkilendirilerek haber değeri taşımaktadır.²⁷⁵

Mahremiyet kavramlarına dayalı yaklaşımlarla, mahremiyetin üç boyutunu tanımlamak mümkündür. Bunlardan birincisi, genellikle “bedensel/cinsel mahremiyet” ile ilişkilendirilen boyuttur. İkinci boyut ise “kişisel gizlilik hakkı” ile ilgili olup, bireyin özel hayatına dair gizliliği içerir. Mahremiyetin üçüncü ve son boyutu ise “dini ve ahlaki argümanlara” dayanmaktadır. Günümüzde, toplum içinde dinî ve ahlaki normlara ya da geleneksel değerlere uymayan yeni yaşam tarzları ortaya çıkmaktadır. Bu durum, toplumsal değişimin doğal bir sonucu olup, kuşaktan kuşağa aktarılan değerlerin yorumlanma biçiminin değiştiğini göstermektedir. Ancak, bu dönüşüm süreci özellikle mahremiyet konusunda sancılı olabilmektedir. Bireyler, geleneksel değerleri önemserken aynı zamanda modern hayatın yeni öğelerine uyum

²⁷¹ Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 72-74

²⁷² İbn Mâce, *es-Sünen* “Fiten”, 12; Tirmizî, “Zühd”, 11

²⁷³ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 29

²⁷⁴ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 80

²⁷⁵ Ali Bayer, “Mahremiyet Algısının Aile İçi Şiddetin Ortaya Çıkmasına ve Sürekliliğine Etkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/283

sağlamak durumunda kaldıkları için zihinsel bir çatışma yaşayabilirler. Söz konusu zorluklar, sosyal medya platformlarında sürekli içeriklerin paylaşıldığı bir ortamda daha belirgin hale gelmekte ve sonuç olarak mahremiyet kavramı zedelenmektedir.²⁷⁶

Günümüzde, kişisel verilerin önemli bir kısmı fotoğraf ve videolardan oluşmaktadır. Bireyler, özel yaşamlarını paylaşarak, sosyal medyada artan içerik akışı ve farklılık kaygısı nedeniyle, kendilerini dışlanmış hissetme endişesiyle birlikte merak duygusunu tetiklemektedirler.²⁷⁷ Bu durum, temelde görme, görünme ve gösterme²⁷⁸ kavramlarıyla ilgilidir. Özellikle en yaygın kullanılan sosyal medya platformlarından biri olan Facebook'un işleyişi, esasen görme ve görünme üzerine kurulmuştur.²⁷⁹ Kullanıcıların günlük yaşamlarına dair kişisel bilgileri, haberler ve özellikle fotoğraf ve video içerikleri, Facebook'un büyük veri tabanına kaydedilir ve genellikle herkese açık hâle getirilir.²⁸⁰ Facebook, bilgilerinizin eksik olduğu durumlarda uyarılar göndererek sürekli tamamlanmasını istemekte, aynı zamanda uzun süre ağa bağlı olmadığınızda bile size "Facebook'ta kaçırdığınız şeyler oldu" gibi e-postalar göndererek bilgilendirmektedir. Bununla birlikte, doğum tarihi, meşgul olduğunuz iş veya meslek gibi bilgiler paylaşıldığında, Facebook daha fazlasını talep eder. İnternet ve özellikle sosyal medya platformları, kişisel verilere karşı aç gözlü bir yaklaşım sergiler. İlgili platformlar, hangi tarihlerde hangi okula gittiğinizi, ilişki durumunuzu ve daha fazlasını öğrenmek için sürekli olarak sorular yöneltir ve kullanıcıların profil fotoğraflarını eklemeleri konusunda ısrarcı olur. Sosyal medya, sürekli olarak toplumsal sermayenizi genişletmenizi, arkadaş sayınızı artırmanızı ve bu bağlantıları sisteme işlemenizi bekler. Ancak, bu durum mahremiyetle ilgili sorunları beraberinde getirir.²⁸¹

Kendini ifşa etme ve mahremiyeti kamuya açma durumu, birçoğu için öyle bir boyuta ulaşmıştır ki, kişiler anlık paylaşımlarda bulunurken yaşadıkları mekânı,

²⁷⁶ Bayer, "Mahremiyet Algısının Aile İçi Şiddetin Ortaya Çıkmasına ve Sürekliliğine Etkisi", 2/272

²⁷⁷ Mukadder Çakır, "Sosyal Medya ve Gösteri", Sosyal Medya Araştırmaları-1, ed.: Ali Büyükaslan-Ali Murat Kırık, (Çizgi yay., Konya 2013), 55

²⁷⁸ Tirmizî, "Birr", 55

²⁷⁹ İlhan Korkmaz, "Facebook ve Mahremiyet: Görmek ve Gözetlenmek", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (Ekim-2012- Mart 2013), 5/108

²⁸⁰ Tirmizî, "Birr", 55

²⁸¹ Turan, "İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü", 16

içtikleri kahveyi,²⁸² katıldıkları etkinlikleri paylaşır ve ardından bu paylaşımların beğenilerini ve yorumlarını takip etmektedirler. Sürekli olarak çekilen ve anında paylaşılan fotoğraflar, hayatın her anını kapsar hale gelirken, gidilen her yerde çekilen görsellerin paylaşımı, sosyal medyada içerik üretimi ile özdeşleşmiş ve yaşamın bir parçası haline gelmiştir.²⁸³ Sosyal medya aracılığıyla bir yandan başkalarını gözetlerken,²⁸⁴ diğer yandan da sürekli gözetlenme durumu, mahremiyet, bireysellik, güvenlik ve insan algısını değiştirmiştir ve değiştirmeye devam edecektir.²⁸⁵

Sonuç olarak, Postmodern gösteri kültürü, tarzın ve görünüşün günlük yaşamda giderek daha fazla önem kazandığı bir ortamda, “kendini ifade etme” eylemi, zaman içinde “ifşa etme” ye dönüşmüştür.²⁸⁶ İnsanoğlu doğası gereği mahremiyeti önemseyen ve kişisel alanını koruma ihtiyacı duyan bir yapıya sahiptir. Ancak, günümüzde hem fiziksel dünyada hem de dijital ortamlarda daha samimi ilişkiler kurabilmek adına, insanlar bir parça mahremiyetlerini paylaşma gerekliliği hissetmektedirler. Bu durum, kişiyi, kendi ailesiyle veya eşiyle çekilen fotoğrafların²⁸⁷ ve videoların, özellikle sosyal medya platformlarındaki özellikle fotoğraf paylaşımına odaklanmış²⁸⁸ olan Instagram gibi geniş kitlelere ulaşan alanlarda paylaşımına kadar götürebilmektedir. Birey, içinde bulunduğu dinin inançları ya da yaşadığı toplumun ahlaki değerleri, bu tür görselleri paylaşanların artmasının, kişinin kendini ifade etme şekillerinde değişikliklere yol açabileceği gerçeğiyle karşı karşıya kalabilir. Özellikle kendi toplumumuz içerisinde düşünüldüğünde, oldukça uzun ve karmaşık bir süreç olan modernleşme sürecinde, kamusal ve özel alanların sınırları ve buna bağlı olarak erkek ve kadın arasındaki sosyal ilişkinin mahiyeti,²⁸⁹ dini bakımdan nasıl olması gerektiği konusu, mahremiyetin neyin içerisine girdiği ya da girmediği gibi konular üzerine yoğun tartışmalara sahne olmuştur.²⁹⁰

²⁸² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 8

²⁸³ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 18

²⁸⁴ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40

²⁸⁵ Hal Niedzwiecki, *Dikizleme Günlüğü*, çev.: Gökçe Gündüç, (Ayrıntı yay., İstanbul 2010), 14

²⁸⁶ Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evsaf*, 9/409

²⁸⁷ Müslim, “Nikâh”, 123, 124; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 32

²⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/147

²⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/323

²⁹⁰ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 22

Sosyal medya, bu tür tartışmalara yeni bir boyut kazandırmaktadır. Örneğin, oldukça dindar bir arkadaş grubuna sahip bir birey bile, Facebook ya da Instagram gibi platformlara girdiğinde, gönüllü bir şekilde mahremiyetini paylaşan örneklerle karşılaşabilir.²⁹¹ Dini değerlere bağlı olan bir genç adamın, eşiyle yaşadığı özel bir anı paylaşması ya da kendisiyle ilgili oldukça özel sayılabilecek bir fotoğrafı paylaşan dindar bir genç kız gibi örnekler sıklıkla görülebilir.²⁹² Bu bireyler, günlük hayatta sınırlara oldukça dikkat eden kişiler olabilirler. Sosyal medyanın ironisi, burada kendisini göstermektedir. Günlük yaşamda eleştirilen veya yapılmayan²⁹³ birçok eylemin, sosyal medya platformlarına yansıdığına normal karşılanır hale gelmesi, bireylerin ve toplumun mahremiyet kavramında önemli değişimlere yol açmaktadır. Bu durum, bireylerin ve toplumun mahremiyet anlayışında önemli dönüşümlere neden olmaktadır.²⁹⁴

3.1.4.Ev ve Mekanların Mahremiyeti

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ رَبِيعٍ قَالَ: ثَنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَامِرٍ أَنَّهُ اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتٍ فَقَالَ: أَلَيْحَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَخَادِمِهِ: (أَخْرِجْ إِلَى هَذَا فَعَلِمَهُ الْإِسْتِئْذَانَ، فَقُلْ لَهُ: قُلِ السَّلَامَ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلْ؟) فَسَمِعَهُ الرَّجُلُ فَقَالَ: السَّلَامَ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلْ؟ فَأَذِنَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَخَلَ.

Ebû Katâde demiştir ki: Âmir oğullarından bir adamın bildirdiğine göre, kendisi Peygamber (sas) evde iken “Girebilir miyim?” diyerek izin istemiş de Peygamber (sas) hizmetçisine:

- “Şu adamın yanına çık ve ona izin istemeyi öğret, ona:

- “Esselâmü aleyküm girebilir miyim demesini” söyle!” buyurmuş.

Adam da bunu işitmiş ve:

- “Esselâmü aleyküm girebilir miyim?” demiş. Bunun üzerine Peygamber (sas) ona girmesi için izin vermiş, o da Hazret-i Peygamberin huzuruna girmiştir.²⁹⁵

Peygamber Efendimiz’in hadis-i şerifinde, kişilerin evlere ve mahrem alanlara girmeden önce izin almaları ve selam vermeleri gerektiği hususunda uyarılarda

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/147

²⁹² Müslim, “Nikâh” 123, 124

²⁹³ Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evsaf*, 9/409

²⁹⁴ Ekmel Geçer, Sosyal Medya: Çocuklar, Büyükler ve Gerçekler, *Diyanet Dergi*, (Mart 2017), 315,63

²⁹⁵ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 127

bulunmaktadır. Ev ve meskenler, bireylerin özel alanları olup, bu alanlarda kişiler daha rahat ve serbest bir şekilde davranış sergileyebilirler. Peygamber Efendimiz'den önceki dönemlerde, insanların izin almaksızın evlere girebildikleri, bu durumun ise uygunsuz sahnelerle karşılaşılmasına yol açtığı bilinmektedir. Bu tür durumlar, toplumsal ahlakın zedelenmesine ve fitnelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İslam dini, bireylerin mahremiyetine önem vererek, bu ilkeyi medeniyetin önemli bir parçası olarak konumlandırmış ve toplumsal ahlakı koruyucu bir çerçeve sunmuştur.

İslam, insanların kendi kişisel mahremiyetlerini korumalarının yanı sıra başkalarının mahremiyet ve iffetlerine de saygı göstermelerini vurgulamaktadır.²⁹⁶ Bu, Peygamber Efendimiz 'in getirdiği medeniyetin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Dinimiz, insanın onurunu, şerefini ve kişisel mahremiyetini korumanın önemini vurgularken, aynı zamanda toplum içinde diğer bireylerin özel alanlarına saygı duyulması gerektiğini öğütler. Bu prensip, İslam'ın temel değerlerinden biri olarak insanlar arasında karşılıklı saygı ve mahremiyetin korunmasını sağlamaya yöneliktir. Dinin medeniyet anlayışında, mahremiyet ve kişisel gizlilik kavramları, insan hakları ve toplumsal denge açısından hayati bir rol oynar. Mahremiyet duygusu, insanlık tarihi boyunca var olmuş ve fitrî bir özellik olarak kabul edilmiştir. Bu duygu, zaman içerisinde çeşitli toplumların inançlarına, değer sistemlerine ve kültürel yapılarına göre farklılaşmış ve bu bağlamda içeriği ile kullanım alanı çeşitlenmiştir. Ancak, mahremiyet kavramının belirlenmesinde en önemli etkenlerden biri, içeriğin ve uygulamanın şekillenmesinde önemli bir belirleyici unsur olan dinin varlığıdır.²⁹⁷

Tarihsel süreç içinde, mahremiyet kavramı farklı toplum ve kültürlerde değişiklik göstermiş olsa da dinin bu kavramın tanımı ve uygulaması üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Din, mahremiyet duygusunun anlamı, sınırları ve korunması gereken alanlar konusunda toplumlara rehberlik etmiş ve bu kavramın içeriğinin

²⁹⁶ Yusuf Şen, "İslâm Hukuku Açısından Aile İçi Mahremiyetin İhlâli ve Boşanmalara Etkisi", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/249

²⁹⁷ Nevzat Aydın, "Hz. Peygamber'in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/289

belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle, mahremiyet kavramının anlamı ve kullanımı konusunda dinin etkisi göz ardı edilemez bir faktördür.²⁹⁸

“Mesken” kelimesi, kökeni “sekene” olan Arapça bir terim olup, sözlük anlamında “durma, huzur ve rahat bulma” anlamlarını ifade etmektedir.²⁹⁹ Ayrıca, “mesken” ve onun çoğulu olan “mesâkin” terimleri de on iki âyette³⁰⁰ bu anlamda kullanılmıştır. Bu kavramlar, Arapça kökenli olan “sekene”nin “konaklama ve geceleme yeri” anlamını ifade etmesinden türetilmiş olup, fıkıh terimi olarak bireylerin yerleşik hayatlarını sürdürdükleri yerleri anlatır. Kur’an’da geçen bu terimler, sözlük anlamları ve toplumdaki kullanımıyla ilişkilendirilerek, yerleşik hayat ve sürekli ikamet gibi kavramlar üzerinde vurgu yaparlar.³⁰¹

İnsan, kendi insanî niteliklerini sürdürdüğü sürece, içinde gizlenen ve bilinmeyen yönleri olan bir varlıktır. Bu insanî özelliklerini kaybetmiş olanlar, genellikle koruyacakları veya saklayacakları değerleri olmadığı için belirgin bir şekilde insanî niteliklerini yitirmişlerdir. İnsanın sığınabileceği, korunabileceği, gizlenebileceği, huzur ve sükûn bulabileceği³⁰² yer olan konut, bu bağlamda “harem”³⁰³ olarak nitelendirilebilir. Yani ev, mahremiyetin korunduğu bir mekân olarak değerlendirilir ve ev ile mahremiyet kavramları birbirinden ayrılamaz bir ilişki içindedir. Mahremiyetin tüm unsurlarıyla var olabilmesi, konutun mahremiyetine bağlıdır.³⁰⁴

Mahremiyetin kapsamı içinde, konut mahremiyeti önemli bir unsurdur. Bu bağlamda konut mahremiyeti, aile yaşamını da içine alır. Özel yaşamın ve aile hayatının gizliliğinin sağlanması noktasında konut, mahremiyeti korunan bir alan

²⁹⁸ Mustafa Yıldırım, “Mekân, Ortam ve Çevre Faktörleri Bağlamında Sosyolojik Açıdan Mahremiyet”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016, 2/427

²⁹⁹ Hamdi Döndüren, “Mesken”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 19.01.2024).

³⁰⁰ et-Tevbe, 9/24, 72; İbrahim, 14/37; en-Nahl, 16/80; Tâha, 20/128; el-Kasas, 28/58; es-Secde, 32/26; es-Sebe, 34/15; el-Ahkâf, 46/25

³⁰¹ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/291

³⁰² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1448

³⁰³ Abdülkerim Özaydın, Nebi Bozkurt, “Harem”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 20.01.2024).

³⁰⁴ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/291

olarak değerlendirilir. Modern hukuk literatüründe bu duruma konut dokunulmazlığı veya özel hayatın korunması terimleriyle atıfta bulunmaktadır.³⁰⁵

Ev, sadece doğal etmenlerden kaynaklanan beklenen ve beklenmeyen değişikliklere karşı koruma sağlamakla³⁰⁶ kalmaz, aynı zamanda içerisindeki sakinleri dışarıdan gelen gözlerden³⁰⁷ gizler, dış müdahale ve tehditlerden korur. Ev,³⁰⁸ mahrem ve özel olanı saklayarak, bireyleri dış dünyanın gözlerinden uzak tutar. Ev ortamı, insanlara dış dünyada yaşayamayacakları özgürlükleri yaşama imkânı sunar. Bu bakımdan, ev içi mahremiyet, dış müdahalenin olmadığı, özel ve kişisel alan olarak değerlendirilir. Toplumun gözetlenip sürekli izlendiği dış ortamların aksine, insanlar sadece evlerinde özel zaman geçirme özgürlüğüne sahiptirler. Her bir toplum, kendi konutlarını oluşturarak hem kendini ifade etmekte hem de temsil etmektedir. Toplumların kültürel özellikleri, düşünce yapısı ve yaşam tarzı, konut yapılarına yansımaktadır. Çünkü yapılan biçim, kültürel bir ifadedir ve kültürel öğeleri içinde barındırır. Konutların inşası belirli bir biçimde gerçekleşir; bu biçime yön veren unsurlar ise inanç, düşünce yapısı ve algıdır.

İslam’a göre, insanın fitratında var olan mahremiyet duygusu, evin sağladığı bir ortamda korunur.³⁰⁹ Ev, bir sığınak, korunma ve gizlenme alanıdır; diğer bir deyişle, dış dünyaya göre kapalıdır, özeldir. Bundan dolayı evlerimize “haram” statüsü verilmiş, içinde ikamet eden kişinin rızası alınmadan evlere girilmesi yasaklanmıştır.³¹⁰ Rabbimiz mahremiyetin değerini vurgulayarak mesken mahremiyetini kurallarla düzenlemiştir. Aile hayatı, bu mahremiyetle yakından ilişkilendirildiği için mesken mahremiyetinin ihlal edilmesi veya kaybedilmesi, toplumlar için temelde aile yapısını tehdit eden bir sürece yol açabilir.³¹¹

Mahremiyetin korunması, sosyal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için hayati öneme sahiptir. Kişilerin sosyal medyada devamlı gözetim altında olması sebebi

³⁰⁵ Kahraman, *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği*, 57-98

³⁰⁶ Ebû Dâvûd, “İmâre”, 10

³⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 126

³⁰⁸ Buhârî, “Nikâh”, 18

³⁰⁹ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/289

³¹⁰ Tirmizî, “Salât”, 148

³¹¹ Zekiye Sönmez, “Kur'an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/460

ile samimi ilişkiler oluşamaz. Mahremiyet, bireylerin özel alanlarının ve sınırlarının korunmasıyla birlikte toplum içindeki ilişkilerin derinleşmesine ve sağlıklı bir iletişim ortamının oluşturulmasına katkı sağlar. Bu sebeple, mahremiyetin toplumsal dinamikler açısından değeri büyüktür ve insan ilişkilerinin sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi için gerekli bir unsurdur.³¹²

Modern toplumda, konut mahremiyeti kavramında değişim ve evrim³¹³ gözlemlenmektedir, bu da değişen algılar ve kavramlarla ilişkilendirilebilir. Özellikle gençler arasında, evin geleneksel anlamda tamamen mahrem bir alan olarak algılanma düzeyinde bir azalma veya daha esnek bir yaklaşımın benimsenmesi gözlemlenmektedir. Bu değişim, örneğin, akşam saatlerinde mahalle sakinlerinin perdelerini kapatmaması, balkonlarda rahat kıyafetlerle oturulması, eşler veya sevgililerle samimi davranışların sergilenmesi ve çevreyi gözlemleme gibi eylemlerin normalleştiği bir ortamın oluştuğunu işaret etmektedir. Toplumdaki sosyo-ekonomik değişimler ve çeşitli etkiler, insanların evlerinin iç mekânlarının dışarıdan görünmesine olan duyarlılığını azaltmış gibi gözükmektedir. Artan gelir düzeyine bağlı olarak, perde kullanımı gibi geleneksel mahremiyet alışkanlıkları azalmıştır. İnsanlar, iç mekânlarının dışarıdan görülmesinden kaynaklanan rahatsızlık duygusunu, belirli etkenlerin etkisiyle daha az hissetmeye başlamışlardır. Bu durum, mahremiyet kavramının toplumsal dinamiklerinde ve ev içi mahremiyetin algılanışında belirgin bir değişim sürecine işaret etmektedir.

Kadın, ev ortamında özgürdür. Ancak, bu durumu rahatsız edici bulan bazı bireyler, kadını daha görünür hale getirmek amacıyla evin mimarisini değiştirerek Fransız pencereler, perdeler ve mutfak düzenlemeleri gibi değişiklikler yapmışlardır. Bu değişiklikler, evin dışarıya daha fazla açılmasına ve dolayısıyla kadının mahremiyetinin gölge düşürülmesine³¹⁴ sebep olmuştur.³¹⁵ Bu durum, evin iç mekânının dışarıya daha fazla açılmasıyla birlikte, kadının mahremiyet alanının zayıflamasına ve dışarıya daha fazla maruz kalmasına yol açmıştır. Bu da evin mahremiyetin korunması amacıyla yapılan değişikliklerin kadının mahremiyeti

³¹² Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/289

³¹³ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 4

³¹⁴ Buhârî, “Nikâh”, 111, 112

³¹⁵ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/290

üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Bu tür mimari değişiklikler, kadının özel alanının ihlal edilmesiyle sonuçlanmış ve mahremiyetin korunmasına yönelik geleneksel uygulamaların zayıflamasına yol açmıştır.³¹⁶

Dini değerlerin erozyona uğraması ve aile yapısındaki evrimsel değişimler, ev mahremiyetinin kaybolmasına sebebiyet vermektedir. Günümüzde, İslami yaşam tarzı ve perspektifi, iç ve dış etkenlerin etkisiyle ciddi biçimde zedelenmiş durumdadır ve bu durum, mesken mahremiyetinin eskisi kadar önemsenmemesine sebep olmuştur.

Evlerimizin, dini prensiplere uygun olarak düzenlenmesi³¹⁷ ve değişikliklere tabi tutulması, yalnızca aileyi ve toplumu yeniden inşa etmek suretiyle mümkündür. Dinimiz, bireylerin müstakil mülk ve konut sahibi olmalarını tavsiye eder.³¹⁸ Meskenin, kocanın mali durumuna, gelenek ve göreneklere uygun olarak düzenlenmiş ve bağımsız bir nitelik taşıması gerektiği belirtilir.³¹⁹ Peygamberimiz bazı rivayetlerinde, Bireyin yaşayacağı konutun rahatsızlık verici olması durumunda - mümkünse olumsuzlukların düzeltilmesi gerektiğini, olumsuzluk devam ederse ise evin terk edilmesi³²⁰ gerektiğini- ifade ederken, diğer yandan evin bulunduğu çevrenin önemine vurgu yapmaktadır.³²¹

Dinimiz, aile yaşamını teşvik ederken, aynı zamanda aile fertleri arasındaki mahremiyetin korunmasını da büyük bir önemle vurgulamıştır. Meskenin, mahremiyet prensiplerine uygun bir şekilde düzenlenmesi³²² gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, evin helâl kazançlarla inşa edilmesi³²³ veya helâl kazançlarla kirasının ödenmesinin de önemli olduğu üzerinde durulmuştur. İnsanın mahremiyet alanı olarak kabul edilen mesken, İslam medeniyetinin dünya üzerindeki bir yansıması olarak değerlendirilmiş ve İslam toplumunun arazi üzerindeki damgası olarak nitelendirilmiştir.³²⁴

Müslüman toplumun konutlarında, belirli fiziksel düzenlemeler mahremiyetin sağlanmasına yönelik olarak düşünülür. Bu düzenlemeler arasında, ebeveynler için

³¹⁶ Huriye Martı, “*Sorularla Mahremiyet Bililinci*”, (DİB Yay., Ankara, 2019), 46

³¹⁷ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 4

³¹⁸ Buhârî, “Nikâh”, 18

³¹⁹ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/295

³²⁰ Ebu Dâvud, “Edeb”, 160

³²¹ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/295

³²² Ebû Dâvud, “Tahâret”, 4

³²³ Ebu Dâvud, “İmâre”, 10; “Ruhn”, 24

³²⁴ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/295

banyolu bir yatak odası, ergenlik çağına gelmiş her çocuk için ayrı birer oda tercih edilir. Eğer imkânsızlık durumu söz konusuysa, ergenlik çağındaki erkekler için bir oda, bayanlar içinde kendi özeline ait kızın bir odası olmalıdır. Ayrıca, imkânlar ölçüsünde haremlik ve selamlık gibi ayrı alanlar bulundurulması da tercih edilen düzenlemeler arasındadır. Bu düzenlemeler,³²⁵ ev içindeki aile üyelerinin mahremiyetinin korunmasına katkı sağlar ve İslam medeniyetinin evin iç mekân düzenlemelerine verdiği önemi yansıtır.³²⁶

İslam'ın getirdiği prensipler, meskenlerin temel yapısal özelliklerinde köklü bir değişikliğe yol açmamıştır. Bununla birlikte, aile üyeleri arasındaki mahremiyetin korunması amacıyla belirli uygulamalar ve düzenlemeler, Müslüman toplumda özgün bir mimari kimliğin oluşmasına katkı sağlamıştır. İslami uygulamalar arasında, her çocuğun kendine ait özel bir odaya sahip olması, bir kimsenin başka bir kimsenin odasına girerken kapıyı vurarak izin istemesi³²⁷ ve çocukların belirli bir yaştan sonra ayrı yataklarda yatırılması gibi hususlar önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca, komşuların haklarına saygı gösterilerek binaların konumlandırılması da dikkate alınan bir diğer önemli konudur. Bu prensipler, Müslüman toplumlarda mimari yapıların belirli özelliklere sahip olmasını sağlamış ve aile içi mahremiyetin korunmasına yönelik sosyal normların mimari düzenlemelere yansımaları temsil etmiştir.³²⁸ Balkonlarımız, iç çamaşırlarının başkaları tarafından görülecek şekilde sergilenmemesi gereken bir alanın, balkonlar aracılığıyla dışarıya açılmasını temsil etmiştir. Balkonun ev mahremiyetindeki bu değişiklik, Batı medeniyetinin etkisiyle gerçekleşmiş bir ihmali yansıtmıştır. Günümüzde yaygınlaşan Fransız pencereleri, camlar ya da store perde modası gibi mimari değişimler, İslami yaşam tarzına yönelik bir saldırı olarak algılanmaktadır. Bu değişiklikler, ev mahremiyetinin dışarıya doğru açılması ve geleneksel mahremiyet değerlerine karşı bir duruş olarak yorumlanmaktadır. Ev içerisinde mahremiyetin korunmasına uygun şekilde banyo imkanları bulunmalıdır. İslam öncesi dönemde de düşünülen ancak İslamiyet'in ardından abdest almak ve gusül yapmak için evlerde önemli bir yer edinmiş olan bu

³²⁵ Çelikoğlu, “Mahremiyetin Dönüşümü”, 26

³²⁶ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/296

³²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/280; Tirmizî, “Salât”, 148

³²⁸ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/298

mekanlar, ev yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bugünün dünyasında hanelerimizin mimarisinde yer alan yatak odası banyoları, mahremiyetin korunması açısından olumlu bir gelişmedir ve bu bağlamda dikkate değerdir. Bu banyo tesisleri, özellikle ev içerisinde mahremiyeti sağlama ve kişisel bakım ihtiyaçlarını karşılama konusunda önemli bir işleve sahiptir.

Bir meskenin planı³²⁹, tasarımı, yapımı, ölçüleri, mimarisi ve genel görünümü gibi her yönü, ilgili medeniyetin ruhunu taşır. Meskenin yapısı ve düzenlemesi, sadece fiziksel ihtiyaçları karşılamakla kalmaz, aynı zamanda içinde yaşanacak medeniyetin değerlerini yansıtır ve toplumun ahlaki gelişimine katkıda bulunur.³³⁰

“Apartman” terimi, ticari işletmelerin, otellerin, kahvehanelerin ve diğer umuma açık alanların bulunduğu yapıları ifade eder; dolayısıyla konut kullanımı açısından mahremiyet düzeyi düşük ve ideal standartlardan uzaktır. Bu durum, mahremiyetin azalması, kişisel mahremiyetin ifşa olması ve komşular arasında uzaklaşma eğiliminin artmasına sebep olabilir. Eski dönem evlerinde atalarımız, mahremiyeti her zaman öncelikli bir ilke olarak benimsemiş ve evlerini bu prensibe göre inşa etmişlerdir. Evlerin genellikle bahçe avlusuna dönük mimari ile inşa edilmesi,³³¹ mahremiyetin korunmasına yönelik bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca, komşu eve ve yola bakan cephelerde pencere sayısının az ve boyutlarının küçük tutulması da bu mahremiyet ilkesinin somut örnekleri arasında yer almaktadır. Bu evlerde çoğunlukla, avluya bakan pencerelerin tercih edildiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, insanların konforlu yaşam arzuları ve mahremiyetlerinin korunduğu eski dönem mimari özelliklerine sahip evlerin bulunamaması sebebiyle, konforlu fakat mahremiyetin ihlal edildiği apartmanlara olan ilginin arttığı ifade edilebilir.³³²

Apartmanlar, Batı’dan alınan bir mekân biçimi değil, Batı kültürü ve yaşam biçiminden etkilenilerek geliştirilmiştir. Bu nedenle, apartmanların ortaya çıkışında insan odaklı bir bakış açısından ziyade, kâr ve çıkar odaklı bir yapılanma göze çarpmaktadır. Bu durum günümüzde, insanların mahremiyeti koruma ve diğer

³²⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/467

³³⁰ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/298

³³¹ İbn Mâce, *es-Sünen* “Ruhn”, 24

³³² Nalan Çelikoğlu, “Türkiye’de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007), 19

açılardan bağımsız evleri apartmanlara tercih etme eğilimine yol açmıştır.³³³ Mahremiyet perspektifinden bakıldığında, dar ve küçük konutlarda mahremiyetin korunamayacağı ve bu durumun buna bağlı değerlerin yitirilmesine neden olabileceği ifade edilebilir. Özellikle müstakil olmayan ve sınırlı alanlarda, akraba dahi olsa yakın ilişkilerde, istenen davranışların ve gereken mahremiyetin sağlanamaması endişesi aile bireylerini rahatsız edebilir. Misafirlerin konaklama süreleri³³⁴ boyunca mahremiyetin sürekli bir şekilde ihlal edilebileceği düşüncesi de bu durumu etkileyebilir. Dinî ölçüler ve mahremiyetin korunmasına dair kaygılar, dar alanlarda yaşanan bu durumlarda daha belirgin hale gelebilir. Bu tür mahremiyetin ihlal edilebilecek ortamlardan korunmak adına, geniş³³⁵ ve müstakil bir konutun³³⁶ tercih edilmesi gerekliliği üzerinde durulabilir.³³⁷

Bir bireyin evinde, kılık-kıyafet tercihlerini özgürce yaşayabilmesi ve mahremiyetini koruyabilmesi için müstakil bir odaya sahip olması gerekliliği önem arz etmektedir. Özellikle ergenlik çağındaki her çocuk için ayrı bir oda olması, kişisel mahremiyetin ve özel alanın korunması açısından önemlidir. Ortak kullanılan bir odada, giyinme, yatma ve kişisel temizlik gibi durumlarda mahremiyetin ihlal edilebileceği düşünülür. Bu sebeple, çocukların iç çamaşırları ve özel eşyaları gibi özel alanlara ihtiyaç duyabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuklara ait özel kişisel odaların bulunması, bu odalarda çocukların rahatça kişisel temizlik, bakım ve giyinme gibi faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri, mahremiyet açısından büyük önem taşımaktadır.³³⁸ Yer sıkıntısı gibi sebepler göz önünde bulundurularak, bu konunun ertelenmemesi ve çözüm için gerekirse alternatif odalarda köşelerin ayrılması önemlidir. Uzmanlar, çocuğun annesiyle aynı odada yatmamasının, kişisel bir odasının olması gerektiği tavsiyesinde bulunmuşlardır. Çünkü bazı ruhsal sorunların, ebeveynlerle aynı odada yatıp kalkmaktan kaynaklandığı bilimsel olarak kabul görmektedir.³³⁹

³³³ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/299

³³⁴ Buhârî, “Edeb”, 85

³³⁵ Buhârî, “Nikâh”, 18

³³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/467

³³⁷ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/300

³³⁸ Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, “Kahire” 1379, 3/407- 498; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, Haydarabad 1355, 4/167

³³⁹ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/301

Nûr Suresi'nin 58. âyet-i kerîmesinde, Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“(Ey iman edenler! Ellerinizi altında bulunanlar (köleleriniz) ve sizden henüz bulûğ çağına ermemiş olanlar, günde üç defa; sabah namazından önce, öğleyin elbiselerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza girecekleri zaman) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin soyunup dökündüğünüz vakitlerdir. Bu vakitlerin dışında (izinsiz girme konusunda) ne size ne onlara bir günah vardır. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. Allah, âyetlerini size işte böylece açıklar. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir) ve aynı surenin 59. âyet-i kerîmesinde (Çocuklarınız erginlik çağına geldiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte Allah âyetlerini size böyle açıklar. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir)”.

Bu âyetler bize ev içerisinde mahremiyetin korunması gereken durumlarda izin alınmasını³⁴⁰ emretmektedir. Çocukların ergenlik çağına geldiklerinde ayrı odalarda kalmasının uygun olduğunu ima etmektedir. Dinimize göre, bir bireyin evinin mahremiyet ilkesine uygun olarak en az iki gözlü odası olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu şartın sağlanamadığı durumlarda ise, bir ayırıcı aparat kullanılarak odanın ikiye bölünmesi gerektiği belirtilmektedir. Hadislerde, ergenlik çağına ulaşmış çocukların, özellikle de kız ve erkek çocukların odalarının ayrılması gerektiği vurgulanır.³⁴¹ Bu da mahremiyetin korunması ve ev içindeki bireylerin özel alanlarının sağlanması amacıyla önerilen bir düzenlemeyi ifade eder.³⁴²

Peygamberimiz bizzat yaşantısıyla da mahremiyete verdiği önemi göstermiştir. Bir hadiste Ebû Hüreyre hazretleri peygamberimizin yaşamış olduğu bir olayı şöyle nakletmiştir. Peygamber Efendimiz, hanesinde istirahat ederken evini gözetleyen bir kişiyi fark etmiş ve bu kişiyi derhal oradan uzaklaştırmıştır. Bu olay, özel hayatın mahremiyetini ihlal eden bir davranışa karşı Peygamber Efendimiz'in tepkisini göstermektedir. Bu kişi, Hz. Peygamberimizi kızdırmış ve onun bedduasına maruz kalmıştır.³⁴³ “Müsaade olmaksızın evlere girme” ahlaki bir prensip olarak kabul edilebilir ve bireylerin evlerinin mahremiyetini korumak için alınan önemli bir

³⁴⁰ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 126, 127; Tirmizî, “İstîzan”, 18

³⁴¹ Ebû Dâvûd, “Salât”, 25

³⁴² Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/302

³⁴³ Mehmet Emin Özaşar, “vd.”, *Hadislerle İslâm*, (İstanbul, DİB Yay., 2020), 4/90

tedbirdir. Bu ilke, kişilerin özel ve ailevi hayatlarının mahremiyetini sağlamak amacıyla öngörülmüştür. Başka bir kişinin evine girerken veya aile içinde, özellikle de genellikle büyüklerin odalarına girmek istendiğinde, izin istenmesi medeni yaşamın gerekliliklerinden biridir. Bu kuralların getirilişi, cinsellik veya özel vücut bölgelerinin korunmasını değil, aynı zamanda bireylerin evleri aracılığıyla korudukları tüm değerleri kapsamaktadır. Bu anlayış, insanların kişisel alanlarını korumak için benimsedikleri bir adab-ı muaşarattır ve evlerin mahremiyetini korumak adına önemlidir. Cahiliye döneminde, evlerin mahremiyeti genel olarak kabul edilmiş olmasına rağmen, toplum üyeleri birinin evine gittiklerinde izin almadan ve sahibini selamlamadan evlere girme konusunda yeterince dikkatli davranmamışlardır.³⁴⁴ Nûr Suresi'nin 27. âyeti, müminlere, başka evlere izin almadan girmeden önce sahiplerine selam verip izin almalarını tavsiye etmektedir. Bu âyet, ziyaret ettiği evin sahibine saygı gösterme ve izin alma gerekliliğini vurgular. Ayrıca, aile içindeki mahremiyetin korunması için, Nûr Suresi'nin 58-59. âyetleri, aile bireylerinin birbirlerinin odalarına girmeden önce izin almalarını öğütler. Kur'an'ı Kerim'in bu emri, ilk Müslümanlara meskenlere saygılı bir şekilde girmelerini ve ev içi mahremiyete dikkat etmelerini sağlamak amacıyla gelmiştir. Bu şekilde Kur'an, toplum üyelerine meskenlere saygı adabını öğreterek evlerin mahremiyetini koruma konusunda bilinçlendirmeyi hedeflemiştir.³⁴⁵

Rib'î b. Hırâş, bir Benî Âmir mensubu olan kişiden aktarmıştır: “Peygamber (sav), evinde istirahat ederken, peygamberimizin yanına girebilmek için izin istemek amacıyla “*evin içerisine girebilir miyim?*” diye sordu. Peygamberimiz de evin hizmetlisine, “*Dışarı git ve gelen kişiye izin alma usulünü göster ve ilk önce selam vererek eve girmek için izin almasını aktar!*” buyurdu. Bu kişi talimatı duymuş olmasına rağmen hizmetlinin gelmesini beklemeden, “*selam vererek, hanenize gelebilir miyim?*” diye sordu. Peygamber (sav) adamın talebini kabul ederek ona izin verdi ve kişi içeri girdi.”³⁴⁶

³⁴⁴ Kahraman, *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği*, 145.

³⁴⁵ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/310

³⁴⁶ Ebû Dâvud, “Edeb”, 137

Osmanlı dönemindeki üç metrelik duvarlarla çevrili avlular, evlerin içerisindeki mahremiyet ve İslami özellikleri koruma amacı taşımaktaydı. Ancak bu yapısal değişiklikler, duvarların yıkılması ve ortadan kalkmasıyla birlikte, evlerin ve içlerindeki dış dünyaya açılmasının ilk adımlarını oluşturmuştur. Evlerde iç mekândaki nefes alma ihtiyacı nedeniyle nefes delikleri aranmış, balkonlar eklenmiş, pencereler büyütülmüş ve halkın yoğun geçtiği bölgelere sıfır mesafede yapılarak tül perdeler yaygınlaştırılmıştır. Bu değişimler, İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti tipi evler arasında bir kayma yaşandığını göstermektedir.³⁴⁷ Oturacağımız evin planlamasını, bizimle aynı düşünceye sahip olmayan ve ahlaki değerlere yeterince önem vermeyen birine yaptırmamız durumunda, mahremiyet kurallarına gereken özen gösterilmeyebilir. Bu da evimizin mahremiyet sınırlarının yanlış belirlenmesine yol açabilir. Buna misal verecek olursak, işlevsellik açısından eksiklik gösterebilecek bir evde, çocukların çalışma ve uyuma alanları ya da ebeveynlerin özel ihtiyaçlarını karşılayacak odaların yetersiz olabileceği durumlar söz konusu olabilir. Günümüz toplum mimarisi, insanların gerçek ihtiyaçlarına göre değil, sosyal medya ve televizyonlarda örnek olarak gösterilen Avrupa standartlarına göre şekillenmektedir. Bu durum, aile yapımıza, kültürümüze, örf ve adetlerimize ve mahremiyet ilkelerimize tamamen zıt bir yaklaşımdır. Toplumumuzun kendine özgü değerlerine uygun olmayan bu mimari anlayış, geleneksel yaşam biçimimizi ve mahremiyetimizi olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, bir ailenin alaturka tuvalet ya da banyo gibi basit isteklerini dikkate almak yerine, alafranga tuvalet ve banyo gibi standartları ön plana çıkarabilir. Bu durumda, evlerin tasarımı ve planlamasında bireylerin özel ihtiyaçları ve tercihleri dikkate alınmazsa, mahremiyetin korunması ve yaşam alanlarının işlevselliği konusunda zorluklar ortaya çıkabilir.³⁴⁸

Mesken, aile yaşamının huzur bulduğu ve saadetin inşa edildiği yer olarak kabul edilir. Ancak bu saadet yuvası, sünnetin belirlediği ideal ölçüler ve prensipler doğrultusunda inşa edildiğinde mümkündür. Meskenlerin planlanması ve yapım sürecinde,³⁴⁹ israf ve gösterişten kaçınılarak, iç ve dış mimari tasarımda İslami değerlere, mahremiyet unsurlarına özen gösterilmelidir. Bu yaklaşım, evlerin

³⁴⁷ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/308

³⁴⁸ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/309

³⁴⁹ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 4

tasarımında estetik ve işlevsellikle birlikte İslami ölçülerin de dikkate alınmasını sağlar. Bu şekilde yapılan planlamalar, aile yaşamının huzur ve saadetini destekleyebilir, ancak aynı zamanda İslami değerlerin korunmasına da katkı sağlar.³⁵⁰

İslam toplumundaki mahremiyet hassasiyetinin açık bir örneği olarak şu belirtilebilir: Geçmişte Anadolu’da bulunan evlerin kapılarına iki farklı tokmak takılırdı. Bunlardan biri üstte bulunan ve kalın ses çıkaran tokmak, yabancı erkek misafirler için ayrılmıştı. Diğeri ise altta yer alan ve ince ses çıkaran tokmak ise ev halkı ve kadın misafirler için kullanılırdı. Bu uygulama, ev sakinlerinin ani gelişen ziyaretçilere karşı hazırlıksız yakalanmasını önlemeyi amaçlamaktaydı. Evine girmek, bir başkasının mülkünde bir eylem gerçekleştirmek anlamına gelir ve bu nedenle bu eylem, mülk sahibinin izniyle gerçekleşmelidir. İslam’ın Sünneti, izin isteme şekil ve adabını, bir evi ziyaret ederken dikkat edilmesi gereken hususları belirterek bu konuda rehberlik sunmuştur.³⁵¹

Peygamberimizin ev ziyaretinde bizlere öğretmiş olduğu adaba göre, ziyaret ettiği bir evin kapısına geldiğinde doğrudan kapıya yüzünü dönmezdi. Bizlere de peygamberimiz, Hanenin giriş kapısının önünde durarak içeriden çıkanı görmek yerine, kapının yan tarafında durarak önüne bakar şekilde içeriden ses gelmesini beklememizin daha uygun olacağını bizlere bildirmiştir.³⁵² Diğer bir rivayette ise Allah’ın Elçisi, içeri girmek için kapının tam karşısına geçen kişiye nasıl durması gerektiği³⁵³ konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Bu hadisler, yabancı bir eve geldiğimizde kapıyı çalarken veya zile basarken uygun duruş adabını belirtir.³⁵⁴ Hanenin giriş kapısının önünde durarak içeriden çıkanı görmek yerine, kapının yan tarafında durarak önüne bakar şekilde içeriden ses gelmesini beklemek daha uygun olacaktır.³⁵⁵ Peygamberimizin bizlere öğretmiş olduğuna göre evin içine dahil olmak isteyen kişi üç defa selam verip ya da kapı çalarak³⁵⁶ içeri girebilir. İzin verilmezse geri dönülmesi tavsiye edilir. İslam dinimiz, aile içindeki fertler arasında da

³⁵⁰ Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, 2/1, 81

³⁵¹ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/311

³⁵² Ebû Dâvud, “Edeb” 128

³⁵³ Buhârî, “İstîzan”, 11; Müslim, “Âdâb”, 40

³⁵⁴ Müslim, “Edep”, 33

³⁵⁵ Ebû Dâvud, “Edeb” 126

³⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, el-Müsneid, 5/280; Tirmizî, “Salât”, 148

mahremiyetin korunması gerektiği prensibini vurgulamaktadır. Bu mahremiyet algısı, sadece aile dışındaki kişilere değil, aynı zamanda evin içindeki tüm bireylere yöneliktir, zira Kur’ân ve hadislerde geçen ifadeler, aile fertlerinin belirli vakitlerde birbirlerinden izin alarak odalara girmeleri veya çıkmaları gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır. Özellikle yatak odaları veya kişisel alanlar, izin almadan girilmemesi gereken alanlar olarak belirtilmiştir. Bu tür düzenlemelerin, toplumsal ihtiyaçlardan kaynaklandığı ve mahremiyetin korunmasının önemine vurgu yaptığı görülmektedir.³⁵⁷

Peygamber Efendimize gelen bir kişi, annesinin yanına girerken izin alıp almayacağını sormuştur. Peygamber Efendimiz ise “Ne kadar annen de olsa yine yanına girerken izin almalısın”³⁵⁸ buyurarak, mahremiyetin korunmasının aile içinde bile önemli olduğunu vurgulamıştır.³⁵⁹

İslam’ın mesken mahremiyetine verdiği değer, sadece fiziksel girişlerle sınırlı değildir, aynı zamanda bakma, gözetleme veya dinleme gibi davranışları da kapsar. Bir Müslümanın, başka bir Müslümanı evinin penceresinden gizlice izlemesi veya kapı deliğinden seyretmesi dinimizce kesinlikle menedilmiştir.³⁶⁰ Çünkü bu tür davranışlar, bakan kişi açısından ahlaki bir düşüklüğü ifade ederken, bakılan kişi için mahcubiyet ve huzursuzluk kaynağı olabilir. İnsanların özünde, beden utancı olarak adlandırılan bir utanç duygusu mevcuttur ve insanlar, genellikle kıyafetli olsalar bile evlerinin iç kısımlarının görülmesinden rahatsız olabilirler. Hz. Peygamber, dışarıdan yapılan gözetleme veya röntgencilik³⁶¹ faaliyetlerini, meskenin izinsiz³⁶² olarak tecavüz edilmesiyle aynı düzeyde tutarak helal olmayan bir davranış olarak değerlendirmiştir. Peygamberimiz bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur, Evin içine bakan sanki evin içine dahil olmuş gibi olur” buyurmuştur.³⁶³ Dinin prensipleri, evlerin iç

³⁵⁷ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/312

³⁵⁸ Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, thk. M. Fuad Abdülbâki, (Çağrı Yay., İstanbul 1992), “İsti’zân”, 1

³⁵⁹ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/312.

³⁶⁰ Ebû Dâvûd, “Taharet”, 43

³⁶¹ Ebû Dâvud, “Edeb”, 126

³⁶² Ebû Dâvud, “Edeb”, 136

³⁶³ İbn Mâce, *es-Sünen*, “Nikah”, 28

mahremiyetinin, dışarıdan izinsiz müdahalelerle³⁶⁴ korunması gerektiği noktasında hassasiyet göstermektedir.

Peygamberimiz, bir hadisinde “Bir kimse, kapısı açık bırakılmış veya giriş kısmında perde olmayan bir eve uğrar da içeriye bakarsa kabahat onda değil, ev sahibindedir”³⁶⁵ diye söylemiştir. Hz. Peygamber, başkalarının mahremiyetini korumak için önlemler almayı teşvik etmiş ve yollar üzerinde sohbet etmeyi³⁶⁶ yasaklamıştır, ayrıca sohbetlerin evde yapılması ve gözlerin harama bakmadan çevrilmesinin, yolların haklarından biri olduğunu belirtmiştir. Bu hadis, mahremiyetin korunması gereken bir husus olduğunu vurgulamakla birlikte, sadece yolculardan veya eve gelen ziyaretçilerden değil, ev sahibi dahil herkesin bu konuda dikkatli olması gerektiğini ifade etmektedir. Mahremiyetin korunması, sadece dışarıdan gelen kişilerin dikkat etmesi gereken bir konu değildir; ev sahibinin de gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. Evdeki kapılar, perdeler, tüller gibi araçları tasarlarken ve kullanırken mahremiyetin korunması göz önünde bulundurulmalıdır. Evlerin camlarına, balkonlarına dikkatli bakmak, dışarıya mahremiyeti sağlamayan bir davranış olarak kabul edilir. Modern dünyada perdesiz evler veya çok ince transparan perdeler mahremiyet ilkesini yok sayan kesimler tarafından moda haline getirilmiştir.³⁶⁷

Peygamberimiz, başkalarının evlerinin gözetlenmesini ve mahremiyetinin dışarıdan bakışlarla ihlal edilmesini yasaklamıştır.³⁶⁸ Mahremiyetin önemine vurgu yaparak, bu tür ihlallerin ciddiyetini ortaya koymuştur ve cezasız bırakmamıştır. Peygamber Efendimiz (sav), bir kişinin evinin içine baktığından şüphelenerek, “Eğer ki evimin içine baksaydın, izleseydin, gözetleseydin, şu elimdeki demir tarağı gözüne sokardım”³⁶⁹ ifadesini kullanmıştır. Ayrıca, sahabeden bir kişinin bu çirkin davranışı sergilemesi sebebiyle sürgün edildiği de rivayetler arasındadır.³⁷⁰

³⁶⁴ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 4

³⁶⁵ Tirmizî, “İsti’zân”, 16

³⁶⁶ Buhârî, “İsti’zan”, 2; Müslim, “Libâs”, 114

³⁶⁷ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/314

³⁶⁸ el-İsrâ, 17/36

³⁶⁹ Nesâî, *es-Sünen*, “Kasâme”, 44, (8, 60)

³⁷⁰ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/315

İslam hukukçuları, mesken dokunulmazlığının ihlal edilmesini bir suç olarak değerlendirmiş ve bu tür ihlallerin cezai yaptırımlarla³⁷¹ karşılanması gerektiğini belirtmişlerdir. Hz. Peygamber'in hadislerinde yer alan “gözünü çıkarırdım” ifadesi, meskene yönelik bakışlarla tecavüzün ciddiyetini ve bu tür davranışların cezai boyutunu vurgulamak amacıyla kullanılmış bir uyarı olarak yorumlanabilir. Mesken mahremiyetinin modern iletişim ve teknoloji araçlarıyla ihlal edilmesi, özellikle gizlilik ve ahlaki değerlerin erozyona uğradığı bir dönemde, manevi müeyyidelerle bu tür suçları önlemenin zor olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, mesken dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar için cezai yaptırımların, bireylerin onur ve şahsiyetlerini koruma³⁷² ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği önerilmektedir.³⁷³

3.1.5.Kamusal Alanda Mahremiyet

عن أبي هريرة -رضي الله عنه- مرفوعاً: «لو أن رجلاً -أو قال: امرأ- اطلع عليك بغير إذنك؛ فحذفتك بحصاة، ففقت عينه: ما كان عليك جناح.»

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Eğer bir kimse izinsiz olarak senin mahremiyetine bakar, sen de bir çakıl taşı atarak onun gözünü çıkarırsan, bundan dolayı artık sana herhangi bir günah yoktur.”³⁷⁴

Hadise göre, insanın özel hayatı ile kamusal alandaki yaşamı birbirinden farklıdır. Özel alan, bireyin kendine ait mahremiyetini barındıran ve burada daha özgürce hareket edebileceği bir ortamdır. Bu mahrem alanın korunması, bireyin yaşam kalitesini artıran önemli bir unsurdur. Buna karşılık, izinsiz gözlem, gözetleme ya da röntgencilik gibi eylemler, bireyin mahremiyetine yönelik bir ihlal olarak değerlendirilmekte ve kişinin yaşam konforunu olumsuz yönde etkilemektedir. İslam dini, hadis-i şeriflerde de belirtildiği üzere, insanların özel hayatlarının izlenmesi veya araştırılmasını kesin bir şekilde yasaklamıştır. Bireyler, özel alanlarında kendilerini güvende ve rahat hissetmelidirler. Buna karşın, kamusal alanlarda, bireyler diğer insanlarla ortak bir alanı paylaştıklarından dolayı, tam anlamıyla özgür değildirler.

³⁷¹ Kahraman, *Özel Hayatın Gizliliği*, 213-221.

³⁷² Canan, *Kütüb-i Sitte*, 10/168

³⁷³ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/315

³⁷⁴ Buhârî, “Diyat”, 15

Kamusal alanlarda hem dinin hem de devletin belirlemiş olduğu sınır ve kurallara riayet etmek gerekmektedir.

Kamusal ve özel alanlar arasındaki sınırlar toplumdan topluma değişmekle birlikte, günümüzde bu sınırların belirlenmesinde siyasi ve politik söylemler önemli bir rol oynamaktadır. Osmanlı döneminde evler, farklı yabancı kişilerin bir araya gelip toplanabilecekleri mekanlar olarak değil, aile fertlerinin kendi aralarında özel olarak bir araya gelebilecekleri yerler olarak³⁷⁵ görülmüştür. Bu anlayış, evlerin tasarımında özel mekân kavramının önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır. Osmanlı evlerinin yapısı, özellikle haremlık ve selamlık gibi bölümlerden oluşmuş ve bu bölümler kamusal alana uygun olmayacak şekilde tasarlanmıştır.³⁷⁶

Mahremiyet, temel bir insan hakkı³⁷⁷ olarak kabul edilir ve son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle koruma altına alınmıştır. Ancak, bilgi iletişim teknolojilerindeki hızlı ilerlemelerin paralelinde, kişilerin özel yaşam alanlarına yönelik tehditlerin arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum, kişisel mahremiyetin ve gizliliğin giderek daha fazla tehlike altında olduğunu işaret etmektedir. Dolayısıyla, bireylerin özel alanlarına yönelik müdahaleleri engelleyebilmek için ilk adım, bireylerde mahremiyet ve özel alan kavramlarına saygı duyma bilincini oluşturmak ve geliştirmektir.³⁷⁸

Kamusal alan, toplum üyelerinin çeşitli iletişim ortamlarında bir araya gelerek ortak konuları tartıştıkları ve ortak kararlar aldıkları varsayılan bir alan olarak tanımlanabilir.³⁷⁹ Aynı zamanda kamusal alan, modern toplumun bir özelliğini temsil eder. “Kamusal” terimi, herkesin denetimine açık olma anlamını taşıırken, “mahrem” tanımlaması ise kişinin ailesi ve arkadaşlarıyla sınırlı olan alana işaret eder. Kamusal alan terimi, on sekizinci yüzyılın başlarında kimlerin bu alana dahil olduğu sorularının tartışıldığı bir dönemde belirginleşmiş ve bu süreçte “kamu” kelimesi modern anlamını kazanmıştır. Böylece kamu terimi, yalnızca aile ve yakın arkadaşların

³⁷⁵ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 4

³⁷⁶ Yakup Akyüz, “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 1/178

³⁷⁷ Mehmet Yüksel, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, *A.Ü.S.B.F.D.*, 58/1, (Ankara 2003), 182.

³⁷⁸ İsmail Güllük, Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, “Gerçeklik, Sanal Alem ve Cinsellik üzerine Fıkhi Bir Analiz”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (Konya 2014), 23/105- 128

³⁷⁹ C. Taylor, *Seküler Çağ*, (D. Körpe, Çev.) (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (2019))

bulunduğu bir alana değil, farklı insan gruplarının ve yabancıların da içinde bulunduğu geniş bir alana işaret eder.³⁸⁰

Mahremiyetin iki temel yönü bulunmaktadır. İlk olarak, sosyal olarak var olabilmek için mahremiyete ihtiyaç duyulur. İkinci olarak ise, bu sosyal ilişkilerde çeşitliliği sağlayabilmek için yine mahremiyete zorunlu olarak yeniden ihtiyaç duyulur.³⁸¹

Kamusal alan ile özel alan arasındaki belirgin farklılıklar, özellikle kadının kamusal alana dahil olması ve beden mahremiyeti tartışmaları bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlaştırmalar, batı toplumlarında on sekizinci yüzyıldan itibaren gündeme gelmiş olup, toplumsal cinsiyet tartışmaları ise yirminci yüzyılın sonlarına doğru önemli bir ivme kazanmıştır. Bu tartışmalar, kültürümüzde ise cinsleri ayrı ayrı konumlandıran ve cinsel töreleri gösteren mahrem/namahrem şeklindeki bir sınıflandırmayla yansımıştır. Kadının kamusal alanda yer alması, özel alanın dönüşümüne neden olurken, bu değişim cinsiyet rolleri, aile içi ilişkiler gibi bir dizi konuda da etkili olmuştur. Özetle, kadınların kamusal alana yayılması, kamusal alanın aynı zamanda özel alanın içine yayılmasına sebep olmuştur.³⁸²

Günümüz dünyasında kamusal alan ve özel alan tanımları da güncellenmiştir. Postmodern dönemde ise bu iki alan arasındaki sınırlar kısmen ortadan kalkmış, özel ve kamusal alanların tanımları karmaşık hale gelmiştir.³⁸³ Bu süreçler, seküler haz kültürü ve dijitalleşme ile birleşerek günümüzdeki halini almıştır.

Mahrem ve kamusal/özel alan tanımlamalarının tam örtüşmediği bir gerçektir. Müslüman toplumlarındaki mahremiyet tanımı, batı toplumlarında kullanılan özel alan kavramıyla tam anlamıyla örtüşmemektedir. Bu farklılık, inanç, kültür ve zihniyet farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Mahrem, bireyin içsel durumuna dayanan bir kavram iken, özel alan, devlet karşısında oluşturulmuş toplumsal ve yasal bir bağlamı ifade eder. Özel alan kavramı, batı toplumlarının tarihsel ve kültürel koşullarının bir

³⁸⁰ R. Sennett, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (S. Durak, & A. Yılmaz, Çev.) (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, (2010)), 32-33

³⁸¹ Yıldırım, “Mekân, Ortam ve Çevre Faktörleri Bağlamında Sosyolojik Açıdan Mahremiyet”, 2/409-433

³⁸² Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/294

³⁸³ Aynur İlyasoğlu, *Örtülü Kimlik islamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Ögeleri*, (İstanbul: Metis Yayınları. (2013)), 120-121

ürünüdür. İslam toplumları için de özel alan kavramından bahsedilebilir, ancak bu kavramı inşa eden etkenler yine batı toplumlarının kendi özel toplumsal ve tarihsel şartlarıdır.³⁸⁴

3.1.6.Aile İçi Mahremiyet

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حَمْرَةَ الْعُمَرِيِّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (إِنَّ مِنْ أَشْرَ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجُلُ يُفْضِي إِلَى امْرَأَتِهِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا)

Ebû Şeybe'den gelen rivâyet şöyledir: Peygamberimiz (sas): “Şüphesiz ki kıyamet gününde Allah indinde mevkii en kötü olacak insanlardan biri, karısı ile haşır neşir olup da sonra onun sırrını yayandır.”³⁸⁵ buyurdular.

Aile içi mahremiyet kavramı, aile fertleri arasındaki özel alanların korunması ve bu alanlara saygı gösterilmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda en temel mahremiyet sınırı, karı-koca arasındaki özel durumları kapsar. Eşlerin, birbirlerine ait özel durumları, mahremiyet ilkelerini göz ardı ederek dışarıdaki arkadaşlarına veya farklı kişilere aktarmaları, İslam dininde ciddi bir ihlal olarak kabul edilmektedir. İslam, aile içi mahremiyetin korunmasını zorunlu kılmakta ve bu özel bilgilerin aile dışına çıkarılmamasını emretmektedir. Zira İslam, toplumsal huzur ve aile içi düzenin korunmasına büyük önem atfeder; bu bağlamda fitne ve kargaşayı önlemek amacıyla mahremiyet kurallarını koymuştur. Bu kurallar, bireylerin ve ailelerin yararına olup, toplumsal barış ve istikrarın sürdürülmesine katkı sağlamaktadır.

“Gözleri görmeyen için bir sakınca yoktur, topal için bir sakınca yoktur, hasta için de bir sakınca yoktur. Sizin için de kendi evlerinizden, babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden, anahtarı elinizde bulunan evlerden ve arkadaşınızdan yiyip içmenizden bir sakınca yoktur. Birlikte veya ayrı ayrı yemenizde sizin için bir günah yoktur. Evlere girdiğinizde, Allah katından mübarek ve güzel bir

³⁸⁴ Saniye Vatandaş, *Mahremiyetin Dönüşümü ve İletişim Araçları*, (Humanitas, 8(16), (2020)), 437-458

³⁸⁵ Müslim, “Nikâh” 123, 124; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 32

selâmlama ile kendinize birbirinize selâm verin. Düşünesiniz diye Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.”³⁸⁶

Yukarıda zikredilen âyet-i kerîme insanların beraber yemek yemesi konusunda alimler arasında çeşitli görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Âyet-i kerîmenin nüzul sebebi incelendiğinde bu âyetin içerdiği mana ortaya çıkmaktadır. Alimlerimiz tarafından zikredilen görüşler şu şekildedir:³⁸⁷

İbn Abbas’tan aktarıldığına göre, Kur’an-ı Kerîm’de yer alan “Köre, topala ve hastaya güçlük yoktur” âyetinde belirtilen husus şudur: Cahiliye dönemindeki Müslümanlar, topallarla, körlerle ve hastalarla birlikte yemek yemeyi kendilerine uygun görmüyorlardı; bu durumu bir eksiklik olarak algılıyorlardı. Bu durum üzerine Peygamber Efendimize bu âyet vahyedilmiştir.³⁸⁸

Ebû Abdillâh (Ebû Muhammed) Saîd b. Cübeyr b. Hişâm el-Esedî (öl. 94/713) ile Ebû Üneys (Ebû Abdirrahmân) Dahhâk b. Kays b. Hâlid el-Fihri el-Kureşî (öl. 64/684)’den aktarılan başka bir rivayete göre ise, Kur’an-ı Kerîm’de geçen “Köre, topala ve hastaya güçlük yoktur” âyeti şu şekildedir: Kör, topal ve hasta kişiler, sağlıklı insanlarla aynı sofrada yemek yemekten çekinirlerdi çünkü kendi durumlarını eksiklik olarak algılıyorlardı. Bu âyetin vahyedilmesiyle birlikte, bu kimselere sağlıklı insanlarla birlikte yemek yeme konusunda ruhsat verilmiş oldu.³⁸⁹

Ebû Amr Katâde b. Nu‘mân b. Zeyd ez-Zaferî (öl. 23/643) ve Dahhâk’a göre, aktarılan âyet-i kerîmede “İster bir arada ister ayrı ortamda yemek yemenizde bir beis yoktur” lafzında anlatılmak isteneni, Kinâneoğullarından bazı kimselerin tek başlarına yemek yemeyi doğru bulmadıkları belirtilmektedir. Bu kişiler, hatta gün boyunca yemek önlerinde bekleseler bile yemeğe dokunmamayı tercih ediyorlardı. Ancak, nihayet akşama kadar bekledikten sonra kimseyi bulamazlarsa yemeği yiyorlardı. Bu davranış biçimi üzerine ilgili âyet nazil olmuştur.³⁹⁰

³⁸⁶ Nûr 24/61

³⁸⁷ Gökhan Atmaca, “Metin-Yorum İlişkisi ve Nüzûl Ortamı Bilgisi Bağlamında Nûr Sûresi 61. Âyet”, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2019, 5

³⁸⁸ Atmaca, “Nûr Sûresi 61. Âyet”, 6

³⁸⁹ Atmaca, “Nûr Sûresi 61. Âyet”, 6

³⁹⁰ Atmaca, “Nûr Sûresi 61. Âyet”, 6

Sahabeden Ebû Osmân İkrime b. Ebî Cehl Amr b. Hişâm el-Kureşî el-Mahzûmî (öl. 13/634)'ye göre; bazı sahabeler misafir evlerine geldiğinde misafir sofradan yemediği müddetçe kendileri de yemezlerdi. Bu durum, ilgili âyetin nazil olmasına sebep olmuştur; zira âyet, onların misafirlerle beraber veya ayrı ayrı yemek yiyebileceklerine dair bir ruhsat sağlamıştır.³⁹¹

Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî (öl. 450/1058)'nin ifadesine göre, ilgili âyetle ilgili beş farklı görüş bulunmaktadır ve bu görüşler sıralanmıştır. İlk görüşe göre, Ensar topluluğu ilgili âyette bahsi geçen kişilerle birlikte yemek yemeyi uygun bulmamıştır. Görme engelli bireylerin yemek sofrasındaki düzenleri göremeyecekleri ve yemeğin adabına uyamayacağı, total kişilerin ise sofraya düzgün oturamayacakları, hastaların da yemeği düzenli bir şekilde yiyemeyecekleri ve sofradakileri iştahlarını kaçırarak hareketler yapabilecekleri düşüncesi yaygındı. Bu nedenle, bu kişilerle yemek yemekten daha faziletli olanın tek başına yemek yemek olduğu düşünülmüştür. İkinci görüşe göre, kısıtlı kişilerin, ilgili âyette zikredilen kişilerin evlerinde yemek yemelerinde herhangi bir zorluk olmadığı ifade edilir. Üçüncü görüşe göre, Sahabeler savaşa katıldıklarında, bazı kişiler geride kalanlara evlerinin anahtarlarını teslim ediyorlardı. Bu kişiler, evlerde yemek yemeyi kendilerine uygun görmüyorlardı. Ancak bu düşüncüyü değiştiren bir âyet vahyedildi ve Cenab-ı Allah, bu kişilere evlerde yemek yeme izni verdi. Dördüncü görüşe göre, ilgili âyet kısıtlıların cihattan muaf olduklarını belirtmektedir. Beşinci görüş ise, ilgili âyetin kısıtlıların refakatçileriyle davete gitmelerinde bir engel olmadığını ifade etmektedir.³⁹²

İslam'ın ilk dönemlerinde, özellikle Hz. Peygamber'in evinde yaşanan olaylar ve onun hayatındaki uygulamalar, müminlere özel hayatın mahremiyeti ve evlere giriş konusunda³⁹³ gösterilmesi gereken hassasiyet konusunda rehberlik etmiştir. Bu dönemdeki toplumsal normlar, özel alanın mahremiyetine verilen önemi göstermemekteydi. Evlere izin almadan girme³⁹⁴ veya başkalarının mahrem anlarını

³⁹¹ Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâburî el-Vâhîdî, *Esbâbu Nüzûli'l-Kur'an*, thk. Usâm b. Abdi'l-Muhsin el-Humeydân (Demmâm: Dâru'l-İslah, 1992), 329-331

³⁹² Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *En-Nüket ve'l-uyûn tefsiri'l-Maverdî*, thk. Es-Seyyid b. Abdülmaksûd b. Abdürrahim (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, ts.), 4/122-124

³⁹³ Tirmizî, "Salât", 148

³⁹⁴ Tirmizî, "Salât", 148

gözlemleme³⁹⁵ durumları oldukça sık karşılaşılan durumlar arasındaydı. Özellikle aile içi mahremiyetin göz ardı edilmesi, insanların evlere izinsiz girmesine veya içeridekilere saygı göstermemesine neden oluyordu.³⁹⁶

Ancak, Kur'an'da inen bir âyet³⁹⁷, bu konuda bir dönüm noktası oluşturdu ve özel hayatın mahremiyetine saygı gösterilmesi gerektiğini vurguladı. Kur'an-ı Kerîm'deki bu âyet-i kerîme, sahabelerin Peygamber Efendimizin evine misafir olarak gitmeleri ve Peygamber'in hanımlarından bir istekte bulunacakları zaman mahremiyet kurallarına riayet etmeleri hususunda önemli kriterler getirmiştir. Bu âyet, içeridekilerin rahatını ve mahremiyetini korumak adına evlere izinsiz girilmemesi³⁹⁸ gerektiği üzerinde durdu. Özellikle evin içinde rahatlıkla davranan aile bireylerinin, kapı yerine perdelerin kullanıldığı o dönemde, izinsiz girişin ne kadar rahatsız edici³⁹⁹ olduğu anlaşılabilir.⁴⁰⁰

Peygamberimiz bu hususta yaptığı uyarılar, evlere izin almadan girilmemesi gerektiği gerekliliğine dikkat çekmiştir. Kendisi, “Üç defa kapıyı çalınız. İzin verilirse girin; aksi hâlde dönün.”⁴⁰¹ diyerek, evlere izin almadan girilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, âyetin inmesine rağmen özel hayatın saygınlığı konusunda bazı durumlarda cahiliye dönemindeki özensizliğin devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu durum, Ensar'dan bir hanımın Hz. Peygamber'e yaptığı bir şikayetle ortaya çıkmıştır. Hanım, “Ey Allah'ın Resulü! Evde bazen özel durumlarda bulunuyorum ve bu anlarda hiç kimsenin beni görmesini istemiyorum. Fakat bazen ailemden biri ansızın içeri

³⁹⁵ Nûr, 24/58-59

³⁹⁶ Şen, “İslâm Hukuku Açısından Aile İçi Mahremiyetin İhlâli ve Boşanmalara Etkisi”, 2/254

³⁹⁷ “Ey iman edenler! Yemek için çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Çünkü bu davranışınız Peygamber'i rahatsız etmekte, fakat o sizden de çekinmektedir. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın Resulüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikâhlamanız ebediyen söz konusu olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahdır.” (el-Ahzâb, 33/53)

³⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 5/280

³⁹⁹ Tirmizî, “Salat”, 148

⁴⁰⁰ Aydın, “Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 2/306

⁴⁰¹ Müslim, “Edep”, 33

*dalıyor.*⁴⁰² diyerek, evlerde izin almadan girilmesinin hala bazı durumlarda yaşandığını dile getirmiştir.⁴⁰³

Nûr Suresi'nde yer alan âyetler, özel hayatın mahremiyetini düzenleyen kuralları içermekteydi ve bu kurallar, özel alanın dokunulmazlığını koruma amacını taşımaktaydı. Bu âyetlerde, özel hayata saygı gösterilmesi gereken bazı prensipler belirtilmiştir:

Birincisi, başkalarının evlerine izinsiz⁴⁰⁴ girilmemesidir.⁴⁰⁵

İkincisi, eğer içeride kimse bulunmazsa, izin alınmadan içeri girilmemesi ve eğer “Geri dönün!” denilirse bu isteğe hemen uyulması gerektiği vurgulanmıştır.⁴⁰⁶

Üçüncüsü ise, inanan erkeklerin ve kadınların gözlerini harama bakmaktan sakınmaları⁴⁰⁷ ve ırzlarını korumaları gerektiğidir.⁴⁰⁸

Özel hayatın ve mahremiyetin sadece yabancılara karşı değil, aynı zamanda aile içindeki bireyler arasında da korunması gereken bir değer olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Kur'an'da geçen bir âyet⁴⁰⁹, aile içindeki ilişkilerde mahremiyete dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu âyet, ellerinin altında bulunanlar (köleler) ve ergenlik çağına erişmemiş çocukların, gün içinde üç kez izin istemeleri gerektiğini ifade etmiştir. Bu üç vakit, mahremiyetin korunması gereken özel zaman dilimleridir. Bu süreler dışında, izin almadan birbirlerinin yanına girip çıkabileceklerdir. Bu kurallar, aile içindeki ilişkilerde mahremiyete verilen değeri ve saygıyı göstermektedir.⁴¹⁰

⁴⁰² Taberî, *Camîu'l-Beyan*, 19-147

⁴⁰³ Sönmez, “Kur'an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi”, 2/466

⁴⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/280

⁴⁰⁵ Nûr 24/27

⁴⁰⁶ Nûr 24/28

⁴⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 1; Nesâî, “Gusl”, 7

⁴⁰⁸ Nûr 24/30-31

⁴⁰⁹ “Ey iman edenler! Ellerinizi altında bulunanlar (köleleriniz) ve içinizden henüz bulûğ çağına ermemiş olanlar, günde üç defa; sabah namazından önce, öğleyin (dinlenmek için) elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin için mahrem vakitlerdir. Bu vakitlerin dışında ne size ne onlara bir günah vardır. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. Allah, âyetlerini size işte böylece açıklar. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Nûr 24/58)

⁴¹⁰ Sönmez, “Kur'an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi”, 2/474

Aile, toplumda ilk eğitim ve sosyal öğrenme yuvası olduğundan, aile bireyleri arasındaki ilişkilerde gösterilen özen, mahremiyetin ve özel hayatın toplumsal olarak nasıl korunması gerektiğinin bir göstergesidir. Bu anlamda, aile içindeki bireyler arasında mahremiyete saygı, daha geniş anlamda toplumun bu değerlere olan saygısını da temsil etmektedir. İslam dini, toplumun temeli olan sağlıklı aile yapılarının kurulmasını ve devamını önerirken, bu yapıların korunması gerekliliğine vurgu yapar. Aile mutluluğunun ve sağlıklı nesillerin yetişmesinin, özel hayatın mahremiyetinin korunmasına bağlı olduğunu ifade eder. Özel hayatın mahremiyetine⁴¹¹ yapılan müdahaleler, bu dini, hukuki ve ahlaki açıdan doğru olmayan girişimler arasında yer alır.

Ailenin özel hayatı, mahremiyet içinde gizli ve saygın bir alan olarak kabul edilir. Kişilerin özel hayatlarının araştırılması⁴¹² hoş bir davranış değildir. Aile üyelerinin birbirleriyle paylaştığı ilişkilerin yabancılar tarafından bu bilgilerin ele geçirilmesi⁴¹³ özel hayata karışmak anlamına gelmektedir. Ailenin mahremiyetini korumak ve İslami prensiplere uymak, özellikle eşler olmak üzere tüm aile bireylerinin sorumluluğundadır. Allah Teâlâ, karı kocanın birbirlerinin özel hallerini örtmekle eşdeğer olduklarını ifade ederek, “...Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz”⁴¹⁴ şeklinde emretmiştir. Peygamber Efendimiz “Kıyamet günü Allah katında (hesabı sorulacak) en büyük ihanetlerden biri, kişinin eşiyle birlikte olduktan sonra onun sırrını ifşa etmesidir”⁴¹⁵ diyerek özel hallerin dışarıya aktarılmasını gerektiğini bizlere öğütlemiştir. Bir hadiste, Hz. Peygamber’in eşlerine verdiği gizli bir bilgiyi başka bir eşine aktarması⁴¹⁶ sonucunda Allah’ın müminlere aile sırlarının ifşa edilmesini yasakladığı ifade edilir.⁴¹⁷

Özel hayatın inceliklerine dair merak duygusu insanın içsel bir özelliğidir. Ancak bu merak, kişilerin özel hayatlarına müdahale ettiğinde, onların saygınlığına zarar veren ve onurunu zedeleyen⁴¹⁸ bir boyuta dönüşebilir. İnsandaki merak

⁴¹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/280

⁴¹² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

⁴¹³ Buhârî, “Ta’bîr”, 45

⁴¹⁴ el-Bakara, 2/187

⁴¹⁵ Müslim, “Nikâh”, 124

⁴¹⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 32

⁴¹⁷ et-Tahrîm, 66/1-4

⁴¹⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

duygusunun istismarı, “tecessüs”⁴¹⁹ olarak adlandırılır ve Rabbimiz, “*Birbirinizin gizliliklerini ve kusurunu araştırmayın*”⁴²⁰ ilahi buyruğu ile bu davranışı yasaklar.⁴²¹ Ardından, “*Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin.*”⁴²² diyerek birinin arkasından konuşmak ile birinin gizli bilgilerini araştırmak arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Allah Resulü “Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeylerden uzak durması, iyi bir Müslüman olduğunu gösterir.”⁴²³ sözü, yukarıda geçen rabbimizin âyetlerinin tefsiri niteliğindedir.⁴²⁴

Dinimizin ve iki cihan serverinin kişiye ait olan özel yaşama gösterdiği önemi sadece kelamla değil, aynı zamanda uygulamalarıyla da göstermiştir. Peygamberimiz evindeyken gizlice bir adamın evini seyrettiğini görmüş ve bu olaya çok kızmıştır. Hiddetlenen Peygamberimiz, elindeki saç tarama demiriyle adama doğru ilerlemiştir⁴²⁵, adam ise kaçmıştır. Özel hayatın mahremiyetini ihlal eden bu kişi, Resulullah’ı öfkelenmiştir. Sahabe, durumu öğrendiğinde aynı duyguları paylaşmış ve beddua etmek istemiştir, fakat Peygamber bu talebi reddetmiştir.⁴²⁶ Yabancı bir kişinin evine izinsiz bakma ile ilgili cezayı müeyyideler fıkıh kitaplarımızda bellidir. Söz konusu eylemde evi gözetleyen kişi, Mekke döneminde Hz. Peygamber’e zorluk çıkaran ve İslam’ı içselleştiremeyen bir kimse olarak tasvir edilir. Bu konudaki âyetler ve hadislerden anlaşılacağı üzere, birisinin evine izinsiz olarak bakılmamalı, hanenin içine dahil olmadan önce ev sahibinden müsaade istenmelidir. Peygamberimiz, “Hiç kimsenin izinsiz olarak bir başkasının evinin içine bakması helâl değildir. Eğer bakarsa (eve) girmiş demektir...”⁴²⁷ diyerek, izin istenmeden mahremiyetin ihlal edilmesinin uygun olmadığını belirtmiştir.⁴²⁸

İzin, ev sahibinin rızasını talep etmek ve görünmesi istenmeyen durumları önlemek⁴²⁹ amacıyla istenir. Ailelerin hayatına müdahale ederek onları rahatsız eden

⁴¹⁹ Mustafa Çağrı, “Tecessüs”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 21.01.2024).

⁴²⁰ el-Hucurât, 49/12

⁴²¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

⁴²² el-Hucurât, 49/12

⁴²³ Tirmizî, “Zühd” 11

⁴²⁴ Pekdemir, “Mahremiyet Algısı Hak Olgusu”, 1/135

⁴²⁵ Buhârî, “Diyât”, 23

⁴²⁶ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *İsâbe*, 2/ 104

⁴²⁷ Tirmizî, “Salât”, 148

⁴²⁸ Şen, “İslâm Hukuku Açısından Aile İçi Mahremiyetin İhlâli ve Boşanmalara Etkisi”, 2/258

⁴²⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/280

kişilerin tam anlamıyla imanı kalbe indirememiş kişiler olacağını hatırlatan Hz. Peygamber, başkalarının gizlice evlerine göz atarak günah işleyenlerin cezalandırılacağını belirtir.⁴³⁰

Özel hayatın gizliliği ve mahremiyeti, dinî kaynaklarda ve hadislerde önemli bir vurguyla ele alınmıştır. Bu mahremiyet seçeneği, yapılabilecek ve ailelerin yaşamlarını gizli tutma, açığa çıkmak istemeyen konuşmalarının dinlenmemesi işaret etmektedir. İfade edilen metinlerde, bir grup konuşmalarına kulak kabartarak kişisel ilişkilerde ihlâli ve yeterliliksizlik yaratan bir eylemde bulunulduğunda, ahirette ciddi bir cezai sorumluluk doğacağı vurgulanmaktadır.⁴³¹

Kişisel ve toplumsal zarara yol açmayan kusurların örtülmesi ve uygun bir şekilde uyarılarda bulunulması, hadislerin bir gerekliliğidir. Hadislerde vurgulanan bir diğer nokta da kişisel kusurların ve hataların zarar verici nitelikte olmaması ve bu tür konuların araştırılmaması gerektiğidir. Eğer bir suç kamuya açık ve zarar verici nitelikte ise, bu tür izninin gizlilik hakkı veya mesken dokunulmazlığı geçerli değildir. Bu gibi, ilgili otoritelere bilgi vermek dinî bir sorumluluktur. Ayrıca, acil durumda yabancı bir eve girmek için önceden izin verilmesi gerekmebilir.⁴³²

Özel hayatın gizliliği ve mahremiyeti, yalnızca yabancı evlere izinsiz giriş⁴³³ veya gizlice gözetlemekle sınırlandırılmaz. İzinsiz olarak bir başkasının mektubunu okumak, mesajını incelemek, fotoğrafını çekmek,⁴³⁴ videosunu kaydetmek, ses kaydını almak veya internet üzerinden kişisel bilgilerini ele geçirmek,⁴³⁵ mahremiyet ihlaline yol açan eylemler arasında yer almaktadır. Bu tür ihlâller, günümüzde popüler uygulamalarda yaygın olarak görülen dergi ve magazin türü programların temel

⁴³⁰ “Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmemiş olan kimseler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hâllerini araştırmayın. Çünkü her kim onların gizli hâllerini araştırırsa Allah da onun gizli hâlini araştırır. Allah kimin gizli hâlini araştırırsa onu evinde bile (gizlice yaptıklarını ortaya çıkararak) rezil eder.” Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

⁴³¹ “Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmemiş olan kimseler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hâllerini araştırmayın. Çünkü her kim onların gizli hâllerini araştırırsa Allah da onun gizli hâlini araştırır. Allah kimin gizli hâlini araştırırsa onu evinde bile (gizlice yaptıklarını ortaya çıkararak) rezil eder.” Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

⁴³² Abdullah Kahraman, “Mahremiyetin Tanımı ve Sınırı”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 1/37

⁴³³ Tirmizî, “Salât”, 148

⁴³⁴ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

⁴³⁵ Buhârî, “Edeb”, 57; Müslim, “Birr”, 28

malzemeleri olmuştur. Bu tür ihlâller, aile yuvalarının dağılmasına, çocukların yetimlerinin kalmasına ve hatta cinayet gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir.

Hiz. Âişe (ra) anlatıyor: “Allah ilk muhacir kadınlara rahmet eylesin. Allah, Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar. (Nûr, 24/31) âyetini indirince, onlar (dışarıda giydikleri uzun) elbiselerinin kenarından kesip (elde ettikleri parça ile) derhal başlarını örttüler.”⁴³⁶

Tesettür âyet-i,⁴³⁷ kadınların vücutlarının belirli bir kısmını değil, başlarını ve göğüslerini de örtmelerini Cenab-ı Allah tarafından emreden bir hükümdür. Bu âyetin nazil olduğu zaman, kadınlar hemen elbiselerinden parçalar koparıp⁴³⁸ başlarını örtmüş⁴³⁹ ve Allah’ın emrine derhal uyarak bu örtünme pratiklerini yerine getirmişlerdir. Ayrıca âyet, kadınların beden güzelliklerini sadece eşlerine ve Kur’an’da izin verilen kişilere göstermeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu emirlerin hemen kabul edilmesi, Allah’ın iradesine tabi olma ve O’nun emirlerine itaat etme konusunda kadınların hassasiyetini göstermektedir.⁴⁴⁰

Abdurrahman b. Sa’d, Ebû Saîd el-Hudrî’den şunları işittiğini naklediyor: “Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Kişinin eşiyle birlikte olduktan sonra onun sırrını ifşa etmesi, kıyamet gününde Allah katında (sorumluluğu) en büyük olan emanetlerdendir.’”⁴⁴¹

Yukarıdaki hadisi şerifte peygamberimizin hanımlarından birine diğerlerine söylemediği özel bir bilgi verdiği, o sır verdiği eş tarafından bu sırrın başka bir hanımına aktarıldığı belirtilmektedir. Rabbimiz, efendimize yapılan bu olayı haber vermiş ve o kişileri de günahlarından tövbe etmelerini istemiştir.⁴⁴² Kur’an-ı Kerîm de Tahrim suresinde anlatılan bu olay, Peygamber Efendimiz ve hanımları örneğinde meydana gelmiş olup, tüm Müslümanlara aile içi bilgilerin dışarıya aktarılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.⁴⁴³

⁴³⁶ Buhârî, “Tefsir”, (Nûr), 12

⁴³⁷ Nûr, 24/31

⁴³⁸ Buhârî, “Tefsîr”, (Nûr), 12

⁴³⁹ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 29

⁴⁴⁰ Özağşar, *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 4/260

⁴⁴¹ Müslim, “Nikah”, 124; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 32

⁴⁴² et-Tahrîm, 66/4

⁴⁴³ Özağşar, *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 4/89

3.1.7. İletişim ve Kişisel Verilerin Mahremiyeti

عن عبد الله بن عباس رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «من تَسَمَّعَ حديث قوم وهم له كارهون؛ صُبَّ في أذنيه الأُتُّك يوم القيامة.»

İbn Abbas'tan nakledildiğine göre Allah Rasûlü şöyle buyurmaktadır: “Her kim rızaları olmaksızın bir kavmin konuştuklarını dinlerse kıyamet gününde onun kulaklarına kurşun dökülecektir.”⁴⁴⁴

Allah Resulü (sas), söz konusu hadis-i şerifte, başkalarını izinsiz veya kötü niyetle dinlemenin İslam ceza hukukunda ciddi bir suç olduğunu vurgulamış, bu davranışın bir Müslümana yakışmadığını belirtmiştir. İnsanların gizli konuşmalar yapması ve özel durumlarının bulunması doğal bir durumdur. Ancak üçüncü kişiler tarafından bu konuşmaların dinlenmesi ve içeriğine vakıf olunması, bireyler arasındaki güven duygusunu zedeleyecek ve toplumdaki itimat bağlarını ortadan kaldıracaktır. Bu durum, toplumsal kargaşaya, fitneye ve haksız kazançlara zemin hazırlayacaktır. İki kişi arasındaki konuşmaları izinsiz dinlemek, iyi bir niyet taşımamakta ve aynı zamanda kul hakkına giren ciddi bir ihlal olarak değerlendirilmektedir.

İbn Abbas'tan nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “...Kim bundan hoşlanmadıkları ya da kendisinden uzaklaştıkları hâlde bir grubun konuşmalarına kulak kabartırsa, kıyamet günü kulağına kurşun dökülür...”⁴⁴⁵

Mahremiyet alanını sırların saklanması olarak ifade ettiğimiz kaynaklarımızda genellikle tecessüs,⁴⁴⁶ yasağı veya sırların ifşa edilmemesi olarak kullanılmaktadır. Tecessüs kavramı, kişilerin gizli hallerine yönelik bir merak ve izleme durumu olarak tanımlanmaktadır.⁴⁴⁷ Hukuki bir terim olarak tecessüs, yabancı kişilerin aile içindeki gizli hallere ulaşamamasını ve özel mahremiyetin korunmasını ifade eder.⁴⁴⁸ Bu bağlamda, tecessüs, bireylerin özel yaşamlarının hukuki koruma altında olması gerektiğini vurgulayan bir kavramdır.⁴⁴⁹ İslam hukukunda sırların saklanması,

⁴⁴⁴ Tirmizî, “Libâs”, 19, 4/271

⁴⁴⁵ Buhârî, “Ta'bir”, 45

⁴⁴⁶ Çağrıcı, “Tecessüs”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 21.01.2024).

⁴⁴⁷ Nuri Özbalkan, *Büyük İngilizce – Türkçe Genel Sözlük*, (İstanbul: Alfa Basın Yayım Dağıtım, 1999), 3/ 2391

⁴⁴⁸ Çağrıcı, “Tecessüs”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 24.01.2024).

⁴⁴⁹ “Müslümanlara eziyet etmeyiniz ve onların gizli taraflarını araştırmayınız! Allah Müslüman kardeşinin gizli tarafını araştıranın gizli tarafını araştırır. Ve Allah, kimin gizli ta-rafını araştırırsa, evinin içinde bile olsa onu herkese karşı mahcup eder” (Ebû Davud, “Edeb”, 35)

“Müslümanların ayıplarını araştırmayınız”⁴⁵⁰ âyetiyle mahremiyet hakkı olarak tanınmış, başkalarının sırlarının araştırılması yasaklanmıştır.⁴⁵¹ Bu yasak, insanların özel hayatlarına müdahale edilmemesini ifade etmektedir. “Bir kimse konuşurken, başkasının işitmemesini istemek için etrafına bakınırsa, o şey gizli sayılır”⁴⁵² hadisiyle de hukuksal olarak gizliliğin sınırları belirlenmiştir.⁴⁵³

Çağımızda sesli, görüntülü veya yazılı iletiler, mektuplar gibi insanların başkalarının bilmesini istemedikleri belgeler, sırların saklanması hakkı ve tecessüs etmeme yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmektedir. Aynı şekilde, meslek sırları da bu kapsamda ele alınabilir. Bir hadiste, “Kardeşinin yazılı metnine onun izni olmadan bakan ateşe bakmış gibidir”⁴⁵⁴ ifadesiyle, insanların mahremiyetlerine saygı gösterme sorumluluğuna vurgu yapılmaktadır.⁴⁵⁵ Dedikodunun ve gıybetin yasaklanmasının bir nedeni de insanların sırlarının korunması ve ifşa edilmemesidir.⁴⁵⁶

“Sır” kelimesi, bireylerin özenle sakladığı, genel olarak bilinmeyen konuları ifade eden bir terimdir.⁴⁵⁷ Sır saklamak veya sır alanı oluşturmak, insanın mahremiyetine özgü bir durumu yansıtmaktadır. Din ve hukuk dilinde bu kavram, mahremiyetle sıkça ilişkilendirilmektedir. İslam dini, sır ve sır saklamaya büyük önem vermiş ve sırrın ifşasını ihanetle eşdeğer görmüştür.⁴⁵⁸ Söz, içerdiği bilgiler nedeniyle birçok mahrem yönü barındıran bir iletişim aracıdır. Bu sebeple, mahremiyetle ilgili konuların dile getirilmemesi veya dile getirildiğinde dikkatli olunması gerekmektedir. Mahrem hayatın yabancılara açılmaması, İslamiyet’te sözün içeriği bakımından önemlidir. Benzer şekilde, başkaları hakkında kullanılan sözler de mahremiyet ihlali anlamına gelebilir. Bir kişinin sırrının ifşa edilmesi, bireyin aleyhine üçüncü bir kişiye konuşma, küfür veya iftira gibi değerlendirilebilir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁰ el-Hucurât 49/12.

⁴⁵¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 38; Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *el-Müsneid*, 2/ 345-346

⁴⁵² Tirmizî, “Birr”, 39

⁴⁵³ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 15

⁴⁵⁴ Ebû Dâvûd, “Salat”, 23

⁴⁵⁵ Tirmizî, “Birr”, 85, 4/378

⁴⁵⁶ Şen, “İslâm Hukuku Açısından Aile İçi Mahremiyetin İhlâli ve Boşanmalara Etkisi”, 2/254

⁴⁵⁷ Çağrı, “Sır”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 21.01.2024)

⁴⁵⁸ Abdullah Kahraman “Fıkî Perspektiften Sırrın İfşası”. *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*, ed. Nazife Şişman. (İstanbul: İnsan Yayınları, (2022)), 469-492

⁴⁵⁹ Şen, “İslâm Hukuku Açısından Aile İçi Mahremiyetin İhlâli ve Boşanmalara Etkisi”, 2/255

Beden mahremiyeti konusunda, bedenin örtülmesi gerektiği vurgusunun yapılmasına rağmen, bir kişinin başka bir kişinin bedenini üçüncü şahıslara anlatmaması da⁴⁶⁰ yine mahremiyetin ihlali sayılmıştır. İslamiyet’te başkasının mahremiyetini araştırmak, bir başkası aleyhinde konuşmak,⁴⁶¹ kötü bir eylemle eşdeğer tutulmuştur. Benzer şekilde, başka insanların dedikodusunu yapmak, onları çekiştirmek ve kınamak da İslamiyet’te hoş karşılanmayan ve kişilerin mahremiyetine zarar veren durumlar olarak görülmüştür.⁴⁶²

Genel olarak İslamiyet, sözün mahremiyet noktasında sırra ve sır saklamaya büyük önem verir ve bunu ahlaki bir eylem olarak kabul eder. Çünkü sır, İslamiyet’e göre bir emanettir⁴⁶³ ve “*Verdiğiniz sözü ve yaptığınız anlaşmayı yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.*” şeklinde ifade edilen âyette belirtildiği gibi, sır korunmakla yükümlü bir durum olarak kabul edilir.⁴⁶⁴

İslam dini, mahremiyet alanının korunması amacıyla tecessüs yasağı ilkesini ortaya koymuştur. Hucurat Suresi’nin on ikinci âyetinde geçen “*Kusurda araştırmayın.*”⁴⁶⁵ ifadesi de tecessüs ilkesine uygun bir prensibi ifade etmektedir. İslam hukukunda sırların saklanması, Müslümanların ayıplarının araştırılmamasıyla bağlantılıdır ve bu hak, mahremiyet hakkı olarak tanımlanmıştır. Bir hadiste belirtildiği gibi, “*Müslümanlara eziyet etmeyiniz ve onların gizli taraflarını araştırmayınız! Allah Müslüman kardeşinin gizli tarafını araştıranın gizli tarafını araştırır. Ve Allah, kimin gizli tarafını araştırırsa, evinin içinde bile olsa onu herkese karşı mahcup eder.*”⁴⁶⁶

Dedikodu ve gıybet⁴⁶⁷ gibi olumsuz davranışlar, insanlar arasında fitne ve nifakın çıkmasına ve kişilerin birbirlerine karşı nefret beslemelerine sebep olduğundan

⁴⁶⁰ Buhârî, “Edeb”, 57

⁴⁶¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

⁴⁶² Büşra Nur Duran, Sesin ve Sözün Mahremiyeti. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/145-156

⁴⁶³ el-İsrâ, 17/34

⁴⁶⁴ Kahraman, *Fıkhi Perspektiften Mahremiyet*, 469-492

⁴⁶⁵ Yazır, *Kur’ân’ı Kerîmin Yüce Meali*, 415

⁴⁶⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

⁴⁶⁷ Müslim, “Birr”, 28

dolayı, İslam dini bu tür çirkin eylemleri Müslümanlara yasaklamıştır. Bu nedenle söylem mahremiyeti İslam’da büyük bir önem taşır ve gıybet haram kılınmıştır.⁴⁶⁸

“Ebû Berze el-Eslemî’nin naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmemiş olan kimseler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hallerini araştırmayın. Çünkü her kim onların gizli hallerini araştırırsa Allah da onun gizli halini araştırır. Allah kimin gizli halini araştırırsa onu evinde bile (gizlice yaptıklarını ortaya çıkararak) rezil eder.”⁴⁶⁹

Hz. Peygamber, insanların özel mahrem alanlarını araştırıp gizli hallerini sorgulayan bireylerin gerçek Müslüman olmadıklarını ve potansiyel olarak münafık olabileceklerini belirtmiştir.⁴⁷⁰ İslam dininde, insanların gizli hallerinin araştırılması kesin bir şekilde yasaklanmıştır ve bireyler özel mekanlarında serbest ve bağımsız bırakılmıştır. Dinimiz, insanların rahatını düşünerek onları özel mekanlarında özgür bırakmıştır. Böylece insanlar özel mahrem alanlarında daha rahat davranma özgürlüğüne sahip olurlar. Ayrıca, dinimiz gizli hallerin araştırılmasını yasaklayan emirler getirmiştir.⁴⁷¹ Bu nedenle, dinimizce insanların özel mekanlarını izlemek kesinlikle yasaklanmıştır.⁴⁷² Rabbimizin bu tür çirkin davranışlarda bulunanları Mahşer gününde rezil edeceği uyarısıyla insanlar bilgilendirilmiştir.

“Ebû Hüreyre’den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Zandan sakının. Çünkü zan, yalanın ta kendisidir. Birbirinizin konuştuğuna kulak kabartmayın, birbirinizin özel hallerini araştırmayın, birbirinizle üstünlük yarışına girmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize kin beslemeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun!’”⁴⁷³

İnsanoğlunun var olduğu günden bu yana her zaman bir merak duygusu içinde belirmiştir. Bu doğal eğilim, insanları diğerlerinin gizli durumlarını ve özel alanlarını merak etmeye itmiştir. Yukarıdaki hadiste Peygamber Efendimiz, Müslümanların zandan kaçınmaları gerektiğini ve birbirlerinin özel durumlarını araştırmamaları

⁴⁶⁸ Huriye Martı, *Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet*, (Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı., 2022), 455-467

⁴⁶⁹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35

⁴⁷⁰ Özafşar, *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 4/91

⁴⁷¹ Buhârî, “Ta’bîr”, 45

⁴⁷² Buhârî, “Diyat”, 15/40

⁴⁷³ Buhârî, “Edeb”, 57, Müslim, “Birr”, 28

gerektiğini öğütlemektedir. İnsanın bilmediği bir bilgiyi öğrendiğinde veya komşusunun özel bir durumunu fark ettiğinde, bunu ifşa etmek yerine saklaması gerektiği ve bu özelliğin gerçek bir müminde bulunması gerektiği vurgulanmaktadır. Rabbimizin emirlerine ve Peygamber Efendimizin hadislerine uyarak, gerçek bir Müslüman olarak hem dünya hem de ahiret hayatımızı kurtarabileceğimizi belirtmek önemlidir.

Bilgisayar kullanımının ve internet etkileşiminin yaygınlaşmasıyla birlikte, bireylerin çevrimiçi aktiviteleri, internet yorumları, ziyaret ettikleri web sayfaları ve paylaştıkları anlar, veri depolama sistemlerinde kaydedilmektedir. Bu süreç, sadece belirli bir konuya yönelik ilgi göstermeniz durumunda değil, aynı zamanda rastgele bir sayfaya bakma eyleminizin bile bu ilginin kaydedilmesine neden olabilmektedir. İlgileriniz ve yazışmalarınız genellikle sizin tarafınızdan değil, dünya genelindeki “online bir dünya” olan internet üzerinden erişilebilir hale getirilmektedir. Her an ulaşılabilir olmak genellikle sizin kontrolünüzde olabilir; ancak çoğu zaman mahremiyet ihlal edilmektedir. Bu durum, aşırı endişe veya mantıksız korkularla karakterize edilen bir paranoya seviyesinde endişe yaratmaktadır. Unutulmamalıdır ki sanal ortamda paylaştığınız her bilgi bir şekilde orada kalacaktır.

Haya⁴⁷⁴ duygusu insanlar için çok önemlidir. Çünkü utanma duygusu, insanı tehlikelerden ve yanlış davranışlardan korur. Bu duyguyu “öзgüvensizlik” olarak değil, kötülükten koruyan bir mekanizma olarak görmek önemlidir. Peygamber efendimizin “Kendinizi zan altında bırakacak davranışlardan sakınınız.” sözü de bize dikkatli ve hayâ ile davranmanın önemini vurgular.⁴⁷⁵ Mahremiyet, özellikle dedikodu benzeri bilgilerin hızla yayıldığı bu teknolojik dönemde, yanlış algılanmanın, olumsuz düşünce oluşturulmasının ve önyargılardan korunmanın bir aracıdır. İnternet ortamında paylaşılan bilgiler, son derece hızlı bir şekilde bireylere ulaşmakta ve bu bilgilere birçok kişi inanmaktadır. İnsanlar, bu bilgileri yalnızca doğru kabul etmekle

⁴⁷⁴ Müslim, “Zikir”, 72

⁴⁷⁵ Buhârî, “Edeb”, 78

kalmamakta, aynı zamanda bu bilgileri temel alarak diğer bireyleri yargılama ve karar verme sürecine girmektedir.⁴⁷⁶

Gözetim olgusu, tek yönlü bir etkileşim değildir; aksine, karşılıklı bir bilgi alışverişine dayanır. Bireyler, kendileri gözetlendiği bir ortamda bulunduklarını sıkça ifade ederken, aynı zamanda farkında olmadan ya da bilinçli bir şekilde diğer kullanıcıları gözlemlemektedirler. Bu durum, karşılıklı bilgi akışından yararlanmayı içerir. Gözetleyen birey, gözlemledikleri doğrultusunda harekete geçerken, gözetlenen⁴⁷⁷ birey de kendi davranışlarını bu gözetim altında şekillendirir. Teknoloji, ihtiyaçları karşılamada ve keşiflerde rol oynarken, kullanımı, örneğin artan telefon kullanımı gibi, günlük kültürü ve toplumsal ilişkileri şekillendirir. Bireyler, kendi çevrelerindeki diğer bireyleri gözetlerken, bu tecrübe eğilimi mahremiyet algısının zedelenmesine yol açmaktadır.⁴⁷⁸

Geleneksel şartlarda sadece güvendiğimiz kişilerle paylaştığımız sırlarımızı, dijital teknolojilerle herkesle paylaşımına açık hale getiriyoruz. Her bir sanal platform üzerinde izlerimizi bırakarak, bireyler olarak hem bireysel kullanıcılar hem de teknoloji şirketleri tarafından takip edilmek, izlenmek bir şekilde hoşnutsuzluk uyandırıyor. Teknolojiye uyum sağlama, insanları kendilerini toplumuna dönüştürmek zorunluluğunu getiriyor ve bu durum mahremiyet algısını ve kavramını önemli ölçüde değiştiriyor⁴⁷⁹. Birey, akıllı telefonunu kaybetme korkusuyla baş etmeye çalışırken, çeşitli kaygı bozuklukları ortaya çıkabilmektedir. Sürekli paylaşım yapma ihtiyacı, bireyin kişisel sınırlarını ve mahremiyet alanını belirlemede giderek belirsizleşen bir sorunla karşılaşmasına neden olmaktadır.⁴⁸⁰

Günümüz teknolojinin gelişimi, bireylere teknolojik, kültürel, yaşam kalitesini artırma ve konfor bakımından büyük avantajlar sunmaktadır. Teknolojinin sağladığı

⁴⁷⁶ Olgun Gündüz, “Toplumsal Değişme ve Mahremiyet Algısı”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/310

⁴⁷⁷ Tirmizî, “Salât”, 148

⁴⁷⁸ D. Başer ve G. Akça, “Karanlığın yok oluşu” Gelişen Teknolojinin Gizlilik ve Mahremiyet Üzerindeki Etkileri, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2016), 19-42

⁴⁷⁹ Ali Fikret Aydın, “Gösteri Toplumunun Yeni Panoptikonu Olarak Sosyal Medya”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (2020), 9(3), 573-594

⁴⁸⁰ Dereli, “Gözetim Toplumunda Sosyal Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü”, 2/535

kolay erişim imkânı, bilgiye ulaşımı kolaylaştırmış ve bireylerin yaşam standartlarını yükseltmiştir. Ayrıca, modern teknoloji, insanların birbirleriyle olan iletişimini artırmış, şeffaflık düzeyini yükseltmiş ve bireylerin kendilerini ifade edebilme özgürlüğünü genişletmiştir. Bu bağlamda, teknolojinin insanlara sağladığı faydalar oldukça büyüktür. Kullanıcının medya aracı üzerindeki kontrolünü kaybetmesi durumunda zararlar daha belirgin hale gelirken, amaca yönelik kontrollü kullanımında dijitalleşmenin hayatı kolaylaştırıcı etkisi gözlemlenebilmektedir.⁴⁸¹

İnternet üzerinden gerçekleştirilen alışverişlerde, kişisel bilgilerin güvenliğine duyulan güven duygusu ve kimsenin bu bilgilere erişemeyeceği hissi, yanlış bir algıdır. Çünkü internet ortamında yapılan her işlem, bireyin dijital ayak izlerini kalıcı olarak bırakmaktadır. Bu durum, çevrimiçi etkinliklerin izlenebilir ve potansiyel olarak izinsiz erişimlere açık olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.⁴⁸² Teknolojinin hayatımızın içinde bu denli yoğun bir şekilde yer almasında bir sakınca olmayabilir, ancak gizlilik ayarlarının düzenli bir şekilde güncellenmesi, güvenlik duvarlarının titizlikle kontrol edilmesi ve kişisel bilgilerin bilinçli bir şekilde paylaşılmaması, bu teknolojik araçları kullanırken bireyin kontrolünü elinde tutabilmesini sağlar. Ayrıca, internet kullanım alışkanlıklarını tamamen silemeye de arama geçmişini düzenli olarak temizlemek, demografik bilgileri gereksiz durumlar dışında değiştirmek ve sosyal medya mecralarında takip edilen hesapları çeşitlendirmek gibi adımlarla, birey kendi dijital mahremiyetini daha etkili bir şekilde koruyabilir.⁴⁸³

3.2.Mahremiyet İle İlgili Hadislerin Günümüz Açısından Yorumlanması

3.2.1.Mahremiyet Algısındaki Toplumsal Değişimi

Türkiye'nin modernleşme süreci, Tanzimat döneminden Cumhuriyet'in erken zamanlarına kadar uzanan hızlı bir Batılılaşma evresiyle karakterize edilir. Bu evre, gündelik hayatın değişimi üzerinden incelendiğinde, özel yaşam ve sosyal hayat

⁴⁸¹ Cemal Özel, “Piyasa Ekonomisi ve Mahremiyet: 1980’lerden Günümüze Değişen Toplum ve Mahremiyet Algısı”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/278

⁴⁸² Gündüz, “Toplumsal Değişme ve Mahremiyet Algısı”, 2/312

⁴⁸³ Ekmel Geçer, “Teknolojik Mahremiyetin Psikolojik İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, Ed. H. Şule Albayrak, (Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022), 512

kurallarındaki belirgin farklılaşmalarla kendini göstermiştir.⁴⁸⁴ Cumhuriyet dönemiyle birlikte, gündelik yaşamın mevcut seyrinin sürdürülmemesi, yapılan düzenlemeler ve değişiklikler aracılığıyla alışkanlıkların, algıların, tutumların ve davranışların belli ölçülerde değişmesine sebep olmuştur. Ancak, 1950’lerden sonra kırsal bölgelerden kente göç, kentleşme ve gecekondu olguları gibi birçok faktör, bu değişim sürecini etkileyerek hızlandırmıştır.⁴⁸⁵

1980 sonrasında, teknolojinin ön planda olduğu yeni gelişmelerin eşlik ettiği bu hızlı toplumsal dönüşüm süreci, 2000’lerden itibaren Türkiye’nin internetle tanıştığı dönem olarak nitelendirilebilir. Bu dönem, kamusal alan-özel alan geriliminin yarattığı tartışmalardan, adab-ı muaşeretten mahremiyete doğru bir yönelişin olduğu yeni bir döneme işaret etmiştir.⁴⁸⁶ Küreselleşme, farklı toplumların birbirleriyle etkileşimi ve batı kökenli kültürel etkilerin dünya genelinde yayılmasına hizmet ederken, özellikle internet kullanımı ve sosyal medya gibi kitle iletişim araçları, sosyal ilişkilerde mesafenin azalmasına ve samimiyetin erozyona uğramasına neden olmaktadır.⁴⁸⁷

Mahremiyet sınırları, zaman içinde genişleyebilir veya daralabilir. Önceden ayıp veya yadırganan davranışlar, zamanla kabul edilebilir ve normal olarak görülebilir hale gelebilir. Bu durum özellikle günümüz toplumlarında toplumsal değişimin hızlı olması ve iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla daha da belirgin hale gelmektedir. Özellikle Türkiye gibi geleneksel yapının önemli olduğu toplumlarda, toplumsal davranışlar değer sistemleri tarafından belirlenir. Bu değer sistemi içinde din, önemli bir referans noktasıdır. Dini prensipler, mahremiyet algısını günah veya ayıp gibi durumları gösterecek genel ölçütler sunabilir.⁴⁸⁸ Ancak, mahremiyet sınırları konusunda dini referanslar içinde bile farklı yorumlar ve değerlendirmeler ortaya çıkabilir. Özellikle bireysel alanın yeniden tanımlandığı bir süreçte, mahremiyet algısı, dinî kodların yorumlanmasında ve farklı kesimlerin tercihleri konusunda farklılıklar doğurabilir.⁴⁸⁹

⁴⁸⁴ Nevin Meriç, *Âdâb-ı Muâşeret: Osmanlıda Gündelik Hayatın Değişimi* (1894-1927), (Kapı Yayınları, İstanbul 2005), 112

⁴⁸⁵ Kemal H. Karpat, *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, (İmge Kitabevi, Ankara (2003)), 23

⁴⁸⁶ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 12

⁴⁸⁷ Anthony Giddens, *Mahremiyetin Dönüşümü*, 88

⁴⁸⁸ Turan, “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”, 30

⁴⁸⁹ Ayşe Gültekin, “Mahremiyet Algımızı Etkileyen Dini Metinler ve Kadın Açısından Mahremiyetin Mahremiyete Dönüşmesinin Sebepleri”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 2/223

3.2.2.Mahremiyetin Sağlanması İçin Yapılması Gerekenler

3.2.2.1.Mahremiyeti Korumaya Dikkat Etmek

Peygamberimiz bir hadisi şerifinde “Kim bana iki dudağı arasındakini ve iki bacağı arasındakini korumayı garanti ederse, ben de ona cenneti garanti ederim.”⁴⁹⁰ buyurmuştur. Peygamber Efendimiz (sav) hadislerinde mahremiyet kavramına geniş yer vermiştir. Yukarıda zikredilen hadis-i şerifte, Müslümanların konuştukları şeylere ve namuslarına dikkat etmeleri halinde kendilerine cennetin garanti edileceği müjdesini vermiştir. Bu bağlamda, bireylerin ağızlarından çıkan sözler son derece önemlidir ve Müslümanlar için, kadın veya erkek fark etmeksizin, namus korunması gereken bir ilkedir.

İslam dinimize göre insan, bedeninin sahibi değil, emanetçisidir. Bu temel anlayış, insanın bedeniyle ilişkisini diğer canlılardan farklı bir perspektifte ele alır ve insana özgü bir beden mahremiyeti bilincinin olduğunu vurgular. Bedenin örtülmesi hem yaşarken hem de öldüğünde, insanlık tarihinde başlangıç anı olarak değerlendirilebilir. Zira bedenin örtülmesi bilinci sadece insanlığa özgü bir kavramdır. Ancak, modern dönemde mahremiyet kavramı, kullanıldığı anlamıyla İslam düşüncesinde yer almaz. Bu çerçevede yapılan mahremiyet tanımlama denemelerinin yetersiz olduğu açıktır. Mahremiyet kavramı, genellikle aile hayatı ve kadın alanıyla ilişkilendirilse de sadece bu alanla sınırlı bir anlam ifade etmez.⁴⁹¹

Beden mahremiyeti ve avret mahremiyeti kavramlarının literatürde birbirleri yerine kullanılması doğru olmamakla birlikte, bunların birbiriyle ilişkili olduğu kabul edilebilir. Mahremiyet, Şâri olan Yaratıcı’nın belirlediği sınırlar içinde kişinin özel hayatı, ilişkileri ve sorumlulukları anlamında değerlendirilebilir. Mahremiyetin sadece fiziksel olmadığı, aynı zamanda manevi bir boyutta da var olduğu unutulmamalıdır.⁴⁹²

⁴⁹⁰ Buhârî, “Rikâk”, 23

⁴⁹¹ Şentürk, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 1/112

⁴⁹² Şentürk, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 1/113

3.2.2.2.Gözlerin Bakışlarına Sahip Çıkmak

Abdillâh el-Eslemî (öl. 63/682-83 [?])’nin (r.a.), babasından naklettiğine göre, Resulullah (s.a.v.) Hz. Ali’ye (r.a.) şöyle buyurmuştur: “Ey Ali! Bir bakışa ikincisini ekleme! Çünkü ilk bakış senin için affedilmiştir. Sonraki bakış ise senin için bağışlanmış değildir.”⁴⁹³

Yukarıda belirtilen hadis-i şerifte, peygamberimiz tarafından Hz. Ali’ye hitaben, yabancı ve helal olmayan bir bayana bir bakışın tanıma amaçlı olup caiz olduğu, ancak ikinci bakışın haram olduğu belirtilmektedir. Bu hadis-i şeriften çıkarılan anlam, mahrem olmayan kadınlara veya kadınlar tarafından erkeklere bakışların caiz olmadığı yönündedir. Bu durum, İslam ahlak ve edep kurallarına uygun bir yaşam sürdürmek açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla, mahremiyetin korunması ve gözlerin haramdan sakınılması hususunda dikkatli olunması gerektiği vurgulanmaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm de geçen Nûr Suresi 24/30-31. âyetleri, inanan erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı bir hitap sunar ve onlara iffet ve namuslarını korumaları hususunda zinaya götüren yollardan helal olmayana bakmaktan kaçmalarını emretmektedir. Kitabımızda bizlere bildirilene göre insanların kulakları, gözleri, kalpleri sorumluluk taşır ve Allah, kalplerde gizlenenleri ve kötü amaçlı bakışları da bilir. Ayrıca, ahirette gözler, deriler, eller ve ayaklar, işledikleri eylemler hakkında şahitlik⁴⁹⁴ edeceklerdir.⁴⁹⁵

3.2.2.3.Mahrem Yerlerini Kimseye Göstermemek

Bir hadis-i şerifte, “Bir erkeğin başka bir erkeğin avret yerlerine bakmasının haram olduğu, aynı şekilde bir kadının da başka bir kadının avret yerlerine bakmasının haram olduğu”⁴⁹⁶ ifade edilmektedir. Bu hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere, yalnızca karşı cinslerin birbirlerinin avret yerlerine bakmasının değil, aynı cinslerin de birbirlerinin avret yerlerine bakmasının haram olduğu sonucuna varılmaktadır. Ayrıca, Peygamber Efendimiz başka bir hadis-i şerifte, “Buluğ çağına ermiş bir kadının

⁴⁹³ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 42-43; Tirmizî, “Edeb”, 28

⁴⁹⁴ Yâsîn 36/65.

⁴⁹⁵ Şentürk, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 1/110

⁴⁹⁶ Müslim, “Hayz” 7; İbn Mâce, *es-Sünen* “Tahâra”, 137; Tirmizî, “Edeb” 38;

başörtüsüz ve tesettürsüz bir şekilde namaz kılmasının Allah tarafından kabul edilmeyeceğini”⁴⁹⁷ belirtmiştir. Bir Müslümanın şehvetle karşı cinse bakması ise hadis-i şeriflerde göz zinası⁴⁹⁸ olarak nitelendirilmektedir. Bu hadisler, İslam’da mahremiyetin ve tesettürün önemini vurgulamakta ve Müslüman bireylerin bu hususlara dikkat etmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

3.2.2.4.Başını Layıkıyla Örtmek

Peygamber efendimiz (sas) bir hadis-i şerifinde hanımların başlarını örtmesi ile alakalı şöyle söylemiştir:

“Cehennemliklerden kendilerini dünyada henüz görmediğim iki grup vardır: Biri, sığır kuyrukları gibi kırbaçlarla insanları döven bir topluluk. Diğeri, giyinmiş oldukları hâlde çıplak görünen ve öteki kadınları kendileri gibi giyinmeye zorlayan ve başları deve hörgücüne benzeyen kadınlardır. İşte bu kadınlar Cennete giremedikleri gibi, şu kadar uzak mesafeden hissedilen kokusunu bile alamazlar.”⁴⁹⁹

Peygamber Efendimiz, kadınların başlarını nasıl örtmeleri gerektiğini, hangi şekillerde örtünmenin caiz olmadığını ve örtünmenin sınırlarını detaylı bir şekilde açıklamıştır. Müslüman bir kadın, Peygamber Efendimizin emrine itaat ederek, onun tarif ettiği şekilde örtünerek cennet müjdesine nail olacaktır. Bu bağlamda, İslam’ın belirlediği tesettür kurallarına uymak, ahlaki ve dini sorumlulukların bir parçası olarak görülmektedir.⁵⁰⁰

3.2.2.5.Dış Elbisesini Örtmek

Peygamberimizin hanımlarından Hz. Âişe annemizin rivayetine göre; Hz. Ebubekir’in kızı Esma, Peygamber Efendimizin huzuruna ince bir elbise ile girdiğinde, Peygamber Efendimiz kendisine hitaben, eller ve yüz dışındaki vücut bölgelerinin görünmesinin caiz olmadığını bir hadis-i şerif ile belirtmiştir.⁵⁰¹

Ayrıca Kur’an-ı Kerîm de geçen Ahzâb Suresi’nin 59. âyet-i, özellikle Hz. Peygamber’in eşleri ve kızları dahil olmak üzere mümin kadınlara yönelik bir emirdir.

⁴⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, el-Müsneid 6/150; İbn Mâce, *es-Sünen*, “Tahâra” 132; Tirmizî, “Salat” 160

⁴⁹⁸ Buhârî, “İsti`zan” 12

⁴⁹⁹ Müslim, “Cennet”, 52

⁵⁰⁰ Şentürk, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 1/112

⁵⁰¹ Ebu Davûd, “Libâs”, 31

Bu emir, kadınların evden dışarıya çıktıklarında dış giysilerini, yani cilbâb veya dış örtüsünü örtmelerini vurgular. Âyet, kadınların bu şekilde giyinmelerinin, onların özgür ve iffetli bir şekilde tanınmalarını ve bu şekilde eziyet görmemelerini sağlamaya yönelik olduğunu belirtir.⁵⁰²

Ebû Hüreyre'den nakledilen bir hadisi şerifte peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: “Giyinik çıplak kadınlar ki bunlar kırıtarak yürüyüp başkalarını kendine meylettirirler. İşte bunlar cennete giremeyecekleri gibi, kokusunu dahi alamazlar. Hâlbuki onun kokusu beş yüz yıllık mesafeden bile hissedilir.”⁵⁰³

Yukarıda zikredilen hadis-i Şerif'in kaynağı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır.⁵⁰⁴

3.2.2.6. Mesken Mahremiyeti Konusunda Yapılması Gerekenler

Mahremiyetin diğer alanlarının hayata geçirilmesi, büyük ölçüde mesken mahremiyetine dayanmaktadır. Müslüman bireyler için, meskenlerin önemi büyüktür. İslam dini de Müslümanlara kendi meskenlerinin olmasını teşvik etmektedir. İmanlı bir kimse, ev inşa ederken belirli özelliklere dikkat etmelidir. Bu özellikler arasında, komşuları rahatsız etmemek, haramlardan sakınmak ve haremlik selamlığa özen göstermek bulunmaktadır. Ayrıca, mümkün olduğunca her çocuğa ayrı bir oda ayırmak ve evin mimarisini mahremiyet sınırlarını göz önünde bulundurarak düzenlemek önemlidir.

Günümüzde, dinî ve manevî değerlerin değişmesiyle birlikte İslami hayat tarzının önemli ölçüde etkilendiği gözlemlenmektedir. Bu durum, mahremiyet algısının değiştiği ve sınırlarının ihlal edildiği bir ortamın oluşmasına neden olmaktadır. Özellikle konut inşaatlarında, mahremiyet kurallarının hiç dikkate alınmadığı yadsınamayacak bir gerçektir. Bu sebeplerden dolayı, mimarların apartman

⁵⁰² Şentürk, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Mesken Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Esaslar”, 1/112

⁵⁰³ Müslim, “Cennet” 53

⁵⁰⁴ Hüseyin Akgün, “Giyinik Çıplaklar Hadisinin Aslının Tespiti ve Kabül Ahbâr Kaynaklı Rivâyetlerin Refi Meselesi,” *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Arastırma Dergisi*, 2016, 9/17, 117-143

ve siteleri inşa ederken mahremiyet endişelerini göz önünde bulundurmaları önem arz etmektedir.⁵⁰⁵

3.2.2.7.Sosyal Medya Alanında Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler

Dinimiz, müminlere her türlü iletişim ve etkileşim ortamında ahlaki ve dürüst davranma sorumluluğunu yükler. İnternet ve sosyal medya gibi modern iletişim araçları da bu sorumluluğun bir parçasıdır. Bu ortamlarda İslam ahlakının gerektirdiği ilke ve esaslar, Müslümanların etkileşimlerini düzenler ve yönlendirir. Örneğin, doğruluk, adalet, hoşgörü, saygı ve mahremiyet gibi kavramlar, İslami şuuruna sahip bireylerin bu platformlarda rehber alması gereken temel değerler arasında yer alır. Bu ilkeler, Müslümanların dijital dünyada da toplumsal ve ahlaki normlara uyum sağlamasını teşvik eder, böylece İslami değerlerin dijital iletişimde de yaşatılmasını sağlar. Bu ilkeler şunlardır:

1. Müslüman bir bireyin her durumda Allah korkusuyla hareket etmesi ve sürekli olarak Allah'ın emirleri doğrultusunda iyilik yapması uygun bir davranış olarak kabul edilir. Peygamber Efendimiz de bir kötülük yapıldığında hemen ardından iyilik yapılmasını tavsiye etmektedir. Peygamber Efendimiz, bu hususta bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır: “Nerede olursanız olun, Allah’a karşı gelmekten sakının ve her kötülüğün peşinden hemen iyilik yapın ki, onu silip yok etsin. Ayrıca insanlarla güzelce geçinin.”⁵⁰⁶

2. Sosyal medyada karşılaştığımız haberleri doğru kabul edip paylaşmaktan kaçınmak önemli bir husustur. Zira kötü niyetli bireylerin sayısının oldukça fazla olması nedeniyle, provokatif haberler yaparak toplulukları kötü emellerine alet etmek isteyen kişilerin paylaşımları, toplumda infiallere yol açmaktadır. Ayrıca, bazı kişiler, sevmedikleri bireyler hakkında iftira ve zan dolu paylaşımlar yaparak kendilerini yücelttiklerini ve karşı tarafı lekelediklerini düşünmektedirler. Bu konuda Peygamber Efendimiz, şu hadis-i şerifi buyurmuştur: “Her duyduğunu söylemesi kişiye günah olarak yeter”.⁵⁰⁷

⁵⁰⁵ Nevzat Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, *Ekev Akademi Dergisi*, (19/63), 2015, 312

⁵⁰⁶ Tirmizî, “Birr”, 55

⁵⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 80

3. Peygamber Efendimiz, Müslüman'ın tanımını yaparken, mümin bir kişinin başkaları hakkında suizan konuşmalar⁵⁰⁸ yapmayan, onlara beddua etmeyen ve çirkin, ayıplayıcı sözlerden kaçınan biri olduğunu belirtmiştir. Sosyal medyada paylaşım yaparken de bu ilkelere dikkat ederek kimsenin kul hakkına girmememiz gerektiğini vurgulamaktadır. Peygamber Efendimiz, bu konuda hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: “Mü'min; insanları kötüleyen, lânetleyen, kötü söz ve çirkin davranış sergileyen kimse değildir”.⁵⁰⁹

4. Sosyal medyada ve internet ortamında gözlerimizi haramdan, kalbimizi kötülüklerden ve sözlerimizi çirkin fiillerden sakınmamız gerekmektedir. Peygamber Efendimiz, bir hadis-i şerifinde bizleri şöyle uyarmaktadır: “Gönülünden iman eden, kalbini her türlü fenalıktan temizleyen, dili doğruyu söyleyen, gönlünü hoş tutup hâline razı olan, ahlâkını düzelter, (güzel) sözleri dinleyip ibret nazarı ile bakan kurtulmuştur”.⁵¹⁰

5. Başkalarının ayıplarını, kusurlarını ve gizli hallerini araştırmak için bir Müslümanın İnternet ortamını kullanmaması gerekmektedir. Müslümana yakışan davranış, bir kişinin ayıp ve kusuru kendiliğinden ortaya çıksa bile bunu gizlemektir. Peygamber Efendimiz, bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır: “Ey dili ile iman edip kalpleri ile inanmayanlar, Müslümanların gıybetini etmeyin, onların gizli hallerini araştırmayın. Kim mümin kardeşinin gizli hallerini araştırırsa Allah'ta onun gizli hallerini ortaya çıkarır.”⁵¹¹

6. Sosyal medya ortamında, kendimizde bulunmayan özellikleri varmış gibi göstererek başkalarına hava atmak ve övünmek, Müslümana yakışmayan davranışlar arasında yer almaktadır. Peygamber Efendimiz, bu konuyla alakalı olarak şu hadis-i şerifi buyurmuştur: “Kibirli ve kendinde olmayan şeylerle öğünen kimse Cennete giremez.”⁵¹²

⁵⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40

⁵⁰⁹ Tirmizî, “Birr”, 48

⁵¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/147

⁵¹¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40

⁵¹² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 8

3.2.2.8.Toplum Olarak Yapılması Gerekenler

Toplumun yapısal unsurları oluşturan etkenler kişilerin sosyal uyum sürecinde önemli referanslar sunar. Bu unsurların birey tarafından öğrenildiği ve kazanıldığı başlıca yer ailedir. İlk olarak bu eğitim çocukluk dönemi ile başlayıp okul ve iş hayatı ile devam etmektedir.

Güçlü aile yapıları, çocuğun ailenin öğrettiği mahremiyet duygusunu kazanmasını kolaylaştırırken, zayıf veya olmayan yapılar durumunda sosyal çevre ve medya etkili olabilir. Sosyal çevre, bireyin gelişimi ve davranışları üzerinde belirleyici bir referans noktasıdır. Arkadaşlık ilişkileri ve kurulan bağlar, tutum ve davranışlar üzerinde etkilidir.

Özellikle çocuklarımızın erken yaşlarda internet ve sosyal medya ile tanışmaları, düşünce ve davranışlarının büyük ölçüde internet ortamından etkilenmesini beraberinde getirir. Erken yaşlarda açılan sosyal medya hesapları, bireyleri filtreden geçmeden internetin tüm içeriğine maruz bırakır. Bu ortamlar, bireylerin paylaşımlarını belirlerken başkalarının tercihlerini referans almasına ve kendi paylaşımlarını bu temelde şekillendirmesine yol açabilir. Bu durum, mahremiyet algısının, özel yaşamın paylaşıldığı yerlerde giderek zayıflamasına sebep olabilir.

SONUÇ

Mahremiyet duygusu, günümüzde geniş bir kapsama sahip ve çeşitli alanları içeren önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Mahremiyet duygusunun nasıl yorumlandığı ve değerlendirildiği, toplumsal değişimler ve kültürel dönüşümler bağlamında dikkate değer bir husustur. Bu değişimler, bazı kavramların anlamında ve algısında değişikliklere yol açmıştır. Mahremiyet hem bireylerin kişisel sınırlarını koruma hem de toplumun ahlaki yapısını güçlendirme açısından önemli bir unsurdur. Hadislerde yer alan mahremiyetle ilgili hükümler, bireyler arası ilişkilerde saygı, edep ve sınırların korunmasının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Hadislerde, bireyin özel hayatına ve ailesel mahremiyetine yönelik vurgular, İslam toplumunda bu kavramın ne kadar değerli olduğunun altını çizmektedir. Mahremiyetin korunması, sadece bireysel hakların savunulması değil, aynı zamanda toplumsal huzurun devamı açısından da elzem görülmektedir. Mahremiyet kavramının zamanla farklılaşması ve dönüşmesi toplumların kültürlerinde değişimlere sebep olmuştur. Ancak bu değişim, özellikle aile kurumunu ciddi şekilde etkilemektedir. Özellikle Avrupa toplumunda gözlemlenen aile bireylerinin birbirlerinden habersiz ve bağımsız şekilde yaşama isteği, zamanla diğer toplumlara da örnek olmaktadır. Genç nesiller arasında flört ve evlilik öncesi birliktelik anlayışının yaygınlaşması, toplumların namus anlayışını zayıflatmaktadır. Mahremiyet kavramı, beden mahremiyeti, sosyal medya kullanımı, mesken mahremiyeti ve bilgi güvenliği mahremiyet gibi ana başlıklar altında incelenmektedir.

Bu bağlamda, günümüzde giderek daha fazla önem kazanan sosyal medya mahremiyeti de dikkat çeken konulardan biridir. İnternet ve sosyal medya kullanımının orijinal amacından sapması, sadakat ve güven duygularını zedeleme eğilimi gösterir. Bu durum, birçok ailede aile kurumunun zayıflamasına ve hatta parçalanmasına sebep olabilir. Yine hassas konulardan bir tanesi olan beden mahremiyeti, mahremiyet kavramının önemli bir bileşenidir ve İslam literatüründe temel bir konudur. Mahremiyet ölçüsü, gözlerin harama bakmaktan sakınmaktan başlayarak vücudun diğer organlarının da mahremiyet kurallarıyla yönetilmesi gerektiği vurgulanır. Rabbimiz, insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, namusun korunması ve huzurun sağlanması amacıyla mahremiyet kurallarını emretmiştir. Bu

nedenle, toplumun en temel ilkelerinden biri olan mahremiyet kurallarına uyum, Rabbimize duyduğumuz sevgi ve bağlılığımızın bir ifadesidir.

Tezimiz, mahremiyet kavramının, Kütüb-i Sitte hadisleri bağlamında toplumun değişen kültürel değerleriyle yeniden yorumlanması ve günümüz toplumuna yeniden değerlendirilmesi amacıyla yapılan bir çalışmayı ele almaktadır. Bu çalışma, mahremiyetin günümüz toplumsal değerleri açısından eksikliklerini ve alınması gereken tedbirleri belirleyerek, ileride yapılacak çalışmalara ışık tutmayı hedeflemektedir. Çalışmamızda elde edilen bulgular, dijitalleşme ve sosyal medya gibi çağdaş gelişmelerin mahremiyet üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bireylerin ve toplumların hadislerde vurgulanan mahremiyet hassasiyetini yeniden benimsemeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Mahremiyetin toplumda yeniden eski değerini kazanması için birkaç önemli adım atılabilir:

1. Toplumun her kesimine, mahremiyetin önemi ve gerekliliği konusunda eğitim verilmelidir. Böylece, mahremiyetin kişisel ve toplumsal yaşamda ne kadar önemli olduğu hakkında geniş bir farkındalık oluşturulabilir.
2. Aileler, mahremiyet konusunda çocuklarıyla açık ve dürüst bir iletişim kurmalıdır. Çocuklara mahremiyetin ne olduğu, nasıl korunması gerektiği ve sınırların nasıl belirleneceği konularında rehberlik edilmelidir. Aile içinde mahremiyetin değeri ve önemi vurgulanmalıdır.
3. Özellikle internet ve sosyal medya gibi dijital platformlarda mahremiyetin korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu, çocukların ve gençlerin teknoloji kullanımını denetlemek, mahremiyetlerini koruyabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarına yardımcı olmak anlamına gelir.
4. Toplumda mahremiyetin değerini artırmak için, toplumsal normlar ve değerlerin güçlendirilmesi önemlidir. Bu, medyanın ve popüler kültürün mahremiyetin önemini vurgulayan mesajlar yayması, toplum liderlerinin ve rol modellerin bu konuda örnek davranışlar sergilemesi ve mahremiyeti koruyan bireyleri takdir etmesiyle sağlanabilir.
5. Mahremiyetin korunması için etkili yasal düzenlemeler ve politikalar oluşturulmalıdır. Bu düzenlemeler, kişisel veri koruma yasaları, çocukların

mahremiyetini korumaya yönelik yasal düzenlemeler ve mahremiyet ihlallerine karşı etkili cezaları içerebilir.

Bu adımların bir araya gelmesi, mahremiyetin toplumda yeniden değer kazanmasına ve korunmasına yardımcı olabilir. Ancak bu sürecin zaman alacağı ve sürekli bir çaba gerektireceği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, İbrahim, “İslam Hukuku Açısından Nişanlanma”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum (2005).
- Akalın Şükrü Haluk, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat Eski ve Yeni Harflerle* (TDK), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, (2011).
- Akbaş, Bahattin, “Sanal Ortam ve Mahremiyet”, *Dib Aylık Dergi*, Sy, 287, (Kasım 2014).
- Akça, G. ve Başer, D. (2011). “Karanlığın yok oluşu”, Gelişen teknolojinin gizlilik ve mahremiyet üzerindeki etkileri, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (26), 20-42.
- Akşeker, Semih, “Apartmanlar İnsanı Eziliyor”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi*, (Ankara, 2014).
- Akgün, Hüseyin. “Giyinik Çıplaklar Hadisinin Aslının Tespiti ve Kabul Ahbâr Kaynaklı Rivâyetlerin Refi Meselesi,” *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 2016, 9/17, 117-143
- Akyüz, Yakup. “Batı Toplumunda Mahremiyet Algısının Oluşumu, Değişimi ve Etkisi”. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Altuntaş, Halil. vd., *Kur'an-ı Kerîm Meali*, Yay. Haz. Diyanet İşleri Başkanlığı yay., (Ankara, 2005)
- Ansay, Sabri Şakir. *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstiklal Matbacılık, (1954).
- Âsım Edendi, Mütercim (1234/1819); *Kâmûsu'l-Muhût Tercümesi*, (haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Bşk., İstanbul, 2013/14
- Atay, Hüseyin İbrahim- Mustafa Atay. *Arapça-Türkçe Büyük Lügat*, (Ankara 1981).
- Atmaca, Gökhan. “Metin-Yorum İlişkisi ve Nüzûl Ortamı Bilgisi Bağlamında Nûr Sûresi 61. âyet”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2019-1)
- Avşar B. Zakir– Öngören Gürsel. *Bilişim Hukuku*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, (İstanbul, 2010).
- Aydın, Ali Fikret. “Gösteri Toplumunun Yeni Panoptikonu Olarak Sosyal Medya”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (2020), 9(3).
- Aydın, Bermal. (2013) “Sosyal Medya Mecralarında Mahremiyet Anlayışının Dönüşümü”, *İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 5, İstanbul Arel Üniversitesi.
- Aydın, Mustafa; “Mahremiyet ve Örtünmenin Dönüşümü” *Eskiye12*, Sayı 12, (Mart 2009).
- Aydın, Nevzat; “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl:19, (2019).
- Bağdatlı, Selahattin. *Hukuk sözlüğü*, (İstanbul 1997).
- Baktır, Mustafa. *İslam Hukukunda Zaruret Hâli*, Akçağ Yayınları, (Ankara, 1986).
- Barbarosoğlu, Fatma. “Şov ve Mahrem”, *Profil Kitap*. 5. Baskı, (İstanbul 2016).
- Bardakoğlu, Ali, “Hapis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/416-417. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Başer, D. ve Akça, G. (2016). “Karanlığın yok oluşu” gelişen teknolojinin gizlilik ve mahremiyet üzerindeki etkileri”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19-42.

- Başoğlu, Tuncay. “Ta’zîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/416-417. Ankara: TDV Yayınları, 2011.
- Bauman, Zygmunt. *Küreselleşme –Toplumsal Sonuçları–*, çev.: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı yay., (İstanbul 2010).
- Bayer, Ali Yahya. “Mahremiyet Algısının Aile İçi Şiddetin Ortaya Çıkmasına ve Sürekliliğine Etkisi”. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd., (Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016
- Begavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ûd b. Muhammedel-Ferrâ. *Meâlimü’t-Tenzil*, Tahkik: Abdü’r-Rezzak el-Mehdî, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, (Beyrut, 1420),
- Berrû, Tevfik. *Târîhu’l-’Arabi’l-Kadîm*, Dâru’l-Fikri’l-Mu’âsır, 2. Bsk., (Dîmeşk-Suriye 1996).
- Beşatin, Safiyye. *Himâyeti.i’l-Kanuniyye li’l-Hayati’l-hassa*, Camiatu Mevlud Muammeri, (Yaymlanmamış Doktora tezi).
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömerb. Muhammed, *Envârü’t-Tenzil ve Esrârü’t-Te’vîl*, Tahkik: Muhammed Abdurrahman Maraşlı, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, (14189
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), “2013 Yılı 3. Çeyreğe Ait Telekomünikasyon Verileri Raporu”, <http://sosyalmedya.co/btk-2013-3-donem-raporu/> erişim: 15/02/2015
- Bilmen, Ömer Nasuhi. (1883-1971), *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, 1-8, Bilmen Yayınevi, (İstanbul, 1985).
- Bocock, Robert (1997) *Tüketim*, Dost Kitabevi, (Ankara).
- Bölükbaş Kenan, “*İnternet kullanımında Kadın Erkek Eşitsizliği*”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi. Diyarbakır örneği, (2003).
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu’s-Sahih*, Çağrı Yay., (İstanbul 1992).
- Canan, *İbrahim Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay, (Ankara 1989).
- Cem, Fazıl, “Bir Mekân Biçimi Değil, Hayat Biçimi Apartman”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi*, (Ankara, 2014).
- Cessas, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, Tahkik: Muhammed Sadık el-Kumhâvî, *Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî*, (Beyrut).
- Cevad Ali. *el-Mufasssal fî Târîhi’l-Arabî Kable’l-İslâmi*. XX Cilt. byy.: Dâru’s-Sâkî, 4. Basım, (2001)
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd, *Sihah*, Dâru’l-Fikr, (Beyrut, 1998).
- Chaney, David (1999) *Yaşam Tarzları*, Dost Kitabevi, (Ankara).
- Çakır, Mehmet. *Kur’an-ı Kerîm ve Türkçesi*, , Özkan Matbaası, (Ankara, 2003).
- Çakır, Mukadder. “*Sosyal Medya ve Gösteri*”, Sosyal Medya Araştırmaları-1, ed.: Ali Büyükaslan-Ali Murat Kırık, Çizgi yay., (Konya 2013).
- Çeker, Orhan (2017). “*Osmanlı Hukuku Aile Kararnamesi*” 5. Baskı, Mehîr Vakfı Yay., (Konya)
- Çeker, Orhan. (1997). “Halvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15, (İstanbul)
- Çelikoğlu, Nalan, “*Türk iyede Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü*”, M.Ü.S.B.E, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul 2007).
- Dağıtmaç, Murat. “*Sosyal Medya Bizi Neden Kullanır?*”, Metafaz Yay., (İstanbul).

- Dalgın, Nihat. “Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular (Ticari Hayatımız)”, 1. Basım, Etüt Yay., (Samsun 2010)
- Dârakudnî, Ali b. Ömer Ebu'l-Hasen el-Bağdadî(öl.385/995), *Sünenu'd-Dârakudni*, Dâru'l-Ma'rife, (Beyrut 1966).
- Denizci, Mert. “Bilişim Toplumu Bağlamında İnternet Olgusu ve Sosyopsikolojik Etkileri”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı: 15, (İstanbul 2009),
- Dereli, Mustafa Derviş. “Gözetim Toplumunda Sosyal Medya ve Mahremiyetin Dönüşümü”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Devellioğlu, Ferid. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, (Anakara, 1993).
- Diler, Ramazan. Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, *Gaziosmanpaşa İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, sayı:1, (Tokat 2014).
- Dindi Emrah. “Kur'an'daki Mahremiyet İlkelerinin İslam Öncesi Cahiliye Kültürüyle Diyalektik İlişkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, 2/350, Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Ordu 2016).
- Döndüren, Hamdi. “Mesken”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Erişim 12 Ocak 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mesken> (12.01.2024).
- Dönmez, İbrahim Kâfi. “Meşrû Müdafaa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Duran, Büşra Nur. “Sesin ve Sözü'nün Mahremiyeti”. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016
- Dülgeroğlu, İsmail. Ürün çeşitliliğinde seçim paradoksu. Kırklareli Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, (2019).
- Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (öl. 241/855), “*el-Müsned*” (Terc: Hüseyin Yıldız, Yasan Yıldız, Zekerîya Yıldız), Step Ajans Matb. İst. (2014).
- Ebû Dâvûd Süleymân b. El- Eş'âs es- Sicistânî, *Sünen*, 1-5, 2. Baskı, (İstanbul 1992)
- Ebû Zehre, Muhammed. “*El-Ahvâlü's-Şahsiyye*”, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, (Kahire 1377/1957).
- Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ' (207/822), *Maâni'l-Kur'an*, thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî, vd., Dâru'l-Mısriyye, 1. bs., trs., II/249, (Mısır).
- Ebû'l-Ferec, Ebû Dâvûd, Süleyman İbn el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî (öl.275/889), *Sünenü Ebi Dâvud*, Dâru'l-Ma'rife, (Beyrut 2001).
- el- Hattâb, Muhammed b. Abdurrahman El-Maliki El-Mağribi, “*Mevahibü'l-Celil*”, Diru'r-Rıdvan, (Moritanya 2010)
- el-Cevherî İsmâil b. Hammâd. *Mu'cemü's-Sihah Kamus Arabi-Arabi*, Daru'l Marife, (Beyrut, 2008).
- el-Hasanî, İbnu'l Abbâs Ahmet b. Muhammed b. el-Muhdiyyu İbnu Acîbetu'l Hasanî (öl.H.1224), *el-Bahrul'l-Medîd Teşîru'l Kur'anu'l-Mecîd*, tahk. Amr Ahmed er-Râvî, Da-rul'l Kitabu'l-İlmiyye, (1-8) , (Beyrut 2005),
- el-Hindî, Alâuddin Aliyyu'l- Müttaki Husamuddin el-Burhan Fevri. *Kenzu'l-Ummal fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl*, 1-15, 1985, Darü'r-Risaletü'l-Alemiyeye, Mektebetu't-Turâsu'l-İslâmî, (Beyrut).
- el-Hûfî Ahmed Muhammed. *el-Hayâtu'l-'Arabiyye mine's-Şi'ri'l-Câhiliyyi*, Mektebetu Nahda, 4. Bsk., (Mısır 1382/1962).
- el-Kardâvî Yusuf. *el-Helâl ve'l-Harâm fî'l-İslâm*, el-Mektebetü'l-İslâmî, (Beyrut, 1967).

- el-Kasani, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi. *Kitabu Beda'i's-Sana'i fi Tertibi's-Şera'i*, thk. Ali Muhammed Muavviz, Adil Ahmed Abdülmevcut. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, (Beyrut, 1997/1418).
- el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr b. Ferh. "*El-Câmi Li-Ahkâmî'l-Kur'an*", Müessesetü'r-Risale, (Beyrut 2006).
- Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, y.y, t.y.
- en- Nevevi, Ebu Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref. *Kitabu'l- Mecmu Şerhu'l- Mühezzeb li's- Şirazi*, Mektebetu'l- İrşad, (Cidde).
- en-Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. (öl.710/1310), *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil (Tefsîru'n-Nesefî)*, Dâru'l-Ma'rife, (Beyrut 2008).
- en-Nisâburî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed El-Vâhîdî. "*Esbâbu Nuzûli'l-Kur'an*", Thk. Usâm b. Abdi'l-Muhsin El-Humeydân Demmâm: Dâru'l-İslâh, (1992).
- en-Nîsâbûrî, Müslim İbnu'l-Haccâc. (h.261/875), *Sahîhu Müslim*, Dâru'l-Ma'rife, (Beyrut 2010).
- Erdem, Suat. "İslam Hukukunda Tesettür", "*Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*", ed. Yavuz Ünal vd., Ordu ilahiyat vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, (İstanbul, 1998).
- Erdoğan, Mehmet. *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, (İstanbul, 1990).
- er-Râzî, Fahrüddîn. Muhammed b. Ömer el-Bekrî eş-Şafîî. (öl.604/1207), *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, (Beyrut 2004).
- es-Serahsî, Şemsu'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebi Sehl. (öl.483/1090), *Kitâbu'l-Mebsût fi'l-Fikhi'l-Hanefî*, Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, (Beyrut 2009).
- eş-Şeybânî, Muhammed b. Hasen. (öl.189/804), *el-Câmi'u's-Sağîr*, (Beyrut 1986).
- eş-Şeybânî, Muhammed b. Hasen. (öl.189/804), *Kitâbu'l-Asl*, (Beyrut 1990).
- ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer (öl.538/1144), *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Hakâiki't-Tenzil ve 'uyuni'l-Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vil*, Dâru'l-Ma'rife, (Beyrut 2005).
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed (öl.505/1112), *el-Vecîz fi Fikhi Mezhebi'l-İmami's-Şâfîî*, Dâru'l-Fikr, (Beyrut 1994).
- Geçer, Ekmel. "Teknolojik Mahremiyetin Psikolojik İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme", *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, Ed. H. Şule Albayrak, (Ankara, T.C. Aile e ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022)
- Giddens, Anthony (2010) *Mahremiyetin Dönüşümü*, Ayrıntı Yayınları, (İstanbul).
- Gökmenoğlu Hüseyin Tekin, *İslam'da Şahsiyet Hakları*, TDV. Yayınları, (Ankara 1996)
- Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, (İstanbul 2001).
- Görgülü, Ülfet. "Din İşleri Yüksek Kuruluna Gelen Sorular Bağlamında Mahremiyet Algıları". *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Görmez, Mehmet. "*İlâhî Dinlere Göre Başörtüsü*", İslâmiyât, yıl: IV, sy. 2.
- Güllük, İsmail. "Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik Üzerine Fıkîhî Bir Analiz", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 23, (2014).

- Gültekin, Ayşe. “Mahremiyet Algımızı Etkileyen Dini Metinler ve Kadın Açısından Mahremiyetin Mahrumiyete Dönüşmesinin Sebepleri”. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Gündoğdu, Ahmet. “*Dijital Demokratik Toplum*”, Kamuda Sosyal Politika, Norm Yazılım Ltd. Şti., (Ankara 2014).
- Gündoğdu, Yusuf Bahri. “İnsanlık Onuru ve Ailede Mahremiyet Eğitimi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Gündüz, Olgun. “Toplumsal Değişme ve Mahremiyet Algısı”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Gürhani Nihal. “On-line (Çevrimiçi) Toplumun Doğuşu” <http://kirpi.fisek.com.tr/index.php?metinno=diger/20050315135147.txt>. Erişim: 10/03/2015
- Haberli, Mehmet. *Sanal Din: Kurumsal ve Pratik Boyutlarıyla İnternet ve Din*, Açılım kitap, (İstanbul 2014).
- Hâc Hasan, Hüseyin. el-, *Hazâratu'l-'Arab fi 'Asri'l-Câhiliyye*, el-Müessesetu'l-Câmi'atu, 3. Bsk., (Beyrut 1417/1997).
- Halîl b. Ahmed, Ebû Abdurrahmân. (öl.170/786); *Kitâbü'l-Ayn*, thk. Mehdî el-Mahzûmî, İbrahim es-Sâmîrâî, Dâru ve Mektebetü Hilâl, yrs., trs.
- Heyet, el-Mu'cemu'l-Vesîd, Çağrı Yayınları, (İstanbul 1990).
- Hûfî, Ahmed Muhammed. el-, *el-Hayâtu'l-'Arabiyye mine'-ş-Şi'ri'l-Câhiliyyi*, Mektebetu Nahda, 4. Bsk., (Mısır 1382/1962).
- Hüseyin, Ahmed Ferrâc. *Hurmetü'l-hayâti'l-hâssa fi'l-İslâm*, ed-Dârü'l-Câmiyye, (Beyrut, 1988).
- Hüseyin, Remzi. *Ahlak-ı Hamide*, (İstanbul, 1310).
- İbn Hacer El-Askalânî, “*Lisânü'l-Mizân*” (Nşr. M. Abdurrahman El-Mar'Aşlî), 1-5, (Beyrut 1416/1996).
- İbn Hacer, El-Askalânî. “*Tecrîdü Esmâ'i'r-Ruvât Ellezîne Tekelleme Fihim El-Hâfız Fî Fetihî'l-Bârî ve Muḳarenetü Kelâmihi Bimâ Ḳalehû Fî Takrîbi't-Tehzîb*” 1/1088 (Küveyt 1407).
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî (öl.456/1064), *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, (Beyrut 2003).
- İbn Kesîr, 'Îmâdu'd-Dîn Ebu'l-Fidâ İsmâîl el-Kureşî ed-Dımeşkî eş-Şafîî (öl.774/1373), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Dâru'l-Ma'rife, (Beyrut 2010).
- İbn Kudâme, *Eş-Şerhu'l-kebîr*, nşr. M. Reşîd Rızâ, 9/489-491, (Kahire 1341-1348).
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdîsî el-Hanbelî (h.620/1224), *el-Muğnî*, Dâru'l-Fikr, (Beyrut 1984).
- İbn Mâce , Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *es-Sünen*, Çağrı Yay., (İstanbul 1992).
- İbn Manzur, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisanu'l Arab*, Dâru Sadır, (Beyrut, 1414/1994).
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid B. Abdilhamid Es-Sivâsî El-İskenderî. “*Fethu'l-Kadir*.” 1. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, (Beyrut 2003).
- İlyasoğlu, Aynur. *Örtülü Kimlik İslamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Ögeleri*, Metis Yayınları. (İstanbul 2013)

- İyibilgin, Orhan. “*Naslar çerçevesinde Tesettür ve Sorumluluk*” 2 (2015)
- Kahraman, Abdullah. “Fıkhî Perspektiften Sırrın İfşası”. *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*, ed. Nazife Şişman, İnsan Yayınları, (İstanbul 2018).
- Kahraman, Abdullah. *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği*, Ebabil Yay., (Ankara 2008).
- Kakırman, Yıldız Asiye. “*Sosyal Paylaşım Sitelerinin Dijital Yerlilerin Bilgi Edinme ve Mahremiyet Anlayışına Etkisi*”, Bilgi Dünyası, 12, sayı: 2, (2012).
- Karabıyık, Fatma. *Şov ve Mahrem*, Timaş yay., (İstanbul, 2006).
- Karaman, Hayreddin. vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, haz. DİB yay., (Ankara, 2007).
- Karpat, Kemal H. *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, İmge Kitabevi, (Ankara 2003).
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur’an’ın İffet Anlayışı -Batılı Cinsel Ahlâk Anlayışlarıyla Bir Mukayese-”, *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı: 4, 3 (2003).
- Kaşıkçı, Osman. “Zaman Aşımı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 14, (Ankara: TDV Yayınları, 2013).
- Kaya, Bensghir Türksel-Ramazan Altınok. “Bir İletişim Aracı Olarak İnternet’in Aile İçi İlişkilere Etkileri: Türkiye’de Devletin ve Ailenin Konuya Bakışı” *Günümüzde Aile, Uluslararası Aile Sempozyumu*, 02-04 Aralık 2005, Ensar Neşriyat, (İstanbul 2007).
- Kızıllarslan, Asu. *Sosyal Medyanın Toplum Üzerindeki Etkilerine Eleştirel Bir Yaklaşım*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) (İstanbul, 2012).
- Koca, Ferhat. *İslam İbadet Esasları*, (Ankara 2013).
- Komisyon, “*İslam’a Giriş Gençliğin İslam Bilgisi*”, 1. Basım, Dib. Yay. (Ankara 2006).
- Komisyon, İlmihal, “*İmân ve İbadetler*”, 5. Baskı, Tdv Yay., 159 , (İstanbul 2000).
- Köprülü, Bülent. “*Medeni Hukuk: Genel Prensipler*”, 2. basım, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, (İstanbul, 1984).
- Köprülü, Fuad. *Türk edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Yay., (Ankara, 2013).
- Köse, Saffet. “*Helâller-Harâmlar*”, İslam İbâdet Esasları, (Ankara 2013).
- Köse, Saffet. *İslâm Hukukunda Hakkın kötüye Kullanılması*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., (İstanbul, 1997).
- Ma’mer b. el-Müsennâ, Ebû Ubeyde (209/824); *Mecâzü’l-Kur’ân*, thk. Muhammed Fuâd Sez-gin, Mektebetü’l-Hancî, (Kahire, 1381/1961).
- Martı, Huriye. “*Hız. Peygamberin Hadislerinde Bir Değer Simgesi Olarak Beden ve Mahremiyeti*”, Marife, 9-2, (Güz, 2009).
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammedb. Mahmûd es-Semerkandî. *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, Tahkik: Dr. Mecdi Baslum, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, (Lübnan, 2005).
- Mavnacıoğlu, Korhan. “İnternette Kullanıcıların Oluşturduğu ve Dağıttığı İçeriklerin Etik Açısından İncelenmesi: Sosyal Medya Örnekleri”, *Medya ve Etik Sempozyumu Bildiriler*, Mustafa Yağbasan (ed.), (Elâzığ 2009).
- Meriç, Nevin. *Osmanlı’da Gündelik Hayatın Değişimi*, Kaknüs Yayınları, (İstanbul 2000).
- Mevsîlî, Abdullah b. Mahmûd (öl683/1285), *el-İhtiyâr Li Ta’lîl-i-Muhtâr*, Çağrı Yayınları, (İstanbul 2007).

- Mukâtil b. Süleymân, Ebû'l-Hasen b. Beşir el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân* (öl.150/767), *Tefsîru Mukatil b. Süleymân*, thk. Ahmed Ferîd, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, (Beyrut, 1424/2003).
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *es-Sünen*, Çağrı Yay., (İstanbul 1992).
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn b. Şeref (öl.676/1278). *el-Mecmû' Şerhu'l-Mehezzeb*, Dâru'l-Fikr, (Beyrut 2005).
- Niedzwiecki, Hal. *Dikizleme Günlüğü*, çev.: Gökçe Gündüç, Ayrıntı yay., (İstanbul 2010).
- Nisâbüri, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim (öl. 405/1014). *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, Haydarabad, (1355).
- Okumuş, Ejder. *Zamanın Toplumsal Gerçekliği*, Özgü Yayınları, (İstanbul, 2011).
- Orçan, Mustafa. *Modern Türk Tüketim Kültürü*, Kadim Yayınları, (Ankara 2004).
- Öğüt, Salim. "Mahrem", *Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 01/01/2024) <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahrem>
- Özafşar, Mehmet Emin. vd. (ed.), *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, I-VII, 2. basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (Ankara, 2013).
- Özbalkan, Nuri. *Büyük İngilizce – Türkçe Genel Sözlük*, Alfa Basın Yayım Dağıtım, (İstanbul 1999).
- Özdemir, Emrah. "Yaşam Tarzlarının Sanal Mekânlardaki Sunumu: Bir Cazibe Merkezi Olarak 'Siber alem' Örneği", *Medya, Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları içinde*, Derleyen Banu Dağtaş-Erdal Dağtaş, Ütopya Yayınları, 373, (Ankara, 2009).
- Özek, Ali. v.d., *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali*, Kral Fahd Kur'an-ı Kerîm baskı kurumu, (Medine, 1987).
- Özel, Cemal. "Piyasa Ekonomisi ve Mahremiyet: 1980'lerden Günümüze Değişen Toplum ve Mahremiyet Algısı", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, Ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Özkurt, Kemal. "Mahremiyet Anlayışının Mimariye Yansıman", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, Ed. Yavuz Ünal Vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun, 2016).
- Özsunay, Ergun. *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, 4. basım, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, (İstanbul, 1979).
- Pekdemir, Şevket. "Mahremiyet Algısı Hak Olgusu", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, Ed. Yavuz Ünal Vd., Oriv Yayınları, 1, (Samsun, 2016).
- Rotenberg, M., "Scott, J., & Horwitz", J. *Privacy In The Modern Age: The Search For Solutions*, New York, Ny: The New Press, (2015).
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Ahkam Tefsiri*, çev. Mazhar Taşkesenlioğlu, Şâmil Yayınevi, (İstanbul 2011).
- Sankur, Bülent. *İngilizce-Türkçe Ansiklopedik Bilişim Sözlüğü*, 3. basım, Pusula Yayınları, (İstanbul, 2008).
- Sarıcık, Murat. *İnanç ve Zihniyet olarak Cahiliyye*, Nesil yay., (İstanbul, 2004).
- Sâysis, Muhammed Ali. *Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm*, el-Mektebetü'l-Asriyye, (2002).
- Sennett, R., *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (S. Durak, & A. Yılmaz, Çev.) Ayrıntı Yayınları, (İstanbul 2010).

- Sönmez, Zekiye. “Kur’an, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Storr, W. *Selfie: How we became so self-obsessed and what it’s doing to us*, New York: Abrams Press, (2018).
- Subaşı, Necdet. *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayınları, (İstanbul 2004).
- Süyûtî, Ebû’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammedel-Hudayrî eş-Şâfiî. *ed-Dürri’l-Mensur, Dâru’l-Fikr*, (Beyrut).
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs (öl.204/820). “*El-Üm*”, Dâru’l- Vefa (2001).
- Şemseddin, Sâmi. (1850-1904), *Kâmûsu Türkî*, haz. Fazılhak Nergiz ve Aziz Ençoker, Şifa Yayınları, (İstanbul, 2012).
- Şen, Cemalettin, “Şemsüleimme es-Serahsî’nin el-Mebsût Adlı Eserinin Hacmi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, sy. 2, (Bursa, 2012).
- Şen, Cemalettin. “İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Şen, Ersan, *Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*, Kazancı Hukuk Yayınları, (İstanbul, 1996).
- Şen, Yusuf. “İslâm Hukuku Açısından Aile İçi Mahremiyetin İhlâli ve Boşanmalara Etkisi”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Şentürk, Mustafa. “Kur’an’da Beden Mahremiyetini İfade Eden Temel Kavramlar”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2, (Samsun, 2016).
- Şîrâzî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Ali (öl.476/1084), *el-Mühezzebe*, Dâru’l-Marife, Beyrut 2003
- Şîrbînî, Şemsuddin Muhammed b. Muhammed (öl.977/1570). *Muğni’l-Muhtâc ilâ Ma’rifeti Me’âni Elfâzi’l-Minhâc*, Daru’l-Feyhâi, (Şam 2009).
- Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîdel-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmiu’l-Beyân an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân, Tahkik*; Ahmed Muhammed Şakir, Müessesetü’r-Risâle, (2000).
- Takkûş Muhammed Süheyl, *Târîhu’l-’Arab Kable’l-İslâm*, Dâru’n-Nefâis, (Beyrut 1430/2009).
- Tarhan, Nevzat. “*Cinsellik ve Toplumsal Hayat*”, IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri 12-16 (Ankara 2009).
- Tarhan, Nevzat. “*Güzel İnsan Modeli*”, Timaş Y. (İstanbul 2012).
- Tarhan, Nevzat. “*İnanç Psikolojisi*”, Timaş Yayınları, (2017).
- Taylor, C. *Seküler Çağ*, (D. Körpe, Çev.) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (İstanbul 2019).
- Timisi, Nilüfer. *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Dost Kitabevi, (Ankara, 2003).
- Tirmizî, Ebû İshâ Muhammed b. İshâ. “*El-Câmi’s-Sahih*”, 1-5, Thk. Ahmed Muhammed Şakir, Daru’l-Kütübil-ilmiyye, (Beyrut 1987).
- Tunûsî, Muhammed b. et-Tâhir b. Aşûr. *Tefsîru’t-Tâhrîr ve’t-Tenvîr*. 3 Cilt. Daru’t-Tunûsiyye, (Tunus 1984)

- Turan, Yahya. “İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü”. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd., Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, (Samsun 2016).
- Türcan, Talip. “Sürgün”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 18, (Ankara: TDV Yayınları, 2010).
- Üdeh Abdülkâdir (1907-1954), *et-Teşrî’u’l-cinâiyyü’l-İslâmî mukârenen bi’l-kânûni’l-vaz’i*, 1415/1994., 1-2, 13. basım, Müessesetü’r-Risâle, (Beyrut).
- Utma, Seçil. “Mahremiyet Olgusu ve Sosyal Medyada Mahremiyetin Serüveni”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/59, (2018).
- Vatandaş, Saniye. *Mahremiyetin dönüşümü ve iletişim araçları*, Humanitas, 8(16), 437-458, (2020).
- Wernick, Andrew (1996) *Promosyon Kültürü*, Bilim ve Sanat Yayınları, (Ankara).
- Yavuz, Hilmi. *Sözün Gücü*, Dünya Yayınları, (İstanbul 2003).
- Yazır, Muhammed Hamdi (ö.1942). *Hak Dîni Kur’an Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, (İstanbul 1979).
- Yıldırım, Arif. “Sosyal Ağlar ve Kişisel Gizlilik Çatışması”, Sosyal Medya/Akademi, ed.: Tolga Kara-Ebru Özgen, Beta yay., (İstanbul 2012).
- Yıldırım, Mustafa. “Mekân, Ortam ve Çevre Faktörleri Bağlamında Sosyolojik Açidan Mahremiyet”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd., Ordu ilahiyat vakfı Yayınları, (Samsun, 2016).
- Yılmaz, Âdem. “Sosyal Medya Kullanımında Güncel Tartışmalar: Üniversite Öğrencileri Örneğinde Mahremiyet – Kamusal Alan İlişkisi” http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_5._sayi_Guz_2012/pdf/Yilmaz.pdf, Erişim:1/3/2015
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*, 5. basım, Yetkin Yayınları, (Ankara, 1996).
- Yüksel, Hakan, “Sosyal medya ortamında mahremiyet sorunu: Facebook ve WhatsApp platformları”, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, Güz (2021).
- Yüksel, Mehmet. “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(1), (2003).
- Yüzer, Dilara. *1982 Anayasası’nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması*, Yetkin Yayınları, (Ankara, 2013).
- Zafer, Hamide. *Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Ceza Hukukuyla Korunması*, Beta Yayınları, (İstanbul, 2010).
- Zeccâc, Ebû İshâk (311/923). *Maâni’l-Kur’ân ve İ’râbuhû*, thk. Abdülcelîl Abduhû Çelebî, Âlemü’l-Kütüb, 1. bs., (Beyrut, 1408/1988).
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (öl. 748/1348) “*El-kâşif fi ma’rifeti men lehû rivâye fi’l-kütübi’s-sitte*”, (Nşr. İzzet Ali İd Atıyye – Mûsâ Muhammed Ali), 1-2, (Kahire 1392/1972); 1-2, (Beyrut 1403/1983) 9/364
- Zemahşerî, Ebü’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (öl. 538/1144) *el-Keşşâf an Hakâiki’t-Tenzîl ve Uyûni’l-Ekâvîl fi Vücûhi’t-Te’vîl, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye*, (Beyrut, 1407/1986).
- Zenâtî, Mahmûd Selâm, *en-Nuzûmu’l-İctimâ’iyye ve’l-Kânûniyye fi Bilâdi’n-Nehreyn ve ‘İnde’l-Arab Kable’l-İslâm*, y.y. (1986).

Zevzenî, Hüseyin Bin Ahmet (öl. 486/1093). Şerhu'l-Muallakâtı's-Seb'ı. Dâru'l-İlmiyye, (Beyrut 1993).

WEB SİTELERİ

<http://www.kubbealtilugati.org/sonuclar.aspx?km=ileti%C5%9Fim&mi=0>

<http://www.kubbealtilugati.org/sonuclar.aspx?km=ses&mi=0>

<https://www.dirilispostasi.com/analiz-yorum/cocuklari-bekleyen-sanal-afet-5a848118f0fd0a382352c24f>, (Erişim: 04.02.2019)

EK 1

1.Mahremiyet İle İlgili Meşhur İbn Ümmü Mektûm Hadisinin İncelenmesi

Çalışmamızda mahremiyet konusu ile ilgili Kütüb-i Sitte’de yer alan sahih hadislerden bazılarını ele almaya çalıştık. Bu bölümde ise, Kütüb-i Sitte’de geçen ve mahremiyet konusunda en bilinen hadislerden biri olan, halk arasında “İbn Ümmü Mektûm hadisi” olarak tanınan hadis-i Şerif’in tahririni gerçekleştireceğiz.

1.1. İbn Ümmü Mektûm Hadisi

Tirmizî hadisinde geçen “Ümmü Seleme (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir: Ben Meymûne ile birlikte iken Rasûlüllâh (sas)’ın yanına gözleri görmeyen İbn Ümmü Mektûm isimli kişi gelerek girdi bu olay örtünme âyetleri geldikten sonra idi. Rasûlüllâh (sas) bize ona görünmeyin ve ondan sakının buyurdu. Ben de Ey Allah’ın Rasûlü! o gözleri görmez ve bizi tanıyamaz dedim. Rasûlüllâh (sas): “Sizde mi körsünüz, onu görmüyor musunuz?” buyurdu. Bu hadisi şerifte zikredilen mahremiyet ile ilgili hadisi senet ve metin tenkiti bakımından tahlilini yapacağız.

Cenabı Allah Kur’ân-ı Kerîm de, şöyle buyuruyor.

*“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır.”*⁵¹³
buyuruyor. Peygamber efendimiz (sav), bir hadisi şerifte “Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse, mahremi olmayan yabancı bir kadınla bir arada bulunmasın, zira üçüncüleri şeytandır.”⁵¹⁴

İmanlı kimselerin yabancı bayanla yalnız kalamayacağı Rabbimizin bizlere göndermiş olduğu kitabında ve peygamberimizin hadislerinde sıkça dile getirilmiştir. Yine Müslüman bir aile bireylerinin de haremlik selamlığa dikkat etmesi gerektiği ve mahremiyet konusunda özellikle aile içi eğitime çok özen gösterilmesi gerektiği yadsınamayacak bir gerçektir.

1.1.1. Hadis Rivayetlerinin Senet Açısından Tahlili

حَدَّثَنَا سُؤَيْدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ نُبَيْهَانَ مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ، أَنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ وَمَيْمُونَةَ، قَالَتْ: فَبَيْنَا نَحْنُ عِنْدَهُ أَقِيلُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ، وَذَلِكَ بَعْدَ مَا أَمَرْنَا بِالْحِجَابِ،

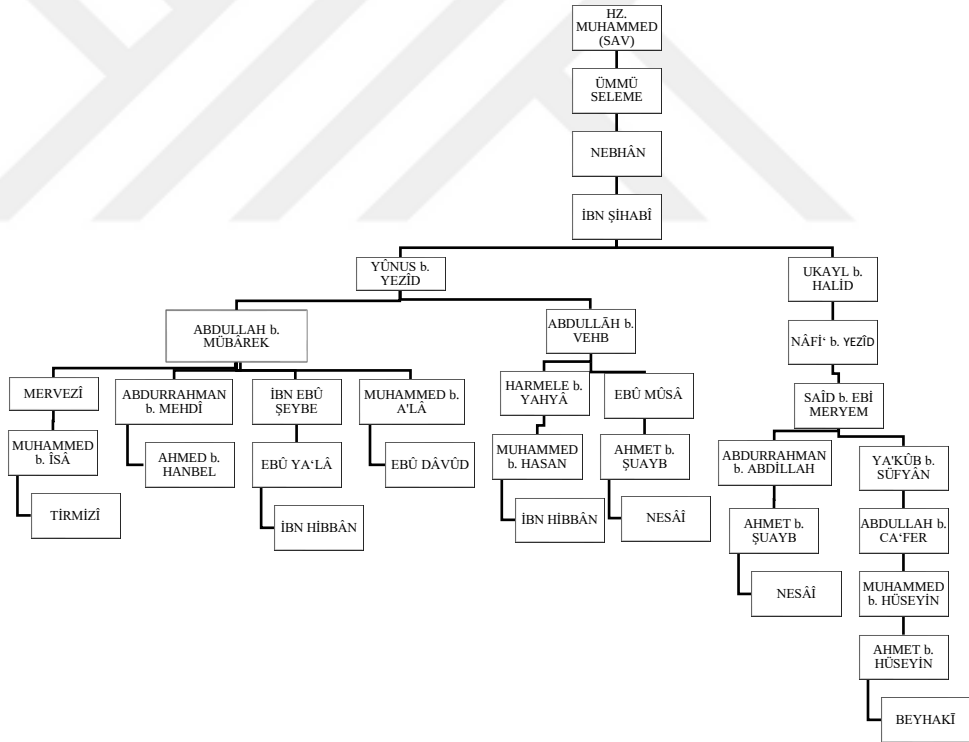
⁵¹³ Kur’an-ı Kerîm Meali, Nûr, 24/30

⁵¹⁴ Buhârî, “Nikah”, 111

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: “اِحْتَجِبَا مِنْهُ”، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَيْسَ هُوَ أَعْمَى لَا يُبْصِرُنَا وَلَا يَعْرِفُنَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: “أَفَعَمَيَاؤَانِ أَنْتُمَا أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِي”، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

Tirmizî (öl.279/892) <Ebû Abdillâh Muhammed b. Nasr b. Yahyâ el-Mervezî (öl. 294/906) <Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. el-Mübârek b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî (öl. 181/797) <Yunus b. Yezid el-Eyli (öl. 159/776) <Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh b. Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742) <Ebu Yahya Nebhân Mevla Ümmü Seleme (öl.?) <Ümmü Seleme'den nakledilen hadisi şerifte şöyle geçmektedir.⁵¹⁵

“Ümmü Seleme (r.a.)’den rivayete göre, şöyle demiştir: Ben Meymûne ile birlikte iken Rasûlüllâh (s.a.v.)’in yanına gözleri görmeyen İbn Ümmü Mektûm isimli kişi gelerek girdi. Rasûlullah (s.a.v.) bize ona görünmeyin ve ondan sakının buyurdu. Ben de Ey Allah’ın Rasûlü! o gözleri görmez ve bizi tanıyamaz dedim. Rasûlüllâh (s.a.v.):” Sizde mi körsünüz, onu görmüyor musunuz?” buyurdu.”

⁵¹⁵ Tirmizî, “Edeb”, 29

Rivayet edilen hadisi senet açısından incelediğimizde, Peygamber efendimizden (sas), Ümmü Seleme'nin hadisi aldığı, daha sonra Ebu Yahya Nebhân Mevla Ümmü Seleme naklettiği, daha sonra bu hadisin Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh b. Şihâb ez-Zührî naklonulduğu, buradan iki ayrı kola ayrıldığı, buradanda diğer râvilere yayıldığı görülmektedir.

Hadis-i Şerif, Ebu Bekir Muhammed b. Şihab ez-Zührî'den iki kola ayrılmaktadır. Yûnus b. Yezîd kanalıyla yayılan rivayet Abdullah b. Mübârek'e buradan da dört kola ayrılmaktadır. Abdullah b. Mübârek'den b. Ebû Şeybe kanalıyla gelen rivayette b. Ebû Şeybe'den Ebû Ya'lâ ve oradan da b. Hibbân tarafından rivayet gelmektedir. Yine Abdullah b. Mübârek'ten gelen başka bir rivayette Muhammed b. A'lâ ve oradan da Ebû Dâvûd rivayetiyle gelmektedir. Abdullah b. Mübarekten gelen başka bir rivayet Süveyd b. Nasr ve ondan da Muhammed b. İsa ve ondanda Tirmizî rivayet etmektedir. Abdullah b. Mübârek'ten gelen dördüncü rivayet ise Abdurrahman b. Mehdî ve ondanda Ahmed b. Hanbel rivayet etmektedir.

Yûnus b. Yezîd'den de iki rivayet gelmektedir. Abdullâh b. Vehb'in kanalıyla gelen rivayette Abdullâh b. Vehb'den Harmele b. Yahyâ ondanda Muhammed b. Hasan ondanda b. Hibbân rivayet etmektedir. Abdullâh b. Vehb'den gelen diğer rivayet ise Ebû Mûsâ ondan Ahmet b. Şuayb ve ondanda Nesâî rivayet etmektedir.

İbn Şihabî'den iki rivayet gelmektedir. Biri Yûnus b. Yezîd kanalıyla gelmekte diğeri ise Ukayl b. Halid, ondan Nâfi' b. Yezîd' ondanda Saîd b. Ebi Meryem ve ondanda ayrılan bir kolda Ya'kûb b. Süfyân, ondan Abdullah b. Ca'fer ondan Muhammed b. Hüseyin ondan Ahmet b. Hüseyin ve ondanda Beyhakî rivayet etmektedir. Saîd b. Ebî Meryem'den gelen diğer kolda ise Abdurrahman b. Abdillâh, ondan Ahmet b. Şuayb ve ondan da son olarak Nesâî hadis rivayet etmektedir.

1.1.2. Râviler Hakkındaki Görüşler

Abdullah b. Ca'fer (öl.82/702); Asıl adı Abdullah b. Cafer b. Ebî Talip b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdî Menaf b. Kadi b. Kilab b. Merre b. Ka'b b. Lûa b. Galib b. Fehr b. Malik'dir. Bu râvi için; Zehebî "Sahabe".⁵¹⁶ demiştir.

⁵¹⁶ Zehebî, *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fî'l-Kütûbi's-sitte*, (nşr. İzzet Ali İd Atıyye – Mûsâ Muhammed Ali), 1-3, Kahire 1392/1972; 1-3, Beyrut 1403/1983, 3/96

Ebu Yahya Nebhân (öl?); Asıl adı Nebhân'dır. İbn Hâcer bu râvi için; “Makbul”,⁵¹⁷ Zehebî ise “Sika ravidır”.⁵¹⁸ demiştir.

Ebu Bekir Muhammed b. Şihab ez-Zührî (öl.124/742); Asıl adı Muhammed b. Müslim b. Abdillâh b. Abdillâh b. Şihab b. Abdillâh b. Haris b. Zehra b. Kılabe b. Merre b. Ka'b b. Lui b. Galib'dir. İbn Hâcer bu râvi için; “Fakih”,⁵¹⁹ Zehebî ise “Ehadül-a'lam”⁵²⁰ demiştir.

Yunus b. Yezid el-Eylî (öl.159/776); Asıl adı Yunus b. Yezid b. Ebin Necad'dir. İbn Hâcer bu râvi için; “Sika”,⁵²¹ Zehebî ise “Ehadül Esbaat”⁵²² demiştir.

Nafi' b. Yezid (öl.168/785); Asıl adı Nafi' b. Yezid'dir. İbni Hâcer bu râvi için; “Sika”,⁵²³ Zehebî ise “Sika”⁵²⁴ demiştir.

Ebü Abdîrrahmân Abdullâh b. el-Mübârek b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî (öl.181/797); Asıl adı Abdullâh b. Mübarek b. Vadih'dir. İbn Hâcer bu râvi için; “Sika”,⁵²⁵ İbn Hibbân ise “Sikadır”⁵²⁶ demiştir.

Abdullâh b. Vehb (öl.197/813); Asıl adı Ebû Muhammed Abdullâh b. Vehb b. Müslim el-Fihri el-Mısıri'dir. İbn Hâcer bu râvi için; “Sika”,⁵²⁷ Zehebî ise “Ehadül-a'lam”⁵²⁸ demiştir.

Abdurrahman b. Mehdî (öl.198/814); Asıl adı Şu'be b. el Hüccâc b. Verd'dir. İbn Hâcer bu râvi için; “Mutkin, Sika Hafız”,⁵²⁹ Zehebî ise “Hafızül İmam”⁵³⁰ demiştir.

⁵¹⁷ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (öl. 852/1449), *Tecrîdü esmâ 'i'r-ruvât ellezîne tekelleme fihim el-hâfız fî fethi'l-bârî ve muķârenetü kelâmihî bimâ kalehû fî takrîbi't-tehziib* (Küveyt 1407), 1/997

⁵¹⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an haķā'iki ğavāmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eķavîl fî vücûhi't-te'vîl*, 1/7

⁵¹⁹ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (öl. 852/1449), *Takrîbü't-Tehziib* (nşr. Muhammed Avvâme), Beyrut.,3/696.

⁵²⁰ Zehebî, *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fî'l-Kütübi's-sitte*, 4/201

⁵²¹ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehziib*, 1/1100.

⁵²² Zehebî, *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fî'l-Kütübi's-sitte*, 4/555.

⁵²³ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehziib*, 1/996.

⁵²⁴ Zehebî, *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fî'l-Kütübi's-sitte*, 4/384.

⁵²⁵ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehziib*, 1/450.

⁵²⁶ Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî (öl. 354/965), *Tehziibü't-Tehziib* 2/415.

⁵²⁷ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehziib*, 1/633.

⁵²⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 9/369.

⁵²⁹ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehziib*, 1/436.

⁵³⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/574.

Saîd b. Ebî Meryem (öl.224/839); Asıl adı Said b. Ebi Meryem Cemha'dır. İbn Hâcer bu râvi için; "Sika"⁵³¹ demiştir.

İbn Ebû Şeybe (öl.235/850); Asıl adı İbn Ebî Şeybetûl Îsâ'dır. İbn Hâcer bu râvi için; "Sika"⁵³², Zehebî ise "Hafızül İmam".⁵³³ demiştir.

Süveyd b. Nasr el- Mervezî (öl.235/850); Asıl adı Süveyd b. Nasr bin Süveyd'dır. İbn Hâcer bu râvi için; "Sahihtir",⁵³⁴ Zehebî ise "Sikadır"⁵³⁵ demiştir.

Harmele b. Yahyâ (öl.243/858); Asıl adı Ebû Hafs (Ebû Abdillâh) Harmele b. Yahyâ b. Abdillâh et-Tücîbî'dir. İbn Hâcer bu râvi için; "Sadıktır"⁵³⁶, Zehebî ise "Sahih".⁵³⁷ demiştir.

Muhammed b. A'lâ (öl.248/862); Asıl adı Ebî Kurayb Muhammed b. A'lâ el-Hemedânî (ö. 247/861)'dir. İbn Hâcer bu râvi için; "Sika hafız"⁵³⁸, Zehebî ise "Hafızdır".⁵³⁹ demiştir.

Abdurrahman b. Abdillâh (öl.257/871); Asıl adı Abdurrahman b. Abdillâh b. Abdurrahman b. Ebi Sa'sa'dır. İbn Hâcer bu râvi için; "Sika"⁵⁴⁰, Zehebî ise "Sika".⁵⁴¹ demiştir.

Ebû Mûsâ (öl.264/878); Asıl adı Yunus b. Abdulalâ b. Musa b. Meysere b. Hafs b. Hayyan es-Sedeî el-Mısrî'dir. İbn Hâcer bu râvi için; "Sika"⁵⁴², Zehebî ise "Sika, Fakih"⁵⁴³ demiştir.

⁵³¹ İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, 1/196.

⁵³² İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, 1/34.

⁵³³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/574.

⁵³⁴ İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, 2/136.

⁵³⁵ Zehebî, *el-Kâşif fî ma 'rifeti men lehû rivâye fî 'l-Kütübi 's-sitte*, 2/553.

⁵³⁶ İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, 1/229

⁵³⁷ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (öl. 748/1348). *Lisanül Mizan*, (Temel Neşriyat, İstanbul, 1985), 9/280.

⁵³⁸ İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, 1/885

⁵³⁹ Zehebî, *el-Kâşif fî ma 'rifeti men lehû rivâye fî 'l-Kütübi 's-sitte*, 4/180

⁵⁴⁰ İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, 1/686

⁵⁴¹ Zehebî, *el-Kâşif fî ma 'rifeti men lehû rivâye fî 'l-Kütübi 's-sitte*, 3/262

⁵⁴² İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, 1/1094

⁵⁴³ Zehebî, *el-Kâşif fî ma 'rifeti men lehû rivâye fî 'l-Kütübi 's-sitte*, 4/553

Ahmet b. Şuayb (öl.264/878); Asıl adı Ahmet b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr b. Dinar'dır. Bu râvi için; Zehebî "Hafız".⁵⁴⁴demiştir.

Ukayl b. Halid (öl.264/878); Asıl adı Ukayl b. halid b. ukayl'dir. İbn Hâcer bu râvi için; "Sika"⁵⁴⁵, Zehebî ise "Hafız".⁵⁴⁶demiştir.

Yakup b. Süfyân (öl.277/891); Asıl adı Yakup b. Süfyân b. Cevvan'dir. İbn Hâcer bu râvi için; "Sika"⁵⁴⁷, Zehebî ise "Sahihtir".⁵⁴⁸demiştir.

Muhammed b. Îsâ (öl.279/893); Asıl adı Muhammed b. İsa b. Suret b. Musa b. Dihak'dir. İbn Hâcer bu râvi için; "Sika hafız"⁵⁴⁹, Zehebî ise "En bilgili"⁵⁵⁰demiştir.

Ebu Ya'la (öl.307/920); Asıl adı Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsîlî'dir. Zehebîbu râvi için "Sika"⁵⁵¹demiştir.

İbn Ümmü Mektûm diye bilinen hadis, senet açısından incelendiğinde, bu hadisin sekiz farklı koldan rivayet edildiği ve râvilerin incelenmesi sonucunda herhangi bir sorun tespit edilmediği belirlenmiştir. Dolayısıyla, bu hadis-i Şerif'in sahih hadis hükmünde olduğu tespit edilmiştir.

⁵⁴⁴ Zehebî, *el-Kâşif fî ma 'rifeti men lehû rivâye fî l-Kütübi's-sitte*, 2/18

⁵⁴⁵ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/687

⁵⁴⁶ Zehebî, *el-Kâşif fî ma 'rifeti men lehû rivâye fî l-Kütübi's-sitte*, 3/430

⁵⁴⁷ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/1088

⁵⁴⁸ Zehebî, *el-Kâşif fî ma 'rifeti men lehû rivâye fî l-Kütübi's-sitte*, 4/535

⁵⁴⁹ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1/859

⁵⁵⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/77

⁵⁵¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 9/440

ÖZ GEÇMİŞ

Sinan KOCABAŞ Samsun İmam Hatip Lisesi’ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İlahiyat bölümünden 2013 yılında mezun oldu. 2022 yılında OMÜ Hadis Yüksek Lisans programına girdi, 2023 yılında ders dönemini bitirdi. Mezuniyetinden bu yana İmam Hatip olarak görev yapan Sinan KOCABAŞ orta derecede İngilizce, Almanca ve Arapça bilmektedir.

24 /07/ 2024

İletişim Bilgileri

ORCID NO: 0009-0002-3096-417X

Yayımlanmış Çalışmalar:

1. “Kurban Bağlamında “Öldürdüğünüz Zaman Güzel Öldürün, Boğazladığınız Zamanda Güzel Kesin” Hadisinin İsnat Metin Açısından Tahlili” adlı makale çalışması